

ויוסף עוד דוד

פרקי הודאה



ויוסף עוד דוד

פרקי הודאה

לרגל שמחת הבר מצוה של

יוסף בטיש הלוי



מאת

דוד בטיש הלוי

אור לטי אייר תשע"ז

ירושלים עיה"ק

Es mi deseo manifestar un profundo agradecimiento a mis queridos **padres** quienes me criaron con mucho cariño y dedicación, me educaron con emuná en Ha-shem. Gracias por todo el apoyo y preocupación en todo momento a pesar de las distancias. Quiera Ha-shem que siempre estén con salud y puedan tener muchas satisfacciones de sus hijos y nietos.

Este libro está dedicado para **Refuá Shelemá** de mi querido tío **Moïse Khafif** quien con su gran corazón y bondad siempre se preocupa por nuestro bienestar. Quiera Ha-shem que junto a mi querida tía **Gloria** y mis queridos primos Yvette, Isaac, Edgard y Elena y sus respectivas familias siempre estén con salud y prosperidad y tengan muchas satisfacciones de todos sus hijos y nietos.

Este libro está dedicado **Leilui Nishmat** de mi querido tío **Edmond Safdie Z"L** quien nos brindó su generosidad y buen corazón para que estemos siempre bien. Quiera Ha-shem dar fuerzas y salud a mi querida tía **Raquel** junto con mis queridos primos Gabriel, Fortuna, Edgard y Elena y sus respectivas familias para que siempre estén con salud y prosperidad y tengan muchas satisfacciones de todos sus hijos y nietos.

Este libro está dedicado **Leilui Nishmat** de mi querida tía **René Khafif** quien junto a mi tío **Edmond** siempre se preocupan por nosotros. Quiera Ha-shem darles a ellos y a mis queridos primos Mimi, Izi, Yvette y Azuri y sus respectivas familias, salud, prosperidad y muchas satisfacciones de todos los hijos y nietos.

El agradecimiento

En estos momentos tan importantes y emotivos del Bar Mitsvá en Israel de nuestro hijo primogénito Iosef, el corazón se llena de alegría y agradecimiento a nuestro Creador por este privilegio. En nuestro mundo de la tecnología avanzada donde todo es automático, nos parece que todo en la vida se da por sobre entendido. Sin embargo, si miramos a nuestro alrededor empezamos a descubrir que en realidad todo es un regalo divino hasta el más ínfimo detalle: no todos tuvieron padres que lo educaron con la creencia en Ha-shem, no todos encontraron una pareja para formar una familia, no todos pudieron tener hijos, no todos tienen un hijo varón, no todos tienen un hijo que con responsabilidad y entusiasmo sigue el camino milenar de la Torá y las Mitsvot que le dio Ha-shem al Pueblo de Israel. Realmente no alcanzan las palabras para agradecer a Ha-shem por todo lo que nos otorgó. Por lo tanto y como agradecimiento decidí escribir este libro que explica justamente el valor y la fuerza del agradecimiento al Creador

A través que comenzamos a agradecer a nuestro Creador por los grandes regalos y milagros que nos hizo a lo largo de la vida, empezamos entonces a darnos cuenta que nuestra vida cotidiana está colmada de milagros ocultos. Por ejemplo, la salud: nuestros sabios instituyeron las "Birkot Hashajar" bendiciones para agradecer en cada mañana que nos despertamos con fuerzas para comenzar un nuevo día de actividades, sanos en nuestro raciocinio, en nuestros ojos, en nuestras manos, en nuestros pies y en todo el resto de nuestros miembros. Cuantos miles de dólares se pagan para una operación de corazón o de la vista, por un trasplante de riñón u otro miembro. Nuestro cuerpo vale millones y cuánto más la vida misma que nadie puede comprar y solo nuestro Creador nos la otorga.

La persona que cotidianamente agradece a Ha-shem por cada detalle que le dio en la vida se convierte en una persona feliz ya que siente constantemente que Ha-shem lo acompaña y se preocupa de cada una de sus necesidades. Los invito entonces a descubrir este nuevo mundo. Gracias.

וזאת למודעי

הדברים נכתבו במרוצה בימים הסמוכים לרגל שמחתנו ואינם מוגהים כל צרכם. אמנם לא נמנעתי מלהדפיסם מרוב הכרת הטוב לבורא ית' לספר נפלאותיו לבני אדם מבחינת "תן לחכם ויחכם עוד" כדי להתלמד ביחד להודות לה' ואדרבה רצוני לשמוע הערות והארות מכל אחד.

להערות והארות

דוד בטיש

חזון איש 30

ירושלים

טלפקס : 02-571-3842

0583220576

mdb@mehadrin.net

הקדמה

קטונתי מכל החסדים שהקב"ה השפיע עלי במשך כל חיי ברוחניות ובגשמיות ובמיוחד לרגל שמחתנו בכניסת בננו בכורנו היקר יוסף נ"י לעול תורה ומצות "מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי".

בתקופה אחרונה, בעקבות לימוד ספר חובת הלבבות התודעתי לסוגיא של הודאה והכרת הטוב לבורא עולם ונפתח בפני עולם שלם של השגחה פרטית מיוחדת ואפשרות לגלות עוד ועוד אוצרות של תורתנו הקדושה ומחסי הבורא ית' (מאד נעזרתי בשיעורים נפלאים ב"קול תודה" שע"י מערכת קול הלשון (03-617-1190)). ובס"ד העליתי על הכתב קצת מן הדברים בגדר מנחה שלוחה לה' להודות לו על רוב טובו וחסדיו.

תחילת חיבור זה היה בפרשת שמיני אשר ההפטרה מתחילה "ויוסף **עוד דוד**" (שמואל ב' ו'). ובחרתי בפסוק זה להיות לשם הקונטרס מאחר ורמוז בו שמי ושם בני. ובמילה "עוד" רמוז גם ענין ההודאה שבא על מה שהקב"ה השפיע עלי עוד יותר מחלקי וכמו שנאמר (תהילים קמ"ו) "אזמרה לאלקי **בעודי**".

מודה אני מעומק הלב להורי היקרים שחינכוני לאמונה בה', לדרך ארץ ולמדות שקודמים לתורה ואפשרו לי לעלות מעלה ומעלה בסולם של תורה. וכן תודות לכל המסייעים במשפחה שדואגים לשלומי ולשלום כל ב"ב ומטיבים עמנו בכל מילי דמיטב.

מנשים באהל תבורך, נות ביתי תחי' אשת חיל ורבת חסד אשר עושה רבות למען לימוד התורה וחינוך הילדים. וקונטרס זה הוא מנחה גם בשבילה כהודאה על כל המס"נ ועל האיתנות לעמוד בכל ניסיונות החיים. ישלם ה' פעלה ונראה רוב נחת מכל צאצאינו כולם דורות ישרים ומבורכים בתורה יר"ש ומדות טובות וכל מיל דמיטב לעבודת ה' ונהיה אנחנו וצאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה.

דוד בטיש הלוי

אור לט' אייר תשע"ז, כ"ד למטמונים

מפתח

פרקי הודאה.....**יב**

תכלית בריאת האדם : להודות לה'.....**יב**

חובת ההודאה בדברי רבותינו**כג**

מהות עולם הבא להודות לה'.....**לה**

כפיות טובה שרש לכל חטא.....**מא**

כוחה של הודאה לפתוח שערי שמים.....**מט**

הודאה בזמן נסיון או בעת צרה.....**ס**

מעלות ההודאה לה'.....**עא**

עבודת הודאה לה' למעשה.....**פד**

על מה להודות.....**פד**

כללים בהודאה.....**צד**

מתי להודות.....**קא**

מועדים.....**קי**

לפרסם את הנס.....**קיט**

כתיבת פנקס.....**קכב**

פרקי הודאה

תכלית בריאת האדם: להודות לה'

חובת אדם בעולמו

יש שאלה שכל מי שבשם "אדם" יקרא שואל את עצמו: למה הקב"ה ברא אותי ומה תפקידי בעולם. וכלשון הרמח"ל במסילת ישרים (פ"א) "ייסוד החסידות ושרש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו". ואע"פ שברור שחובתנו לקיים כל התורה ומצותיה מ"מ עדיין צריך להבין מה המכוון והתכלית שיוצא מכל עבודת ה' שלנו. ובפרט מה ה' רוצה ממני באופן מיוחד. ואע"פ שהרמח"ל כבר ביאר שם שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו שהשלמות האמיתי היא הקירבה לה' מ"מ זה עצמו צריך לברר מה נקרא להיות "קרוב לה"."

כוונת היצירה וכל המצות להאמין בה' ולהודות לו ית'

ולזה נתלמד מדברי רבותינו ז"ל שבפה א' אמרו שתכלית האדם הוא להודות לה' וכלשון המפורסם של הרמב"ן (סוף פ' בא) וז"ל וכוונת כל המצות שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו והיא כוונת היצירה שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה ואין קל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו. וכוונת רוממות קול בתפלות וכוונת בתי כנסיות וזכות תפלת הרבים זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לקל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו עכ"ל. ובדבריו שם מבואר עוד שלא רק שלזה נברא את האדם

ואת כל העולם אלא גם התכלית של כל מצוה להביא את האדם להודות לה' דז"ל ולפיכך אמרו (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמודות וחביבות מאד שבכל שעה אדם מודה בהן לאלקיו".

וכבר אמר הפסוק (ישעיהו מ"ג, ז) "כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו". והיינו שתכלית בריאת האדם לכבד את ה'. וזה נעשה ע"י שמשבחו ומודה לו כמו שפירש הרד"ק וז"ל ולפיכך צריך האדם להתבונן ביצירת האדם ומתיקון איבריו היאך נעשו בחכמה ובתיקון פרנסתו מיום הולדו, וזאת החכמה מביאה האדם להכיר בוראו ולשבחו ולהודות לשמו וזהו כבוד הקל עכ"ל.

וכן הביא רש"י (משלי ט"ז, ד) דרשת חז"ל (מדרש שוחר טוב תהילים י"ט, א) על הפסוק "כל פעל ה' למעננו" לקילוסו מלשון "ענו לה' בתודה". כלומר את הכל ה' עשה כדי שהבריות ישבחוהו ויספרו כבודו.

סוד בראשית

ונראה שיסוד זה כבר טמון במילה הראשונה של תורתנו הקדושה "בראשית" כמו שדרשו חז"ל (ב"ר פ"א, ד) שבזכות הביכורים העולם נברא שנקראים ראשית שנאמר (שמות כ"ג, ט) "ראשית בכורי אדמתך". וצריך להבין איך אפשר שכל העולם כולו נברא רק בשביל מצוה זו קטנה שאפשר לצאת ידי חובה ע"י שמביא לבהמ"ק רק חיטה אחת. והאלשיך (דברים כ"א, א) הוסיף לתמוה למה יצאו כל כלל ישראל ואפי' המלך כדי לקבל פני המביאים את הביכורים כמבואר במשנה (ביכורים פ"ג).

והאלשיך ביאר שחשיבות מצוה זו משום שמביאה להכרת הטוב שזה היסוד של כל התורה כולה. וז"ל אך הנה ידוע כי עולם חסד יבנה (תהילים

פ"ט,ג) כי מי הקדימו ויבראו ומה יקרו מעשינו לשלמפרע יהיה כדאי להבראות עלינו כי הלא גם כל מעשינו פעל לנו וגם שכרו אותו לעולם שכלו טוב וכלו ארוך ומה ינכה על בריאת עולם ואשר יזוננו ויפרנסנו ואשר הוא גמלנו כל טוב. אמנם זה חסדו ית' חפץ להיטיב ולא יבקש מידינו להחשיב עולמו כאילו הוא לנו רק שנחזיק לו ית' טובה ונכיר כי הוא אדון הכל והוא הטוב והמטיב לנו תמיד ונברך ונהלל לו ית' עכ"ל. ועיין עוד שם בלשוננו הקדוש איך האדם שמקריב לה' את ראשית תבואתו ופרי עמלו מכיר שהכל מה' ומודה לו.

ושמעתי בשם הזהר הקדש שדרש שהאותיות של המילה "בראשית" הן "תאיב שיר". והיינו שיסוד היצירה שהקב"ה כביכול מתאוה לשירה של כלל ישראל.

תכלית ששת ימי בראשית

הרמח"ל ביאר בספרו דרך ה' (ה"א,פ"ב) מה שנאמר "עולם חסד יבנה" היינו שהקב"ה שכולו טוב ברא את העולם כדי להטיב לבריותיו. ולפי זה מסתבר שתפקידו של האדם הוא דוקא בהקשר לזה. ויש שטעו שמספיק רק לקבל את הטובות ולהנות מהן אבל האמת שכל השפע אינו אלא אמצעי כדי שהאדם יודה לבוראו והתקרב אליו.

והאור החיים (בראשית א', ל"א) דייק שרק ע"י האדם הושלמה הבריאה ונאמר "טוב מאד" משום שרק הוא מסוגל להכיר את טובות ה' וז"ל כי אם אין אדם מה תועלת בכל התיקון ובכל הבריאה וצמחי האדמה. כי אין הבחנת טובה נכרת אלא באמצעות האדם כי אליו יוכר ויבחן הטוב ויודה למטיב עכ"ל.

וכן דייק הר' צדוק הכהן בספרו רסיסי לילה (אות נ"ה) שעיקר תכלית של ששת ימי בראשית להגיע ליום שבת קדש שאז נהנה מכל מה שעשה ואומר במזמור ליום השבת "טוב להודות לה'" שהוא התכלית של כל מעשה בראשית.

יסוד עשרת הדברות ויציאת מצרים

ונראה שזה גם יסוד אמונתנו הרמוז כבר בתחילת עשרת הדברות שנאמר (שמות כ', ב') "אנוכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". ודייק החזקוני שהזכיר דוקא יציאת מצרים שהן טובות מיוחדות רק לכלל ישראל שמחמתם דין עלינו לקבל עול מצותיו. והיינו שכל הנסים ונפלאות של עשרת המכות ויציאת מצרים הם לא רק כדי לייסד את האמונה שהקב"ה בעל כל הכוחות כולם ומנהיג את העולם בהשגחת פרטית מדויקת אלא הם גם כדי לייצר הכרת הטוב אצל נפש הישראל שיוכל לקבל בלב שלם את עול תורה ומצות.

וכידוע יציאת מצרים היא היסוד של מצות אמונה "אנכי ה' אלקיך" והיא טעם להרבה מצות. ונמצא שיסוד זה צריך ללוות אותנו במשך כל היום ובמשך כל השנה על הטובה המיוחדת שהקב"ה בחר בנו מכל העמים והציל אותנו משעבוד מצרים ומ"ט שערי טומאה כדי לקרב אותנו לעבודתו ע"י נתינת התורה ומצותיה.

ואע"פ שנראה לנו קצת רחוק להודות על מה שקרה לפני יותר משלשת אלפי שנה מ"מ כבר אמרו חז"ל (פסחים קט"ז) שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. ועכ"פ אפשר להגיע לזה ע"י שמתבוננים בתוצאות של יציאת מצרים בזמננו בהבדל הגדול הקיים בין

החיים של "פרא אדם" של אומות העולם המשועבדים לתאוותיהם ובין החיים של רוממות ואצילות של כלל ישראל ובמיוחד של גדולי ישראל.

מצוה ראשונה של ארץ ישראל

הדבר הראשון שנצטוו בני ישראל לעשות כאשר יכנסו לארץ ישראל היא להקים מזבח אבנים. וביאר האבן העזרא במהות מצוה זו וז"ל וזאת המצוה הראשונה לביאתם לבנות להם מזבח חדש להודות לשם שהחלו להיותם בארץ עכ"ל. והיינו שהאבן הפינה להצלחת יישוב ארץ ישראל היא ההכרה וההודאה עצמה לה' על מה שזכו למתנה זו. אע"פ שעדיין חסר להם להלחם ולחלק את הארץ מ"מ עצם זה שכבר התחילו להיות בארץ היא סיבה מספקת להודות. וכידוע שבהתחלה מונח כבר הגרעין של התכלית. וגם כאן תכלית יישוב ארץ ישראל הוא שיהיה מקום מיוחד ומקודש לדבר בבוראו ע"י שמכיר טובותיו ומודה לו.

מהות של יהודי

כידוע אנחנו נקראים "יהודים" וכמו שמצינו אצל מרדכי הצדיק שנקרא (אסתר ב', ה') "איש יהודי". ובתרגום פירש "גבר חסידא ומודה ומצלי קדם אלקה על עמיה"^א. והיינו שנקרא "יהודי" ע"ש שמודה לה' משום שזה המהות של יהודי שמודה לה' כל היום אפי' על הדברים הקטנים וכמו שביאר השפת אמת (ריש פ' ויגש) בשם זקנו הבעל ח' הרי"ם

^א ויש לדייק שהתרגום הוסיף שמרדכי היה מתפלל על עמו כמבואר במדרשי חז"ל. וצריך ביאור איך זה רמוז בפסוק. ואפשר שהתרגום למד שזה גם מונח ב"איש יהודי" משום שע"י ההודאה תמידית לה' האדם מכניע את עצמו מפני שמגלה שהכל מתנת ה' וכל זכותו הוא רק משום שהוא שייך לכלל ישראל ולכן זה מביא אותו דוקא להתפלל עבור כלל ישראל.

וז"ל שנקראו יהודים על שם שמודין להשי"ת על כל דבר קטן וגדול שיודעין שהכל ממנו ית' עכ"ל.

וכן כתב הר' צדוק הכהן בספרו רסיסי לילה (אות נ"ה) שזהו השרש המכוון של כל ישראל על שם "אודה את ה'". וכן המילה הראשונה שאומר היהודי בהקיצו בבקר אפילו קודם שנוטל את ידיו הוא "מודה אני לפניך מלך חי וקיים". וזה ענין כ"כ מהותי ונחוץ שלזה משנים כללי הדקדוק לומר "מודה אני" במקום "אני מודה".

ואע"פ שבתרגום יהונתן (ויחי מ"ט, ה') פירש שנקראים יהודים על שם מה שיהודה הודה בפני אחיו כבר ביאר בפחד יצחק (חנוכה מאמר ב' פ"ב) שבכל הבעת תודה מונחת הודאת בעל דין והכרה שהיה נצרך לזולת. וכן כתב בענין שם יהודים וז"ל השם יהודים אשר בו נקראת האומה כולה עיקר כנינו הוא שהם מודים תמיד להשם על חסדיו, מכל מקום בשורש השם הזה נמצא גם ענין הודאת בעל דין, על ידי אשר האם שזכתה ליצירת השם הזה הכירה שנטלה יותר מחלקה עכ"ל.

שתחילת הודאה היא במה שמודה ומכיר שקיבל טובה מה'.

משה רבנו

וכן מצינו שמידה זו של זכירת חסדי המקום היתה חדורה אצל משה רבנו ע"ה שקרא את שם בנו אליעזר עבור נס הצלתו "כי אלקי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה" (שמות י"ח, ד') כדי לזכור את זה כל פעם שיקרא את בנו.

והרמב"ן (שמות ד, י') כתב שבעצם הקב"ה היה יכול לרפאות את משה רבנו מכבודת הפה אלא שלא עשה כן בעבור הנס שנעשה בו שבא המלאך

ונתן בפיו גחלים במקום שיקח את הזהב בשעה שפרעה ניסה אותו האם רוצה לקחת ממנו את המלכות וכמו שמבואר במדרש (שמות א', כ"ו). ולכאורה הטעם לזה כדי שמשה רבנו יזכור תמיד את הנס ויודה ע"ז וגם כדי שזה עצמו התפרסם לרבים. ואע"פ שמשה רבנו נאמן בית ולא מסתבר שהיה חשש שישכח מ"מ הקב"ה רצה שיזכור בחוש את הנס והיה מעדיף את זה מאשר לרפאות את משה רבנו.

וכן ביאר הרמב"ן בטעם הראשון במה שמשה רבנו הוכיח את בני ישראל בתחילת ספר דברים שהוא כדי להודיע חסדי המקום לבני ישראל וז"ל וטרם שיתחיל בביאור התורה התחיל להוכיחם ולהזכיר להם עונותיהם כמה ימרוהו במדבר וכמה התנהג עמם הקב"ה במדת הרחמים וזה להודיע חסדיו עמהם. ועוד שיוכחו בדבריו שלא יחזרו לקלקולם פן יספו בכל חטאתם. ולחזק לבם, בהודיעו אותם כי במדת רחמים יתנהג עמהם לעולם עכ"ל.

יסוד התפילה

וכאמור בדברי הרמב"ן (סוף פרשת בא) יסוד כל התפילות להודות לה' על שברא אותנו ועל שקרבנו לעבודתו ע"י אבותינו הקדושים. ובזה יש לבאר מה שיסודו לנו חז"ל בתחילת תפילת שחרית להזכיר ענין זה ולומר: "אבל אנחנו עמך בני בריתך בני אברהם אוהבך שנשבעת לו בהר המוריה, זרע יצחק עקדך שנעקד על גבי המזבח, עדת יעקב בנד בכורך שמאהבתך שאהבת אותנו ומשמחתך ששמחת בו קראתו אותו ישראל וישרון. לפיכך אנחנו חייבים להודות לך ולשבח ולפארך ולרוממך וליתן שיר שבח והודאה לשמך הגדול. וחיבים אנחנו לומר לפניך שירה בכל יום תמיד. אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה מאד ירשתנו. אשרינו כשאנחנו משכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות

ומיוחדים שמך בכל יום תמיד אומרים פעמים באהבה: שמע ישראל ה' אלקנו ה' אחד".

וכן יש לדייק שתחילת פסוקי דזמרה הוא ע"י הודאה הן ב"הודו לה' קראו בשמו" הן במזמור לתודה. ובזה מתקיים הפסוק של מזמור לתודה (תהילים ק', ד') "באו שערינו בתודה" שהכניסה לשערי התפילה היא ע"י התודה.

חובה לכתוב ספר תהילים פרטי

והמשגיח הרה"ג שלמה וולבה זצ"ל כתב בעלי שור (ח"ב, עמ' רפ"ה) שבאשר זהו עיקר חיינו חובת על האדם לעשות כמו דוד המלך ולחבר ספר תהילים פרטי שלו עם כל הטובות וישועות שה' עשה לו כמו שאנו אומרים בתפילת נשמת: "שכן חובת כל היצורים לפניך ה' אלקינו להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס על כל דברי שרות ותשבחות דוד בן ישי עבדך משיחך".

וכן דייק מה שמברכים בברכת השחר "כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך ה' אלקי ואלקי אבותי רבון כל המעשים אדון כל הנשמות" וז"ל כל עסקנו בחיים הוא רק דבר אחד: להודות! המלה הראשונה שהיהודי אומר בהקיצו בבקר היא: מודה אני לפניך! הוי אומר: הכרת הטובה וההודאה אינן מידות טובות בעלמא כי אם זהו עיקר הנשמה! עכ"ל. ולמעשה סיים וז"ל הרי זאת היא עבודתנו בחיים, די לנו בזה להתחזק עד מאד במידה הכוללת של הכרת הטובה וההודאה בין כלפי כל אדם ובין כלפי הקב"ה עכ"ל.

בא חבקוק והעמידן על אחת: צדיק באמונתו יחיה

הגמרא (מכות כד.) מביאה שחכמינו ז"ל במשך הדורות חפשו מה המצות הכלליות שבכחם להביא את האדם לשלמות בקיום התורה ומצותיה עד שבא חבקוק והעמידן על אחת: "צדיק באמונתו יחיה". וכמו שהיה רגיל המשגיח הרה"ג שלמה וולבה זצ"ל לומר שהיסוד הוא "חיות" באמונה ע"י שמרגיש "שבטובו חיינו" דהיינו שהוא מסובב כל הזמן מטובו ית'. ונראה שדוקא ע"י עבודת התודה שאדם מתבונן על כל צעד ושעל על הטובות שה' עושה עמו בזה מגלה את השגחתו הפרטית המדויקת ואת חסדיו המרובים בלי גבול ובזה מגיע לחיות באמונה שהוא המפתח המביא לקיום בשלמות של כל התורה ומצותיה בדורות האחרונים.

זכות דור שלנו

כתוב בנביא ישעיהו (מ"ג, כ"ג) "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו". מבואר שיצירת עם ישראל ביסודה היא כדי לשבח את הקב"ה. ובתהלים (ק"ב, י"ה) כתוב "פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם. תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל קה". מבואר כאן חידוש נוסף שלא רק שבריות עם ישראל במהותה היא להלל לה' אלא שזה הזכות היחיד שנשאר לדור היתום והערער שלנו: להלל את הקב"ה דוקא מתוך הסתר פנים של הגלות. ושור"ר בתנא דבי אליהו זוטא (פ"ה) שכן פירש ש"ערער" זה שאין לו שום זכות ומעשים טובים רק שמודה ומתפלל לה'.

וכן יש לזכור את דברי האור החיים הק' (קרח ט"ז, כ"ב) על מעלת שירה והודאה דוקא של קריצי חומר כמונו יותר משירת המלאכים והצדיקים בעולם העליון וז"ל למעלה מהם, השיר והשבח העולה מהנשמות אשר

הם בעולם הזה אשר הם תוך הבשר והוא מונעם מהכיר ה' והם מתעצמים לאהוב ה' ולשבחו ולהודות למאמרו. זה עליון וחשוק אצל הבורא למעלה מהכל וכמו שמבוארים הדברים בהרחבה בפזר הזוהר גם בדבריהם ז"ל עכ"ל. וכן הביא מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל בספרו ימלא פי תהלתך (תפילה, מאה ברכות) בשם ספר שערי מוסר (לר' אביגדור כהן צדק) וז"ל ויהא אדם זהיר לשבחו ולהלל ולברך לממ"ה הקב"ה תמיד וכו' אלא מכאן אנו יכולים לידע שהקב"ה חבץ בתשבחות ובשירות שבני אדם משבחין אותו ומשוררים לפניו באימה יותר ממה שחפץ במלאכי השרת המשוררים לפני תמיד, שאל"כ למה ברא את האדם הלא גלוי וידוע לפניו שעתיד לחטוא אלא ש"מ שהוא חפץ בהם יותר אע"פ שחוטאים לפניו ואשרי לעבד שחטא לאדוניו שהוא יכול לרצותו בשירים לבד עכ"ל.

וראיני בשנת תשע"ו מכתב מהגה"צ דוד אבוחצירה שליט"א ששאל את מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל באיזה מצוה יש להתחזק במיוחד בדור שלנו כענין שכתב הנועם אלימלך (פ' נה) בדורו עם מצות ציצית. וענה לו "אמונה ובטחון שהכל רק מהקב"ה ולא מבשר ודם". ולענ"ד נראה שע"י עבודת התודה שאדם מתבונן כסדר לגלות את חסדי ה' והשגחתו הפרטית ודאי שיוכל להתחזק במיוחד באמונה ובטחון שהכל רק מהקב"ה ולא מבשר ודם כיון שע"י יוכל לראות את זה בחוש בתוך החיים הפרטיים שלו.

חובה לעורר על ההודאה לה'

החובת הלבבות (פתיחת שער הבהינה) ביאר שטבע בני אדם שלא להכיר ולהבין טובות ה' ולכן יש חובה וחשיבות מיוחדת לעורר את אחרים להכיר את טובות ה' ולהודות לו שבזה יוכלו ליהות שמחים ומאושרים בעולם הזה ובעולם הבא וז"ל התחיבו אנשי החכמה והמדע להעיר מי

שלא הבין טובות הבורא ולהורות בני אדם לדעת יתרון בדרך שכלם. כי כמה טובות מנע בעליהם להנות מהן וערבב שמחתו בהן חסרון הכרתו אותן וידיעתו מעלותן. וכשמעירים את בעלי הטובות להכיר לפני יתרון ומגלים להם מה שנעלם מדעתם מהן יגדל שבחם ותרבה הודאתם למטיב להם ויגיעו בזה אל התענות וההנאה בהן בעולם הזה ולשכר טוב לעולם הבא עכ"ל.

חובת ההודאה בדברי רבותינו

רבנו בחיי בעל חובת הלבבות

יסוד זה שתכלית יצירת האדם הוא כדי להודות לה' מבואר בכל דברי רבותינו הראשונים אשר מפיהם אנו חיים. ובמיוחד מצינו בחובת הלבבות שכל הספר מבוסס על זה שיסוד של עבודת ה' היא הכרת הטוב והודאה לבורא. ויכלה המקום מלהביא כל דבריו הנפלאים ולכן רק נזכיר מה שכתב בפתיחה לשער הבחינה שטובות הבורא הם על כל בריותיו אלא שרובם כעורים מלהכירן ולהבין גודל מעלתם. ומנה לזה שלשה סיבות:

א: רדיפת תאוות עוה"ז וקנאה לזולת שכאשר יש לו מנה רוצה מאתיים ולכן תמיד מרגיש את עצמו חסר ואינו יכול לשמוח בחלק שבאמת הקב"ה נתן לו.

ב: האדם מקטנותו גדל עם כל הטובות ומותרות שהבורא משפיע עליו ועדיין אין לו דעת כדי להכירן ולהודות עליהן. וכאשר הוא מתבגר הוא כבר רגיל אליהן ומרגיש שהכל מגיע לו.

ג: לפעמים יש לאדם ניסיונות בחיים והפסדים בגופו ובממונו ואינו מבין שהכל בהשגחה פרטית לטובתו ולכן זה מביא אותו לכפור בטובת המקום וכמשל הרופא שלפעמים עושה דבר שכואב לחולה אבל באמת עי"ז יוכל להתרפאות.

ובזה האריך בשער הבחינה לתאר בכל הפרטיים את נפלאות וחסדי ה' בבריאה ובמיוחד בגוף האדם לעורר אותנו להכיר טובות הבורא.

ובשער עבודת אלקים האריך לבאר שמצד השכל האדם חייב לעבוד את ה' מצד הכרת הטוב ק"ו ממה שנהוג אצל בני אדם להכיר טובה על מי שהטיב לו פעם אחת אע"פ שהתכוין לתועלת עצמו. ואע"פ שלא שייך להשיב על טובות הבורא שהן בלי מספר מ"מ יש להשתדל להשיב ע"י קיום מצותיו וע"י שמודה לו ומשבחו תמיד. וכן ביאר מעלת מי שעובד את ה' מתוך הכרת הטוב באשר עושה בלב שלם ותמיד מחפש לעשות נחת רוח ליוצרו. עיין עוד שם בדבריו הנפלאים .

ועל נחיצות התבוננות בטובות ה' יום יום כתב בשער חשבון הנפש (פ"ה) וז"ל אל תתעלם מעשות חשבונך בינך ובין בוראך על גודל טובו עליך ורוב חסדיו עמך יום יום, ואם לא יפנה לבך בזה ביום, יהיה בלילה. ואם חלף לך יום אחד השג בשני עכ"ל.

הרמב"ם

הרמב"ם (ברכות פ"י הכ"ו) כתב וז"ל כללו של דבר, לעולם יצעק אדם על העתיד לבא ויבקש רחמים, ויתן הודיה על מה שעבר ויודה וישבח כפי כוחו. וכל המרבה להודות את ה' ולשבחו תמיד הרי זה משובח עכ"ל. ומבואר בדבריו שאע"פ שכבר תקנו לנו חז"ל את הברכות מ"מ זה השיעור למטה שכל יהודי חייב אבל ודאי שצריך להוסיף מעצמו הודאה על כל דבר ודבר שמקבל מהקב"ה.

הרבנו יונה

הרבנו יונה בשערי תשובה (שער ג', י"ז) מונה במעלות העליונות שבעבורם נברא אדם את זכרון חסדיו והתבונן בהם שנאמר (דברים ח', ב') "וזכרת את כל הדרך" וגו' ונאמר (שם ה') "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר

איש את בנו ה' אלקיך מיסרך". ודוד אמר (תהילים ק"ז, מ"ג) "והתבוננו חסדי ה'", "כי חסדיך לנגדי" (תהילים כ"ו, ג). ומסיים הרבנו יונה "ומה תקות הנברא אם לא ישים עמל נפשו ועיקר עסקו בהם".

וכן ביאר (ש"ג, קמ"ח) עוד שחובת האדם לשבח את ה' תמיד וז"ל ואחרי אחר התברר שהכל ברא השי"ת לכבודו חייב האדם לשום לבו בכל עת לכבד את ה' ולקדשו בכל דבריו ולרוממו ולהודות לו ולברכו תמיד כמו שנאמר (תהילים ל"ד, ב') "אברכה את ה' בכל עת תמיד תהלתו בפיו".

אבן עזרא: חיוב להודות בכל רגע

האבן עזרא (קהלת ה', א') כתב שבעצם האדם חייב להודות לה' בכל רגע כיון שחסדי ה' הן פרוסות עליו כל הזמן ופרט על עצם זה שהוא נושם וחי מרגיש וז"ל חייב הוא האדם להודות ולשבח לאלקיו בכל רגע כי חסדו עמו בכל חלקי הרגע שיחיינו ויתענג בהרגשות, רק בעבור היות האדם מתעסק בעסקי העולם הושם לו זמן שיתפלל בו עכ"ל.

אברבנאל: הקרבת קרבן תמיד כדי לקיים חובת הודאה לה' בכל רגע

האברבנאל (שמות כ"ט, לח) ביאר שבעצם האדם חייב להודות לה' כל רגע על מה שמחיה אותו ועל מה שמפרנס אותו וכנגד זה מקרבים בכל יום ב' תמידים. וז"ל אנחנו מחויבים בכל יום לתת שבח והדואה לבורא ית' על ב' דברים שעושה עמנו בכל יום כמו שאמר "ברוך ה' יום יום יעמוס לנו הקל ישועתנו סלה" (תהילים ס"ב, ב) הא' הוא החיות שמחיה אותנו בכל יום בקר וערב וכמו שתקנו בתפלת אלקי נשמה. כי בכל בקר ובקר מחדש עמנו הנשמה שנפח בנו בראשונה וכאילו בערב היא באה ובבקר היא שבה. והשני הפרנסה שמפרנס וזן אותנו ואת טפינו כמו שאמר "עיני כל

אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו". והיה מהראוי שעמו וחסידיו יהללוהו וישבחוהו על זה בכל יום. ולכך צוה ית' בתמידין שיהיה כבש א' בבקר להדות לה' שיעיר את האדם בבקר בבקר להחיותו והכבש השני בין הערבים מפני נשמתו שהיא בידו נפקדת בלילה כאלו הכבש במקום המקריב עצמו והוא מורה שגופו וכל כחותיו מזומנים לעבודת יוצרו על החיים והחסד שעושה עמו. ומנחתו ונסכו היו באים להודות לפני ית' על הפרנסה שהוא נותן לחם לכל בשר וכן להודות על שמן ויין עכ"ל. ולפי"ז מסתבר שזה גם כן מהות התפילה עצמה שנתקנה כנגד התמידין כמבואר בגמ' (ברכות כו:).

רש"י: סברא שצריך להודות על כל טובה שמקבל

הגמרא (ברכות לה.) דנה על מה המקור לחיוב של ברכת הנהנין ומסיקה שזה מסברא. ופירש רש"י וז"ל סברא הו דכיון דנהנה צריך להודות למי שבראם עכ"ל. מבואר שזה סברא פשוטה שהשכל מחייב שאם אדם קיבל טובה שצריך להודות על מי שהביאם. וכן יש ללמוד לכל טובה שהאדם מקבל שאע"פ שחז"ל לא תקנו ברכה על כל דבר מ"מ ודאי שהסברא מחייבת שבכולם צריך להודות לה' על שברא והמציא לו כל צרכיו.

וביותר מבואר שם בגמרא שאסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה. וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל. והיינו שבכל הנאה שהקב"ה מזמן לו יש גדר של קדושה ודוקא ע"י הברכה והודאה האדם יכול להתרומם ולהשיג קדושה זו.

הריטב"א: הודאה מביאה ליראת שמים

כתוב (קהלת י"ב) "סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם". והגמ' (ברכות ו:): שואלת מאי "כי זה כל האדם". אמר ר' אלעזר אמר הקב"ה כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה. ופירש הריטב"א וז"ל כי העולם נברא לצורך בני אדם, ובני אדם נבראו לשבח ולהודות להקב"ה ולעבדו וליראה אותו עכ"ל. וצריך ביאור בדבריו שבפסוק שממנו דרשו חז"ל לא הזכר ענין של הדאה אלא יראת שמים וקיום מצות בלבד.

ונראה שהריטב"א רמז לנו יסוד שבלי עבודה של הודאה אי אפשר להגיע ליראת שמים. והוא מפני שיראת ה' אמיתית היא יראת הרוממות שמכיר גדלות הבורא ופחיתות ערכו של אדם כדברי המסילת ישרים (פרק כ"ד). וכדי להגיע לזה צריך להתבונן כסדר בגודל הטובות ומתנות חנם שה' עושה עם הנברא אע"פ שאינו ראוי כלל שע"י? מגדיל אצלו הכרת גדולת הבורא ית'.

רב יהודה הלוי: בלי הודאה אין משקל לשאר המצות

הרבנו יהודה הלוי כתב בכוזרי (מאמר שני, מ"ח) שבלי החלק של הודאה על טובות הבורא חסר בשלמות קיום שאר כל המצות וז"ל כי התורות האלקיות לא תשלמנה אלא אחר השלמת התורות המנהגיות והשכליות ובתורות השכליות קבלת הצדק וההודאה בטוב הבורא. ומי שלא החזיק באלה איך מחזיק בקרבנות ובשבת והמילה וזולתם עכ"ל. ונראה שחומרת מי שלא מודה לה' על טוב שגמלו אינו רק משום שאינו עושה דבר שהשכל מחייב אלא כמו שהתבאר שחסר לו בכל המכוון ותכלית של כל המצות שהוא להביא את האדם לשבח ולהודות לבורא.

ביאור דברי הרמב"ן שבכל מצוה מודה לבורא

כבר הבאנו בפתיחת דברנו את דברי הרמב"ן (סוף בא) בכוונת יצירה וכן חזר בקיצור (דברים ל"ב,כ"ו) וז"ל השם ברא את האדם בתחתונים שיכיר את בוראו ויודה לשמו" עכ"ל.

והוסיף הרמב"ן (בא) וז"ל ולפיכך אמרו (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמודות וחביבות מאד שבכל שעה אדם מודה בהן לאלקיו עכ"ל. מבואר שבקיום כל מצוה הוא היכי תמצא להודות לה'. אמנם זה עצמו צריך ביאור איך מתבטא ההודאה בעצם קיום של כל מצוה.

ונראה לבאר לפי יסוד החובת הלבבות שהאדם מבחין ומתבונן ברוב הטובות וחסדים שהקב"ה עושה עמו וזה עצמו מביאו להכיר לו טובה ע"י שמקיים רצונו ית' שהוא קיום מצותיו. ובאפן זה כל מצוה נהפך למעשה של הכרת הטוב לבורא. ובזה יובן דברי הרמב"ן שבעצם אין הבדל בין מצוה קלה או חמורה כיון שעיקר כוונת האדם לקיים רצון בוראו ולעשות לו נחת רוח כדי להכיר לו טובה.

אמנם יש להעיר על כל דברנו שתכלית האדם הוא להודות לה' דהלא לא נמצא אדם שיושב ומודה לה' כל היום ואיך מתקיים מה שאומרים בתפילת שחרית (נוסח ע"מ) "וחיבים אנחנו לומר לפניך שירה בכל יום תמיד". ועוד דהלא ידוע שעיקר תכלית האדם הוא ללמוד תורה וכמו שאמר (סנהדרין צט:) ר' אליעזר שאדם יולד לעמל פה בדברי תורה.

ולפי יסוד הנ"ל יש לבאר שהעיקר אינו עצם ההודאה בפה אלא מה שמשמעבד לעשות רצון ה' כהודאה על כל החסד שגמל עמו. ולכן אע"פ

שבפועל עיקר זמנו של האדם הוא במה שלומד תורה, מקיים מצות או עוסק בעסקיו מ"מ צריך שבכל פעולותיו יכוין לכוונה זו שבזה רוצה לקיים רצון ה' כדי להודות על כל חסדיו בהרגשה של "מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה מאד ירושתנו " ובזה הופך כל יומו לשירה של הודאה לה'.

ספר החרדים: חובה על כל אדם לזכור חסדי ה' עמו

ובספר החרדים (פ"ט, כ"ג) כתב שחיוב על כל אדם לזכור כל החסדים הפרטיים שה' עשה עמו ק"ו ממה שנצטוינו לזכור חסדי המקום במדבר וז"ל ומה נלמד מקל וחומר אם נצטוינו לזכור לדורות החסדים שעשה עם אבותינו כל שכן שכל אחד מישראל חייב לזכור החסדים שעושה עמנו תמיד לכלל ישראל שמציל אותנו משני אריות מ"ה העומדים תמיד עלינו לכלותנו ולזה אנו אומרים בכל יום מזמור לולי ה' שהיה לנו. וכן חייב כל אחד מישראל לזכור החסדים שגמלו הי"ת מעת שיצרו בבטן אמו ואז יכנע לפניו ויבוש וישוב בתשובה שלמה. וכן שמעתי מפי מורי הרב החסיד כמהר"ר יוסף סאגיש זצ"ל.

זהר הקדוש: חובה על כל יחיד לספר ולפרסם נסי ה'

ונראה מקור הדברים מהזהר הקדש (בא מא.) המובא בהגדות של פסח על מעלת סיפור יציאת מצרים שהקב"ה מקבץ לכל הפמליא של מלאכים כדי לשמוע ומכאן לומרד הזהר חובה על כל יחיד לפרסם נסי ה' אע"פ שהקב"ה הכל יודע מ"מ עי"ז מתכנסים כל המלאכים להודות לה' וז"ל בגוונא דא חובה איהו על בר נש לאשתעי תדיר קמיה קוב"ה ולפרסי ניסא בכל אינון ניסין דעבד. ויא תימא אמאי איהו חובתא והקוב"ה ידע כלה כל מה דהוה ויהוי לבתר דנא אמאי פרסומא דא

קמיה על מה דאיהו עבד ואיהו ידע אלא ודאי איצטריך בר נש לפרסומי ניסא ולאשתעי קמיה בכל מה דאיהו עבד בגין דאינון מלין סלקין וכל פמליא דלעילא מתכנשין וחמאן לון ואודן כלהו לקב"ה ואסתלק יקריה עליהו עילא ותתא עכ"ל.

ר' סעדיה גאון: ראיית ה' ע"י הודאה

הרד"ק (ישעיה ל"ח, י"א) פירש על הפסוק "לא אראה קה" שהוא ענין הודאה שכן הביא בשם רב סעדיה גאון וז"ל כי ראות הקל הוא ההודאה והשבח לפניו והתבונן בדרכיו". והיינו משום שהמודה לה' כסדר יכול לראות את השגחתו הפרטית ית' כל הזמן בכל טובה וטובה שמקבל.

הרלב"ג: בכל דרכיך דעהו

בגמרא (ברכות סג). דרש בר קפרא איזהו פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה: "בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך" (משלי ג). ופירש הרלב"ג שע"י שמתבונן בחסד המונח בכל מעשה הגשמי ממילא מרגיש את חסדו ית' ומתקרב אליו ע"ש. והיינו שכיון שטובות ה' פרוסות בכל מקום אם רק מתבוננים קצת נצליח לראות את יד ה' המלווה אותנו ומטיב לנו בכל רגע. ובזה אפשר להיות בבחינת "שויתי לה' לנגדי תמיד" שזה הכלל הראשון שהביא הרמ"א בש"ע (א"ה א').

תורת חיים: יסוד תקנת "מודים" על חובה להודות בכל רגע ורגע

בגמרא (בבא קמא טז). מבואר שמי שאינו כורע במודים שדרו נעשה לאחר שבע שנים כנחש. והתורת חיים תמה למה החמירו יותר בזה במודים מאשר אבות ובפרט מה ענין להשתחוות במודים. וביאר שבעצם יש חובה לאדם להודות לה' בכל רגע ורגע על כל הניסים וחסדים שעושה

עמו בכל תנועה ונשימה ולכן צריך להשתחוות במודים שאם נשאר בקומה זקופה ואדיש על טובות הבורא הרי הוא ככופר בו ח"ו הנחש הקדמוני ולכן עונשו חמור. וז"ל לפי שהוא ית' עושה חסד עם כל אדם בכל יום ובכל עת ובכל רגע אלא שאין בעל הנס מכיר בניסיו סבור עולם כמנהגו הוא נוהג ואינו מרגיש בכל פסיעה ופסיעה וכל תנועה ותנועה ונשימה הוא ממנו ית' שמו כמו שאמרו "מה' מצעדי גבר כוננו" וכתוב "אשר בידו נפש כל חי". **והיה מן הראוי שיודה האדם ויברך בכל עת ובכל רגע על כל פסיעה ותנועה ונשימה** כמו שאמרו חכמים כל הנשמה תהלל קה על כל נשימה ונשימה חייב אדם להלל קה וכל מי שאינו מעלה על לבו בכל רגע שהכל מאתו ית' אלא עולם כמנהגו נוהג הרי הוא ככופר בו חס ושלוש. ולפי שהוא מן הנמנע שיעמוד אדם מן הבקר ועד הערב ויתן שבח והודאה על כל פסיעה ונשימה ותנועה וכל שכן רוב בני העולם הולכים תמיד אחרי הבלי העולם הזה באסיפת ממון וכיוצא בזה ואפילו הנהנה מהעולם הזה בלא ברכה והודאה אמרו חכמים דהוי כאלו מעל וגוזל לכנסת ישראל שנאמר לה' הארץ וגו'. ולזאת המציאו אנשי כנסת הגדולה תקנה ויסדו לומר בכל תפלה ערב ובקר וצהרים ברכת הודאה כדי שיכלול אדם בהודאה אחת את כל הנשימות וחסדים ונפלאות שהוא ית' עושה עמו בכל רגע ויוצא ידי חובת כולן בבת אחת בהודאה אחת. ולזה יסדו לומר מודים אנחנו לך וכו' על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך דהיינו כל נשימה ונשימה ועל נסיך שבכל יום ויום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבעל עת ערב ובקר וצהרים וכו' ולכך תקנו לשחות בברכה זו כמנהג בשר ודם המודה לחבירו דבר הוא שוחה ומנענע לו בראשו עכ"ל.

המלבי"ם: כל החיים רק אמצעי כדי להודות לה'

ויתירה מזו מצינו בדברי דוד המלך ע"ה (תהילים ס"ג, ד) "כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך". ופירש המלבי"ם וז"ל אחר שעיקר תכלית החיים וטובם הוא מה שיכול להודות לה' על החסד שנתן לנו חיים א"כ החסד הוא הטוב והתכלית של החיים והוא טוב מן החיים עצמם שהוא רק אמצעי אליו כי ע"י החסד שפתי ישבחונך וזאת היא תכלית החיים עכ"ל. ומבואר יסוד עצום שעצם החיים אין להם תכלית אלא כאמצעי לקבל חסדי ה' שע"י ונוכל להודות לו ית'.

וכן פירש המלבי"ם (תהילים ו', ו) בפסוק "בשאלו מי יודה לך" וז"ל כי הנעדר לא יקבל עוד טובך וחסדך, אשר זה תכלית הבריאה אשר בראת להיטיב להנמצאים שהם יודוך עכ"ל.

המשגיח ר ירוחם ממיר

הרמב"ן (דברים ו', י"ג) כתב שצריך לכוין בכל צרכי הגוף למקרא שכתוב (תהילים קמ"ו, ב) "אהללה ה' בחיי אזמרה לא-להי בעודי". וביאר המשגיח רב ירוחם ממיר זצ"ל בספר שביבי דעת (ס' ק"ו) את דבריו שזה המציאות ועצם התכלית של החיים של יהודי ושל כל הבריאה כולה להודות לה' וז"ל וביאור דבריו הוא, כי כל תכלית חיי האדם היא כדי להודות ולהלל לשמו הגדול ית', ואין הדבר כפי שרגילים להבין, כי כאשר חיים צריכים להודות ולהלל להשי"ת בעד מתנת החיים אשר כלכל לו בחסד, אלא כל עיקרו של החיים הוא בשביל ההודאה וההילול, כי יסוד הדבר הוא, שבכל הבריאה כולה אין אפילו כחוט השערה אשר היא בשביל עצמה, אלא מציאותה ומהותה היא לשרת ולהראות **הדר כבוד מלכותו** ותפארתו, וזה יסוד ותכלית כל הבריאה ויצוריה, ואין זולת זה כלל, כי

אם "להודיע גבורותיו וכבוד הדר מלכותו". וכמו שאמרו חז"ל (אבות ו, י"א) כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר (ישעי' מג, ז) "כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", והוא אשר כתב הרמב"ן כי כל עיקרו של החיים הוא כדי להודות ולהלל לשמו הגדול ית', "כבוד הדר מלכותו" עכ"ל.

אריז"ל: הפה לא נברא אלא להודות

המגן אברהם (ס' סק"ב) הביא בשם האריז"ל כשיאמר בברכת ק"ש "באהבה להודות לך" יכוין לקיים מצות עשה לזכור מה שעשה הקב"ה למרים כי הי"ת לא ברא את הפה לאדם אלא רק להודות לו בו ולא ישתמש בו באיסור. ולפי"ז נראה שלא רק שזה עיקר מצות זכירת מעשה מרים אלא זו ההקדמה לקבלת עול מלכות שמים בק"ש לזכור שהפה לא נברא אלא כדי להודות לה'.

ואפשר לדייק עוד שמשמע שההיפך של לשון הרע הוא הודאה לה'. והביאור לזה שמיש שיש לו עין טובה כדי לגלות תמיד את הטובות שה' עושה עמו ולספר בשבחו אז יוכל גם כן לראות בעין טובה את חבירו ולא לספר בגנותו אלא אדרבה תמיד לספר בשבחו וכמו שכתב הרמב"ם (דעות פ"ו ה"ג) שזה היסוד של מצות אהבת לרעך כמוך דז"ל מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר "ואהבת לרעך כמוך" לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוש על ממונו כמו שהוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו עכ"ל.

חשבון הנפש של החפץ החיים

וידוע גדלותו של מרן החפץ החיים זצ"ל כמה היה מחשבן כל רגע של ביטול תורה ומ"מ לא חיסר מלהודות לה' כל לילה כמובא בספר תנועת המוסר (ה"ד, 77) וז"ל רי"מ היה רגיל על משכבו בלילות להודות לה' על הטובות שגמל אתו, והיה הולך ומונה את כל פרטי חסדיו שהיטיב עמו במשך כל ימי חייו: שעזר לו ביתמותו, שסייע בידו ללמוד תורה ולחבר ספרים, שנתו לו חתנים טובים וכו' וכו'.

כן מספר ר' יחזקאל אברמסקי שבימי צעירותו נזדמן לו ללון בעיר אחת באיזה מלון. והנה בבוקר השכם הופרע לשמוע דרך הקיר מהחדר שבשכונתו קול של יהודי האומר תפילת "נשמת" במתיקות רבה, ומתרגם באידיש מלה במלה את כל ההודאות והתשבחות בהתלהבות גדולה ובבכיות, עד שהזדעזע כולו. למחרת נודע לו שבחדר הלזה התאכסן ר' ישראל מאיר והוא נהג כדרכו בלילות להביע הודאות לפני ה' עכ"ל.

מהות עולם הבא להודות לה'

עוה"ז כהכנה להודות לה'

כבר האריך המסילת ישרים בפרק א' לבאר לפי דברי חז"ל שהעולם הזה הוא כפרוזדור להכין את עצמו לעולם הבא שכפי מה שטרח והכין עצמו כאן כך יזכה לעתיד לבוא. ולפי המבואר מכל דברי רבותינו שתפקיד האדם בעוה"ז הוא להכיר טובת הבורא ולהודות לו מסתבר שזה עצמו מהות העולם הבא שמשבח ומהלל לה' לנצח נצחים. וכן אפשר לדרוש הסמיכות בסוף תפילת "ובא לציון": "ונזכה ונחיה [ונראה] ונירש טובה וברכה [לשני ימות המשיח ו]לחיי העולם הבא. למען יזמרך כבוד ולא ידם ה' אלקי לעולם אודך". והיינו שעיקר בקשתנו להגיע לעוה"ב היא כדי שנוכל להודות לה' לנצח נצחים.

וביותר לפי מה שביאר במכתב מאליהו (ח"ג עמ' 100) שבאותם קנינים נפשיים שרכש לעצמו בעולם הזה בהם יכנס לעולם הבא שכוחות חדשים לא יתווספו לו שם ואם כן צריך כבר מעכשיו להכין עצמו לתפקיד הזה להודות לה'.

ובעצם הדברים מפורשים בדברי רש"י (ברכות סג. ד"ה ויברכו) וז"ל מפרש בתוספתא שתקנו מן העולם ועד העולם להודיע שאין העוה"ז לפני העוה"ב כלום אלא כפרוזדור לפני הטרקלין כלומר הנהיגו בברכותיו בעוה"ז כדי להיות רגילים לעוה"ב שכולו ארוך".

וכן שמעתי בשם המכתב מאליהו שמה שמאריכים בברכת יוצר לספר על שירת המלאכים משום שזה תפקידנו לעוה"ב.

תנחומא: הבדל בין צדיק לרשע

וכן מבואר בתנחומא (סוף וזאת הברכה) שההבדל בין צדיקים לרשעים הוא משום שהצדיקים מכירים את חסדי ה' בטבע העולם ולכן זוכים שגם במיתתם נקראים חיים כיון שממשיכים להודות לה' בעוה"ב משא"כ הרשעים שנקראים מתים בחייהם משום שבעולם הזה אינם עוסקים בעבודה של הודאה. וז"ל רשע בחייו חשוב כמת מפני שרואה חמה זורחת ואינו מברך יוצר אור, שוקעת ואינו מברך מעריב ערבים, אוכל ושותה ואינו מברך עליה. אבל הצדיקים מברכין על כל דבר ודבר שאוכלין ושותין ושרואין ושומעין. ולא בחייהם בלבד אלא אפילו במיתתן מברכין ומודין לפני הקב"ה שנאמר "יעלו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם. רוממות קל בגרונם וחרב פיפיות בידם (תהילים קמ"ט) עכ"ל.

ולכאורה היינו מגדירים שההבדל בין צדיק לרשע הוא האם מקיים מצות או עושה עבירות אבל התנחומא מגלה לנו שהכל תלוי האם שייכים לעיקר עבודת האדם בעוה"ז להודות לה' שזה מביא אותו לקיום תורה ומצות בשלמות כמו שביאר החובת הלבבות וזו ההכנה לעוה"ב שכולו הודאה והלל לה'.

מזמור לתודה

ודרכו של השלחן ערוך תמיד לקצר בלשונו לתמצת את ההלכה ובפרט אינו רגיל להביא דברי אגדה אבל בענין ההודאה לה' טרח לבאר לנו ופסק (א"ה נ"א, ט"ט) "מזמור לתודה יש לאומרה בנגינה שכל השירות עתידות ליבטל חוץ ממזמור לתודה". והיינו כנ"ל שכיון שמהות עוה"ב הוא הודאה לה' ממילא צריך כבר מעכשיו להתחבר לעבודה זו ע"י שאומר מזמור לתודה ברגשי הודאה ע"י המנגינה.

וכן מצינו לגבי הקרבנות שעתידיים להתבטל חוץ מקרבן תודה משום שעיקר עבודה ורצון ה' הוא במה שהאדם ניגש להודות לו על כל הניסים וטובות שעשה לו וכמבואר במדרש רבה (ויקרא פרשה ט' פסקה ז): וז"ל רבי פנחס ורבי לוי ורבי יוחנן בשם ר' מנחם דגליא לעתיד לבא כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינו בטל, כל התפלות בטלות ההודאה אינה בטלה, הה"ד (ירמיה ל"ג) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים, הודו את ה' צבאות וגו' זו הודאה, ומביאין תודה בית ה' זה קרבן תודה, וכן דוד אומר" עלי אלהים נדריך אשלם תודות לך" (תהלים נ"ו) תודה אין כתיב כאן אלא תודות ההודאה וקרבן תודה עכ"ל.

כל המועדים עתידיים להתבטל חוץ מחנוכה ופורים

ונראה לבאר לפ"ז מה שאמרו חז"ל (פרקי ר"א פמ"ו) שכל המועדים עתידיים להתבטל חוץ מחנוכה ופורים שהרי זה כל עיקרו של יום טוב של חנוכה להודות ולהלל לה'. וכן בפורים עיקרו להודות לה' על הנס הגדול שהציל אותנו ממות לחיים. ושו"ר שכן ביאר המגיד (פ' ויקהל) למרן הבית יוסף וזה לשונו הקדוש 'שנת ש"ך אור ליום השבת כ"ו לאדר ב, ה' עמך כו'. והא מגלינא לך **רזא טמירא** במאי דאמור רבנן דהמצות בטילות לתחיית המתים וכו' היינו ברזא דשית אלפין שנין הוי עלמא וחד חרוב, דהיינו למימר דבזמן תחיית המתים דהוא בתר ימות המשיח יהא חרב עלמא מתאוות וכיסופין דהאי עלמא והא בההוא זימנא יתבטל יצה"ר מעלמא ונמצאו מצות לא תעשה בטילות וכן המצות עשה דוגמת מאי דאמר מרע"ה למלאכי השרת, מאי כתיב לא תרצח ולא תנאף כלום שפיכת דמים יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם, וכן המועדות לא יצטרכו אז לעשות ככל הנעשה היום דהא איסור חמץ ואכילת מצה היא לאכפאה

סיטרא מסאבא, וכן בשאר המועדים, ובההוא זימנא לא איצטריך לאכפאה לה, דהא בטל הוא, ולא יעבדון במועדייא אלא **דיימרון בהו הלל וזמרין ושירין ותושבחן לקב"ה ותו לא מידי**, והיינו דאמור רבנן חנוכה ופורים אינם בטילים לעולם כלומר דהא חנוכה ופורים לית בהו אלא סיפור נסים דקב"ה בלחוד, וכן מאי דיעבדון במועדייא הוי דוגמת חנוכה ופורים דהיינו סיפור נסים דקב"ה משו"ה לא יבטלו, ואתה שלום".

מזמור שיר ליום השבת

"מזמור שיר ליום השבת. טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון" (תהילים צ"ב). וביאר הרד"ק שבשבת האדם פנוי ויכול להתבונן יותר ולהודות לה'. ונראה שזה גם המזמור שיר ליום שכולו טוב שהרי שבת הוא מעין עולם הבאה אי"כ כ"ש שזה מהותו של יום שכולו טוב שהאדם רואה את האמת מתחילת ועד סופה ויכול לשבח ולהודות אל בורא כל העולמות על כל טובותיו ונפלאותיו שעשה מיום שנברא העולם עד סופו.

בן תשעים לשוח

הרבנו יונה בשערי תשובה (שער ב', ט') פירש מה שאמרו (אבות פ"ה מכ"א) "בן תשעים לשוח" וז"ל הוא מלשון "ישפוך שיחו" (תהלים ק"ב, א) "לשוח בשדה" (בראשית כ"ד, ט"ג) כמו שפרשו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות כו:) יצחק תיקן את תפילת מנחה שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה" כי אחרי שהגיע לתשעים, ראוי לו להיות כל עסקו בתפילות ובתהילות השם ולשיח בנפלאותיו עכ"ל. והיינו שהאדם בסוף ימיו כבר יכול להשיג מעלת עוה"ב להודות ולשבח לה' על כל הטובות שעשה במשך כל חייו ובפרט

שבסוף רואה איך שכל הדברים היו לטובה אע"פ שבשעת מעשה לא היה ניכר.

בן עולם הבא

רש"י (ברכות ד:) הביא דברי הירושלמי לבאר שהסומך גאולה לתפילה הוא בן עולם הבא משום שמתקרב אל המלך ע"י תהילותיו ואז יכול לבקש. ועכ"פ מבואר שהמודה לה' תמיד נקרא בן עולם הבא משום שכבר השיג בעולם הזה את מדרגת עולם הבא להיות מודה ומשבח תמיד לה'.

זכיית עוה"ב ע"י עבודת התודה

ובסוף ספר "חי בתודה" (עמ' 227) הגר"י לוגסי שליט"א ביאר שעצם הזכייה לשכר עוה"ב אינה אלא ע"י עבודת התודה שהרי כבר כתב החובת הלבבות שכל השכר בעוה"ב אינו אלא חסד ה' שאם יבקש כשכר על מעשיו אינו זוכה. וא"כ דוקא מי שמודה לה' ומרגיש שהכל מתנה מה' ית' אז יכול לזכות לקבל בחסד את העוה"ב משא"כ מי שחושב שהכל מגיע לו א"כ לא יוכל לזכות לשכר בעוה"ב כיון שבאמת לא מגיע לו.

צמיחת עוה"ב ע"י מידת הכרת הטוב

והמכתב מאליהו (ח"ג עמ' 101) הוסיף שמי שקנה בעוה"ז מידת הכרת הטוב יוכל בעולם הבא להמשיך להכיר חסדי הבורא ורק ע"ז יוכל להמשיך להתעלות בעולם הבא שכן כתב וז"ל כל עצם הצמיחה של עולם הבא מתפתח מתוך גרעין של מדת הכרת הטוב עכ"ל. וביאר וז"ל כאשר יתעמק בענין, יראה שהמעשים הטובים שעשה, מועטים ופחותים הם

לגבי הסייעתא דשמיאא שקיבל בעודו בעולם הזה, ולגבי תשום השכר העצום והנפלא שנתלה לו בעולם הבא. אולם גם עצם גילוי החסד הזה הנו הרחבה גדולה נוספת של שכרו שכל עצמו הוא גילויים חדשים של נפלאות מודתיו ית'. וכאשר שכרו מתוסף, הרי הוא מכיר שוב במדה עוד יותר גדושה את טובו וחדשו ית' שמחוננו שכר נפלא נוסף כזה. והכרת חדשים אלה גופה מהווה שוב גילוי חדש. וכן הלאה, עד אין שיעור. הרי זה ציור נפלא לחיים נצחיים של אושר ותענוג שאין דוגמתם ואין כערכם, ממש "עין לא ראתה אקלים זולתך יעשה למחכה לו" עכ"ל.

כפיות טובה שרש לכל הטא

מידת כפוי טובה היא מגונה מאד ושורש לכל כפירה ופתח לכל עבירה. ובפחד יצחק (ראש השנה ריש מאמר ג') הביא שהגדולים לא סבלו להיות בסביבת איש שלא מכיר טובה. וכן נראה פשוט אצל בני אדם שהדבר היותר מכעיס אינו מה שהשני עושה לו רע אלא מה שמשתמש בטובה שנתן לו כדי לבגוד בו.

חטא אדם הראשון

בדור הפלגה כתיב (בראשית י"א, ה') " וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם". ופרש"י וז"ל בני האדם אלא בני מי שמא בני חמורים וגמלים אלא בני אדם הראשון שכפה את הטובה ואמר האשה אשר נתתה עמדי, אף אלו כפו בטובה למרוד במי שהשפיעם טובה ומלטם מן המבול עכ"ל. ומשמע שעיקר התביעה על אדם הראשון אינה על עצם החטא שאכל מן העץ אלא על המידה של כפוי טובה משום שאם היה מכיר כל הזמן את טובת המקום לא היה מעיז לחטוא כנגדו ית'. ושרש זה נשאר עד דור הפלגה שגם אצלם אילו היו מכירים בטובות וניסים המקום לא היו כופרים בעיקר. ואע"פ שכבר עברו יותר משלש מאות שנה מהמבול מ"מ יש תביעה שהיו צריכים להכיר טובה ולהודות לבורא על שהצילם מהמבול.

חטא דור המדבר

וכן לגבי יוצאי מצרים עיקר התביעה היא מה שכפרו בטובותיו של מקום שהוצאים בנסים ונפלאות במצרים ולא התבוננו בהם כדי להודות

וכמו שמגלה הפסוק (תהילים ק"ו, ז') "אבותינו במצרים לא השגילו נפלאותיך לא זכרו את רב חסדיך וימרו על ים ביס סוף".

חטא המרגלים

כשמשוה רבנו הוכיח את עם ישראל על חטא המרגלים אמר (דברים א', כ"ז) "ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו". וביאר הרבנו יונה בשערי תשובה (ש"ג, הל"א) שיסוד חטא נרגנות על כפיית טובה וגם יחשבה לרעה וישיב רעה תחת טובה וכמו שהיה אצל המרגלים שלא הכירו במתנה הטובה של ארץ ישראל.

תקנת הטוב והמטיב

ובזה יש לבאר מה שנקבעה בכייה לדורות לתקן בכייה של חנם. והיינו שעכשיו צריך לגלות הטובה מתוך החושך וההסתר כדי לתקן מה שלא ראו את הטובה בשעת האור.

ולפי"ז ראיתי לבאר (עלון קול תודה) מה שתקנו חז"ל להזכיר כל פעם שמברכים בהמ"ז "הטוב והמטיב" עבור הרוגי ביתר שלא נסרחו ושניתנו לקבורה. ולכאורה תמוה מאד מה ראו חז"ל לזכור לדורות דוקא דבר זה. ולפי יסוד הנ"ל מתבאר שזה דוקא התיקון של חורבן בהמ"ק: אע"פ שנמצאים במצב של חושך כמו שהיה אחרי חרבן בהמ"ק השני מ"מ מגלים את הנקודות הטובות ומודים עליהם כגון מה שהרוגי ביתר לא נסרחו וניתנו לקבורה.

וכן מבואר לפ"ז שדוקא בט"ו באב ניתנו לקבורה כתיקון על חטא המרגלים שבאותו תאריך חזרו בתשובה ופסקו מתי מדבר כמבואר בגמרא (ב"ב קכא).

חורבן בהמ"ק

בגמרא (נדריים פא.) מבואר שבהמ"ק הראשון נחרב על שלא ברכו בתורה בתחלה. ונאמרו בזה כמה פירושים אבל כפשוטו מבואר שסיבת כל חורבן ושרש כל חטא הוא החיסרון בהכרת הטוב והודאה לבורא על מתנה הכי גדולה שאפשר לקבל בעולם שהיא תורתנו הקדושה.

מצות ביכורים לסלק כפיית טובה

כאשר מביאים ביכורים לבית המקדש צריך לקרוא פרשת ביכורים שנאמר (דברים כ"א, ג') "ובאתה אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבתינו לתת לנו" ופירש רש"י וז"ל ואמרת אליו - שאינך כפוי טובה עכ"ל. וצריך ביאור שהלא מצות ביכורים היא לא רק כדי לצאת מכלל כפוי טובה אלא היא בעצם צורה של הכרת הטוב והדאה לה' על שבירך את התבואה.

ולפי הנ"ל יש לבאר שיש תיקון גדול בעצם מה שמסלק את הכפיית טובה מלבו שזו מידה גרועה מאד המביאה לידי שכחת ה'. ודוקא כאן כיון שהאדם עבד מאד קשה לחרוש, לזרוע, לשמור ולקצור את השדה יש כאן סכנה מיוחדת של "כחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה" יותר מאשר בכל טובה שאדם מקבל מה'. ולכן צריך מצוה מיוחדת לקיים "וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל" (דברים ה', י"ח) לעקור מחשבה זו של כפיית טובה. וכן ביאר הרמב"ם במורה נבוכים (ה"ג פל"ט) וז"ל מקרא בכורים יש בו מדת ענוה ג"כ, שהוא לוקח סל על כתפיו ומודיע חסדי ה' וגמולותיו להודיע לבני האדם שמעבודת ה' הוא שיזכור

האדם עתות צרתו וענייני מצוקותיו כשירחיב ה' לו. וזואת הכוונה החזקה אותה התורה במקומות רבים עכ"ל.

וכן דייק המשגיח הרה"ג שלמה וולבה זצ"ל בדעת שלמה (זמן מתן תורתנו עמ' ל') וז"ל כל המעשה הגדול של הבאת ביכורים של בית המקדש והכהן-עדין איננו דין של הודאה, אלא כוונתו - לעקור את כפיית הטוב מן הלב, לסלק את רגש ה"כחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה" השולט על כל מעשה אדם, קטן וגדול עכ"ל.

מופקע מכלל ישראל

וכבר דייקו המפרשים שעמון ומואב מופקעים מקהל ה' לדורות "על דבר שלא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפרור ארס נהרים לקללך" (כי תצא כ"ג, ה'). והיינו כמו שביאר שם הרמב"ן שהיה תביעה כל מה שהיו כפוי טובה על מה שאברהם אבינו הציל את אביהם ואת אמם מן החרב והשבי (בראשית יד, ט"ז). והיינו שמיש שיש לו מדה של כפוי טובה מופקע בעצם מהכלל ישראל.

ומאידך גיסא נאמר שם על גר מצרי שאין להרחיקו "כי גר הייתה בארצו" (כי תצא כ"ג, ה') ופירש רש"י "ואף על פי שזרקו זכורכם ליאור, מה הטעם, שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק". והיינו שחיוב הכרת הטוב הוא אפילו שהשני התכוין לרע מ"מ צריך להכיר טובה לדורות על שבמציאות נהנה מאכסניא שלהם.

מופקע ממין האנוש

וגדולה מזו הכפוי טובה יוצא אפילו מכלל המין אנושי שהרי מצות אמונה בה' שייכת גם אצל כל בני העולם. ואע"פ שהם לא זכו לכל הנסים ונפלאות של יציאת מצרים מ"מ חייבים בהכרת הטוב על הבורא על בריאת העולם ועל עצם קיומם בעולם. וכן מצינו שיוסף הצדיק טען כן אפי' לאשת פוטיפר (בראשית ל"ט, ט') "איננו גדול בבית הזה ממני ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך באשר את אשתו ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת וחטאתי לאלקים" שאינו יכול לבגוד באדונו וגם לא כלפי בוראו וכמו ביאר הרמב"ן שחוץ מעצם עבירה של גילוי עריות יש כאן בגידה בבורא עולם וז"ל וחטאתי לאלקים בבגידה הזאת כי רעה גדולה היא שיהיה בה לי חטא לפני אלקים כי עיניו בנאמני ארץ (תהילים קא, ו') ולא לפניו בוגד יבא עכ"ל.

ובתוכחה של האזינו מצינו שעם ישראל נתבעו דוקא על כפירת טובה: "הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכננך" (האזינו ל"ב, ו'). וביאר הרמב"ן שהכופר בטובת חנם שמקבל נקרא "נבל" משום שהוא נופל ממדרגת בני אדם וכמו הבהמה שמתה נקראת "נבלה" וכן העלים הנופלים נקראים "נובלות".

אמנם נראה שעבודת הודאה לה' וכניסה לעולם חדש של השגחת פרטית ואהבת ה' היא נחלה של עם ישראל בלבד ש"עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו" (ישעיהו מ"ג, כ"ג).

פתח של היצר הרע

ולא רק שכפיית הטוב היא שרש לכל חטא אלא זה גם מהותו של יצה"ר להשכיח את הבורא אלא הכל נעשה בכוחי ועצם ידי וכמו שמצינו אצל פרעה שטען שהכל נעשה על ידו שאמר "לי היאור" שהוא וכידוע פרעה הוא כנגד היצה"ר כמו שהביא המסילת ישרים (פ"ב).

וביותר היצר הרע מחפש דוקא להכשיל את האדם בענין זה ומשכיח ממנו את טובות ה' כדי שיוכל אח"כ להחטיא אותו בכל דבר וכמו שביאר האור החיים (עקב ה', י"ח) וז"ל "וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חילי" צריך לתת לבו על טובתו כי מה' היתה לו. ודבר זה יעירהו תמיד להכיר בוראו והשגחתו עליו. ותחילת תחבולות יצר האדם הוא להשכיחו דבר זה. ודרך זה יכנס לאבדו עכ"ל. ולכן חובה עלינו להתחזק בענין זה כדי להישמר מהיצר שתמיד מחפש להכשיל אותנו.

והרה"ג שלמה ברוודה זצ"ל סיפר לי שבבחרותו כשהיה בישיבה, לילה אחת הלך ברחוב והיה לו נס שניצל מפגיעה והרגיש הודאה גדולה לבורא ית'. אמנם למחרת בבקר כבר פגה כל ההתלהבות ונכנס למרן החז"א זצ"ל לשאול מה פשר הדבר. והחז"א זצ"ל ביאר לו שיש יצה"ר מיוחד כדי להשכיח נסים הבורא.

הודאה דוקא במקום ששייך כפירה בטובה

אמנם מצד שני צריך לדעת שדוקא במקום שיש מקום לכפור בטובה אז שייך הודאה וכמו הביא בהקדמה (סק"א) העונג יו"ט בשם המהררי"ט לפרש מה שנאמר (תהילים קט"ז) "פתחת למוסרי. לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא" וז"ל ואתה פתחת מוסרות האלו ונתת לו כח לעשות נגד

רצונך ועי"כ אמר לי אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא שעל ענין זה אזבח זבח תודה שקרבן תודה הוא לשון הודאה. ואין ענין הודאה נופל אלא על מה שאדם יכול לכפור ומודה בו זה נקרא הודאה אבל מה שאינו יכול לכפור לא מיקרי הודאה כמבואר בחו"מ (ס' פ"ז) לענין מודה במקצת. ולזה אמר אחרי שפתחת למוסרי לעשות נגד רצונך לכן לא כן אנכי רק אזבח לך זבח תודה ובשם ה' אקרא להודות כי הכל ממך עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות עכ"ל.

חומרת מי שלא מתבונן בחסדי המקום

החובת הלבבות (פתיחה שער הבהינה) ביאר שרוב העולם לא מכירים את בכמות הן באיכות את טובות המקום אליהם וז"ל ותמעטנה בעיניהם הטובות הרבות ותקטנה אצלם המתנות הגדולות עד שהם חושבים כל טובה שיש לזולתם כאלו נשללה מהם ומה שהגיע אליהם ממנה רעות מוצאות אותם ולא יבינו אל פעלות ה' המטיב בהן אליהם כמו שאמר הכתוב (תהילים י' ד') "רשע כגבה אפו בל ידרש אין אלקים כל מזימותיו עכ"ל.

והנה לפי דיוק החובת הלבבות מבואר שהפסוק מכנה כרשע לזה שמחמת גאוותו אינו דורש ומחפש לגלות שכל טובותיו מה' אלא כל מחשבותיו שהוא בעצמם עשה הכל בכחו ועוצם ידו. ואע"פ שאפשר שאינו עובר על שום עבירה שבתורה מ"מ זה עצמו שהוא כפוי טובה ואינו מכיר את בוראו המטיב לו מחטיא את מטרת בריאתו ולכן נחשב כרשע. ויש לבאר עוד לפי דברי האור החיים הנ"ל שע"י שהאדם שוכח את טובות בוראו זה עצמו שרש ופתח שמביאו לעבור על כל התורה כולה ולהיות רשע גמור.

כוחה של הודאה לפתוח שערי שמים

זהירות בכחה של הודאה לה'

ההודאה היא לא רק הדרך הבסיסי של כל יהודי להתקשר אל בוראו אלא שבכוחה לפתוח שערי שמים לקבל שפע וברכה מאתו ית' אפי' יותר מתחנונים. אמנם צריך לזהר שלא להפוך את ההודאה לסגולה בעלמא להשיג כל מבוקשתנו. וכבר העיר בזה החובת הלבבות (עבודת אלקים סוף פ"ו) שאין ראוי להודות כדי להבטיח התמדת הטובות והוספתן. אמנם החובת הלבבות עצמו ביאר שם שהוא דוקא כשכל כוונתו לתועלת עצמו אבל משמע מזה שאם עושה כדי להוסיף להודות הוי מידה טובה. ועוד ביאר שם שהחסרון הוא במה שחושב שכל טובה שמקבל והוא בזה עצמו שמודה לה' אבל אם האדם מכיר שהקב"ה משפיע לו טובה מעל ומעבר מהודאתו אע"פ שאינו ראוי אז ודאי תהיה עיקר הודאתו לשם שמים.

ואע"פ שאמר רב (פסחים ב:) לעולם יעסוק האדם בתורה ומצות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה מ"מ כבר הביא המכתב מאליהו (ח"א עמ' 24) בשם הרוח חיים (אבות פ"א מי"ג) והסבא מקלם שזה רק בסוג "שלא לשמה" שבכוחו להביא אותנו לשמה. וכן כאן עיקר מגמתנו צריכה להיות עצם ההודאה לה' ואילו השגת הישועה אינה אלא לזרז אותנו להתחזק ולהתגבר על היצר. וההבדל בזה נראה בחוש כאשר האדם לא זוכה להושע שאם הוא רק הודה כסגולה לישועה לא נשאר בידיו אלא אכזבה משא"כ אם ניגש להודאה באופן האמיתי אז אע"פ שלא נענה מ"מ משיג עיקר שכר של ההודאה שהיא יותר קירבה לה' בעולם של השגחת פרטית ואהבת ה'.

וכן מצד שני כאשר האדם כן זוכה להושע גם צריך זהירות שבזמנינו
אנן יתמי דיתמי ומי יוכל לדעת רזי וחשבונות שמים לתלות באופן ברור
ומוחלט שהישועה באה רק מפאת ההודאה ורק בזה יש לפעול. אך זה
ודאי אפשר לומר שההודאה היא זכות עצום שעמד לידנו וכמו שנלמד
בדברי רבותינו.

ונראה שרבנו הרד"ק (ישעיה ל"ח, י"ט) כבר עמד בזה שבעצם אין בכח
שום נברא אפי' ע"י ההודאה לשנות את המציאות אלא שזה רצונו ית'
משום שזה תכלית הבריאה וז"ל ואע"פ שההודאה וההודעה לא תועיל
לו ולא תסכן כמו שאמר אם צדקת מה יסכן לו, אע"פ כן אחר שהוא
רצה וברא בני אדם אם כן הוא רוצה בקיומם ובלכתם בדרך טובה
ושיהיה בהם דעת להבין בחסדי הבורא ולהודות לפניו עליהם כי זה
מהדרך הטובה וכאשר לבס נכון הוא מסייע אותם ועוזרם בזה עכ"ל.

הודאה מבטיחה התמדת הטובות

ראשית, ההודאה מבטיחה התמדת הטובה כמו שכתב הרבנו יונה
בשערי תשובה (שער ד', י"ב) וז"ל וכן בענין ההודאה על הטובה נאמר
"אודך לעולם כי עשת ואקוה שמך כי טוב נגד חסידך (תהלים נ"ב, י"א).
פירוש, אודך על הטובה שעשת עמדי ובעבור זה אקוה להתמדת טובותיך
עכ"ל.

ונראה לבאר שהרי כל מה שה' נותן שפע וכלים לאדם הוא כדי
שיעבוד אותו ית' ביתר עוז וביתר שאת. אם הוא מודה לה' על זה נמצא
שהטובה מביאה אותו להכרת חסדו וכוחו ית' ובזה מתחזק ומתעלה
בעבודת ה' ולכן הקב"ה ממשיך להשפיע לו טובה אבל אם הוא כפוי
טובה נמצא שהקבלת הטובה עצמה מרחקת אותו מהבורא ית' ולכן

עדיף ליטול אותה ממנו כדי שעכ"פ יצא מכלל כפוי טובה. ועוד שזה גם חסד ה' שע"י שמפסיק לו הטובה, האדם מתחיל להעריך מה שהיה לו ומי נתן לו את זה עד עכשיו. ועי"ז מתעורר להודות לה' למפרע וזה עצמו יביא לו שום את הטובה הנפסדת.

ברכה והודאה מקור לכל שפע

ובספר החינוך (מצוה ת"ל) ביאר שזה סוד כל ברכה שעל ידי שמכיר שהכל חסד מהקב"ה בזה עצמו ממשך עליו כל השפע וז"ל ענין הברכה שאנו אומרים לפניו איננו רק הזכרה לעורר נפשנו בדברי פינו כי הוא המבורך ומבורך יכול כל הטובות ומתוך ההתעוררות הטוב הזה בנפשנו ויחוס מחשבתנו להודות אליו שכל הטובות כלולות בו הוא המלך עליהם לשלחם על כל אשר יחפוץ אנו זוכים במעשה הטובה הזה להמשיך עלינו מברכותיו עכ"ל.

וכן ביאר החינוך (מצוה תר"ו) שהתבואה מתברכת ע"י שמשבח את המקום ע"י קריאת פרשת בכורים בזמן הבאתם וז"ל ומתוך התעוררות נפשו בשבח השם ובטובו זוכה ומתברכת ארצו עכ"ל. וכן ביאר (מצוה רמ"ז) לגבי מצות אכילת נטעי רבעי בירושלים וז"ל שרצה ה' להיות האדם מתעורר להלל השם ברוך הוא במתנת מבחר פרות אילנותיו כדי שינוח עליו נועם השי"ת וברכתו ויתברכו פרותיו כי הקל הטוב חפץ בטוב בריותיו, לכן צונו להעלותן ולאכל אותן במקום שבחר מימי קדם לעבודתו ברוך הוא כי שם ציוה ה' את הברכה עכ"ל.

ונראה לפי זה שאפשר לדרוש סמיכות הפסוקים (תהלים קמ"ז, ז') "ענו לה' בתודה זמרו לאלקים בכנור" משום שע"י ההודאה נפתח כל השפע "מכסה שמים בעבים ומכין לארץ מטר ומצמיח הרים חציר".

התבוננות בטובו ית' מביא לידי ברכה

וגדולה מזו מצינו בספורנו שעצם התבוננות בטוב ית' מביא לידי שפע וברכה שכן פירש (בראשית כ"ז, כ"ה) על הפסוק "ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש" וז"ל ובהתבוננך על מדת טובו יתן לך באשר הוא האלקים שדה מבורך עכ"ל.

כל טובה הכנה לעוד טובות

והסבא מקלם בחכמת ומוסר (ה"ב ט' שמ"ט) ביאר שבעצם כל טובה שה' מביא לאדם היא הכנה לעוד טובות יותר גדולות אך בתנאי שהאדם יכיר טובת ה' הראשונה ויודה לו בלב נרגש. וז"ל וזאת לנו לדעת שכל הטובות מה שמקבל האדם מהבורא ית' המה הכנה על עוד הרבה טובות עכ"ל. ובזה ביאר בזה שכל הכנות רבות של הטובה הגדולה של יציאת ישראל ממצרים ישראל היה זה הכנה להם על הרבה טובות מה שנעשה להם אח"כ במדבר ועוד יותר מה שהשפיע להם בגשמיות ורוחניות בכניסתם לארץ ישראל. וכן מציאת פך השמן בחנוכה היה הכנה על רוב טובות של אח"כ. אך יש תנאי וז"ל ודרכי ה' כן המה. רק כאשר ישכיל להכיר הלב נרגש הטובה הראשונה להכי ולהחזיק טובה לבורא ית' על טובתו, אונד אים צו דיענענן² עבור זה. על זאת חובת האדם לקבל על עצמו תמיד שלא לשכוח הטובה, חובת השבת גמול, אפצודיענען³ להבורא ית' ואזי נוכל לקוות כי זה יהיה הכנה על עוד הרבה טובות בעזה"ת עכ"ל.

² ועבור זה אנחנו צריכים לעבוד אותו.
³ ולעבוד תמורת זה.

ה' מביא טובה כדי להודות אליו שוב

והמצודות דוד (תהילים צ', י"ד) על הפסוק "ונרננה ונשמחה בכל ימינו" הוסיף שע"י הודאה האדם מקבל עוד טובות בשביל זה עצמו שיחזור ויודה ושוב יקבל עוד טובות וחוזר חלילה ובזה פירש את הפסוק שע"י שנרננה נוכל לשמוח בכל ימינו. וז"ל כי תשוב להיטיב לנו בעבור רוב ההודאה והלל. וכן יהיה הולך וחוזר חלילה כל הימים עכ"ל.

ובזה פירש רבי עקיבא איגר (ח' עה"ת דרוש ב') את הפסוק (תהילים נ', כ"ג) "זובח תודה יכבדני ושם דרך אראנו בישע אלקים" שע"י שהאדם מביא קרבן תודה שמודה ומהלל לה' על רוב חסדיו וטובותיו בכך פותח את הדרך להראותו שוב בישע אלקים ולזכות בעוד ישועות. וכן פירש פסוק זה באמרי בינה (הקדמה א"ח סק"ד) וז"ל כי בזמן שהמקבל הטובה מכיר ונותן תודה על טובו והחסד אשר קבל ואינו כפוי טובה בזה נפתח הצינור שהמטיב יטיב לו בכפלים עכ"ל.

ובשו"ת שתי הלחם (הקדמה) הרב משה חגאיז זצ"ל בן בעל "הלכות קטנות" הוסיף שבעבור שמודה על הנס כביכול מחייב את הקב"ה לעשות לו עוד נסים וז"ל שכן אחז"ל כל הנותן הודאה להי"ת על נס טובה שעשה לו כביכול מחייב להי"ת שיעשה לו נס אחר ככתוב אצלי בלקט התהילים עכ"ל.

משל אבא נותן יותר לבן שמודה

והדבר מוסבר על פי משל כביכול שאב הנותן מתנות לבניו ובן אחד מודה לו עם כל הלב והשני לוקח את המתנה כדבר שמגיע לו ואינו מכיר

לו טובה ודאי שהאב ירצה להטיב עוד לזה שמכיר לו טובה כדי לקבל
שוב נחת רוח ממנו ע"י שמודה לו.

וכן ביאר הרבי עקיבא איגר (שם) במי שמטיב לזולתו וזה מכיר
בטובתו ונותן תודה לו זה גורם שיחזור ויטיב עמו כפעם בפעם אבל אם
אינו נותן לו טובה זה גורם שזה מונע טובתו ממנו. וכמו כן אם אנחנו
מכירים בטובתו מן הי"ת עלינו ומודים ומברכין אותו זה גורם שיוסיף
ה' להיטיב עמנו אבל אם אנחנו כפויי טובה חלילה מבלי לברך ולהלל
לה' גורם שימנע ה' הטוב מאיתנו ולא יוסף הראות נפלאותיו וישועתו
עמנו עכ"ד.

להיות כאוהבו של מלך ע"י הודאה

וכן מתבאר מדברי הירושלמי (פ"א ה"א) שהביא רש"י (ברכות ד:) וז"ל מי
שאינו סומך גאולה לתפילה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא ודפק
על פתחו של מלך יצא המלך ומצאו שהפליג אף הוא הפליג אלא יהיה
אדם מקרב להקב"ה אליו ומרצהו בתשבחות וקלוסין של יציאת מצרים
והוא מתקרבת אליו בעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו עכ"ל. ומבואר
שדוקא ההודאה והשבח לה' מקרב את האדם להיות כאוהבו של מלך
ואז יכול לשאול כל משאלות לבו. והיינו שהעיקר הפועל את הישועה
אינה האמירת תודה עצמה אלא מה שעל ידה חש קירבה ואהבת ה'
וכמים פנים אל פנים הקב"ה משפיע עליו מאהבתו.

והמקיים את זה נקרא בן העולם הבא משום שכבר משיג כאן את
דרגה המהותית של עולם הבא שהוא להודות ולשבח לה' כמו שהארכנו
בזה במאמר בפני עצמו.

נשיאות פנים מהקב"ה

הגמרא (ברכות כ:) מביאה שמלאכת השרת תמהו למה עם ישראל זכו לנשיאות פנים של הקב"ה שנאמר (במדבר ו', כ"ו) "ישא ה' פניו אליך" אע"פ שכתוב (דברים י', י"ז) על הקב"ה "אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד". ואמר להם הקב"ה "וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי בתורה (עקב ח', י') "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך" והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה". והיינו שעם ישראל בחרו דוקא להחמיר ולעשות לפנים משורת הדין במצות הודאה לה'. והוא כמו שביארנו כמה פעמים שע"י שמתבוננים בטובה הגדולה ששבעים באכילתם מגלים שגם בכל אכילה קטנה של כזית אפילו אם לא נשבעים היא טובה מה' שראוי להודות עליה. ומבואר כאן כח עצום של הודאה לה' שע"י שהאדם מוסיף בהודאה לה' זוכה לנשיאות פנים של הקב"ה שכביכול מוכן לעבור על מה שכתב בתורה שאינו לקוח שום שוחד.

זוכה לבנים כדי להודיעם טובות ה'

ומדברי הרד"ק (ישעיה ל"ח, י"ט) מבואר שע"י הודאה האדם זוכה להוושע כדי שיוכל לספר לאחרים את נפלאות ה'. ויתירה מזו דייק מהפסוק "חי חי הוא יודך כמני היום אב לבנים יודיע אל אמתך" שחזקיהו המלך זכה לבנים כדי להודיע טובות ה' שרק אחרי שהודה והתרפא נולדו לו בניו וז"ל אם לא היו לו בנים ותחיהו ויהו לו בנים כל זמן שיחיה עמהם ילמדם וידיעם א"כ כן הוא טוב שתאריך לאדם ואם חלה שתרפאהו מחליו ויודה לך הטובה שעשית לו ויודיע לבניו אחריו. וכן אמרו חז"ל כי לא היו בנים לחזקיהו אלא עד אחר חליו עכ"ל.

בקשה בתוך הודאה

ולפי יסוד זה אפשר לבאר מה שמכניסים בקשה בתוך הודאה של מודים דרבנן בתפילת שמונה עשרה "כן תחינו ותחנונו...". והיינו משום שע"י הודאה דוקא התפילה של האדם נכנסת בלי קיטרוג כיון שעיקר מטרתו אינה אלא לשבח את הבורא רק שממילא נכנסת גם כן את בקשתו.

וכן מתבאר בדברי המהרש"א (ברכות לב:) דמה שאמר ר' אלעזר שמיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים היינו לענין תפלה דרחמי אבל לענין שבחו ית' ב"ה לקדושה וברכו הא אמרינן דאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

ובאופן אחר אפשר לבאר שמה שצריכים להכניס בקשה בתוך ההודאה הוא כדי להשריש בנו שאע"פ שקיבלנו טובה מ"מ עדיין אנחנו חסרים ותלויים בהקב"ה ועי"ז באים להכרה שגם הטובה שקיבלנו בעצם לא מגיע לנו.

הודאה על העתיד

בשמואל (כ"ב ד') ובתהלים (י"ה, ד') כתוב: "מהלל אקרא ה' ומאיבי אושעי". משמע שע"י הלל עצמה בא לו הישועה. ושורר שכן פירשו הרד"ק והמצודת דוד. ולפי יסוד הנ"ל אפשר לבאר מה שמצינו שאפשר להודות ולהלל על הישועה עתידה משום שזה עצמו מביא בפועל את הישועה. והמלבי"ם הוסיף שאם מהלל בעת שלוה עדיף שע"ז נצל מעיקרא מהאויבים.

ואפשר ללמוד יסוד זה מאליעזר עבד אברהם שבו נאמר (בראשית כ"ד, כ"ו) "ויקד האיש וישתחו להי" ואמרו חז"ל (ב"ר פ"ט, ו') מכאן שמודים על בשורה טובה. ואע"פ שעדיין לא יצא הכל לפועל ואפילו לא ידע אם רבקה ומשפחתה יסכימו מ"מ התחיל להודות כשראה שהתחיל הישועה. ולא היתה הודאה קטנה אלא בהתבטלות גמורה השתחוה לה' בפישוט ידים ורגלים.

וכן מצינו בנוסח ברכת המזון בברכה רביעית שמודים לה' על העתיד שייטב לנו ועל מה שיגמלנו.

וכן מבואר ענין זה בתפילת "רבון כל העולמים" בליל ש"ק שאומרים בפירוש "מודה אני לפניך ה' אלקי ואלקי אבותי על כל החסד אשר עשית עמדי ואשר אתה עתיד לעשות עמי ועם כל בני ביתי ועם כל בריותך בני בריתי".

אפילו אין לו שום זכות

ובתנא דבי אליהו זוטא (פ"ו) מבואר חידוש גדול שאע"פ שאין לאדם שום זכות ומעשים טובים מ"מ אם מודה ומשבח לה' אז הקב"ה נזקק לו וכופל מזונותיו וז"ל אמר לו הקב"ה למשה וכו'. הריני מודיעך מקצת מידותי כשאני רואה בני אדם אף על פי שאין בהם תהילה ושבח של תורה ומעשים טובים לא במעשה ידיהן ולא במעשה אבותיהן אלא רק בשביל שהם עומדים ומודין ומברכין ומשבחין ומרבים תחתונים לפני אני נזקק להם וכופל להם מזונותיהם שנאמר (תהילים ק"ב) "פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפלותם".

וכן משמע בהפטרה של שבת שובה (הושע י"ד, ג') שהנביא מחפש זכויות לכלל ישראל ואומר "וקח טוב" ופירש רש"י וז"ל וקבל הודיה מאתנו שנאמר טוב להודות לה'".

קרבת תודה להמתיק מידת הדין

הרמב"ן (ויקרא כ"ג, י"ז) דייק שבקרבת תודה כולו לחמים של חמץ שהוא כנגד מידת הדין וע"ש שביאר זה ע"פ הסוד. ואע"פ שאין לנו עסק בנסתרות אפשר לבאר ע"פ הפשט שהארבע שחייבים להביא קרבן הם אלה שהיו נתונים במצב של סכנת מות ומידת הדין היתה מתוחה עליהם. ואע"פ שהצלה עצמה היתה בדרך הטבע מ"מ מביא קרבן תודה לה' להכיר שממנו היתה הישועה בזה זוכה להמתיק מידת הדין ואדרבה כל המצב של סכנה לא היה אלא לתכלית זה עצמו שיבוא להודות לה'.

הודאה מצילה ממות ומכל צרה

ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו ארחות יושר (גמילות חסדים) הביא מדרש (א"מ ע' של"ד) במעשה באחד שנגזר עליו מיתה ולא היו לו זכויות ואמר למלאך המות וז"ל המתן לי עד שאלך לספר בשבחו של מקום על מה שעשה עמי א"ל מאחר שאתה מבקש לספר בשבחו של מקום יוסיפו שנותיך לקיים מה שנאמר והלך לפניך צדקך עכ"ל. ומבואר כאן חידוש נוסף דמשמע שלפעמים מספיק בעצם הרצון להודות לה' כדי להינצל מהצרה בגדר "טרם אקרא אני אענה".

וכעין זה הביא בפירוש הרא"ש (ריש האזינו) בשם המדרש שבזכות שמשה רבנו היה משבח להקב"ה המלאך המות לא היה יכול לקחת אותו עד שמשה רבנו מעצמו קיבל את הדין והפסיק.

ובפלא יועץ (נפלאות) כתב שבעבור שזוכר נפלאות ית' ניצול מצרה ולכן
ירבה לספר לב"ב.

וכן מצינו אצל נח שהקריב קרבן מכל בהמה טהורה שהכניס לתיבה.
ופירש החזקוני שהיה קרבן תודה כדרך יורדי הים וגם זה שעמד בצער
גדול והעולם אבד והוא נמלט. ועל זה כתיב (נח ה', י"א) "וירח הק את ריח
הניחח ויאמר א' אל לבו לא אסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם
כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא אוסיף עוד להכות את כל חי כאשר
עשיתי". מבואר שבזכות הודאת נח מי בצאתו מן התיבה האדם זכה
להבטחה שהקב"ה לא יביא שוב מבול לעולם. ואע"פ שמתחילת בריאתו
יש לאדם יצר מ"מ לולי ההודאה הקב"ה לא היה דן אותו לכף זכות
בענין זה.

ובמאמר הבא נרחיב הדיבור בענין הודאה בעת צרה.

הודאה בזמן נסיון או בעת צרה

לראות את האור שבחושך

ויש דרגה נוספת בעבודת ההודאה שהיא להודות לה' אפילו בזמן נסיון או בעת צרה. וכבר דייק המהרש"א (כתובות ח.) שמתוך החמישה קולות שנאמרו (ירמיה ל"ג) בשמחת חתן וכלה בגאולתן מ"מ בהשבתן בגלותן רק כתיבי ארבע דהיינו קול ששן וקול שמחה קול חתן וקול כלה אבל קול אומר הודו לה' לא הושבת בגלותן דהיינו לתת שירות ותשבחות להקב"ה על הניסים שעושה עמנו בכל עת ובכל שעה גם בזמן הגלות.

ובתחילה צריך להשתדל לראות את האור שבתוך החושך דהיינו שאע"פ שהאדם חסר ונמצא בצרה אבל תמיד יש הרבה דברים טובים שהקב"ה עשה ועושה עמנו תמיד. וכן ביאר המסילת ישרים (פ"ה) וז"ל והנה אין לך אדם באיזה מצב שימצא אם עני ואם עשיר, אם בריא ואם חולה שלא יראה נפלאות וטובות רבות במצבו. כי העשיר והבריא כבר הוא חיב לו ית' על עשרו ועל בריאותו העני חיב לו שאפילו בעניו ממציא לו פרנסתו דרך נס ופלא ואינו מניחו למות ברעב. החולה על שמחזיקו בכבד חליו ומכותיו ואינו מניחו לרדת שחת. וכן כל כיוצא בזה עד שאין לך אדם שלא יכיר עצמו חיב לבוראו עכ"ל. ועל ידי שעכ"פ מודה לה' על מה שיש לו ושמח בחלקו ממילא מרגיש פחות את "אין" ואת קושי הנסיון.

ועל ידי קצת התבוננות אפשר לראות שגם בנסיון וצרה עצמה הקב"ה דאג לנו להמתיק את הדין. וכן מבואר אצל אברהם אבינו

שנאמר (בראשית כ"ג, י"ב) "וישתחו אברהם לפני עם הארץ" ואמרו חז"ל (ב"ר פ' נ"ה, ו') מכאן שמודים על בשורה טובה. והיינו שאע"פ שהיה שרוי בנסיון ששרה נפטרה מ"מ הודה על הטובה שזכה להשיג מקום קבורתה במערת המכפלה.

וכן דייקו המפרשים אצל יוסף הצדיק שאע"פ שהיה בניסיון גדול שנמכר על ידי אחיו מ"מ הקב"ה הראה לו השגחה פרטית מיוחדת בפרט קטן כדי שירגיש שהקב"ה לידו. והוא שאע"פ שהערביים בדרך כלל משאם בנפט ועיטרן שריחן רע מ"מ הקב"ה סיבב שאלו שקנו אותו נשאו בשמים כדי שלא הצטער מריח רע כמבואר ברש"י (בראשית ל"ז, כ"ה).

וכן יש לדייק מדברי הרבנו יונה בשערי תשובה (שער ג', י"ז) שהביא ראייה שיש מצוה לזכור חסדי המקום ולהתבונן בהם מהפסוק (דברים ה': ה'): "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מייסרך". וצריך ביאור שהלא שם מדובר על יסורים אלא כוונתו שגם ביסורים אם מתבוננים אפשר לראות בהם חסדי המקום. וכן ביאר הרבנו יונה בעצמו את הפסוק בהמשך (ש"ד, י"ג) וז"ל כי אין התלאה אשר מצאתהו והיסורים הבאים עליו לפי גדל עונו ורב חטאיו אך הי"ת מיסרו דרך מוסר האב את בנו בחמת ה' עליו עכ"ל.

השגחה פרטית שבנסיון

ואחרי שעל ידי זה האדם חש שהקב"ה אוהב אותו וגומל לו טובות בהשגחת פרטית מדויקת ונפלאה אז מתחיל לגלות שהנסיון או הצרה שנמצא בו גם כן הם בהשגחת פרטית מדויקת ולטובתו ולא סתם מקרה או אשמת בשר ודם. וזו הדרגה הראשונה של הודאה על הצרה שנותן הודאת בעל דין שמכיר שהכל מה'.

הודאה על הניסיון עצמו

והדרגה השניה היא שמודים על הצרה ועל היסורים כיון שיודעים שהקב"ה הוא אב רחמן וכל דעביד רחמנא לטבא עביד (ברכות ס:) ואע"פ שעדיין אינם מבינים את הכל. וכן ביאר האבן עזרא (ראה י"ד, א') מה שהקדים הפסוק "בנים אתם לה'" לאזהרת לא לתגודדו על המת: אע"פ שלא מבינים צריך לסמוך על אב רחמן ולא להצטער וז"ל אחר שתדעו שאתם בנים לשם והוא אוהב אתכם יותר מהאב לבן אל תתגודדו על כל מה שיעשה כי כל אשר יעשה לטוב הוא ואם לא תבינוהו כאשר לא יבינו הבנים הקטנים מעשה אביהם רק יסמכו עליו, כן תעשו גם אתם כי עם קדוש אתה ואינך כשאר כל הגוים, על כן לא תעשה כמעשיהם עכ"ל.

וכן מבואר בתנא דבי אליהו (פרשה י"ח) על הפסוק "קומי רני בלילה" (איכה ב, י"ט) וז"ל אין רננה זו אלא הודאת יסורין. עשה אדם כל מה שעשה באו יסורין לטובתו ולהציל מידיו כל מה שעשה. יעמוד אדם בחצי הלילה יברך וישבח וירומם ויגדל ויקדש לשמו של מי שאמר והיה העולם ברוך הוא שנאמר "חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך" וכי יש לך אדם בעולם שרוצה ברעתו של בנו". מבואר שאחרי שהאדם מזכיר לעצמו שהקב"ה הוא אב רחמן אז יוכל להכיר שכל מה שעושה הוא לטובתו.

וכן מבואר בגמרא (פסחים ק"ח.) שהפסוק השגור בפינו "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (תהלים קל"ו, א') פירושו¹ הודו לה' שגובה חובתו של אדם בטובתו עשיר בשורו ואת עני בשיו יתום בביצתו אלמנה בתרנגולתה.

¹ כמו שביאר המהרש"א בדקדוק לשון הפסוק.

ובעצם יש חיוב על כל האדם להודות גם על הרע כמו שמפורש במשנה (ברכות פ"ט) חייב אדם לברך על הרעה כמו שמברך על הטובה שנאמר "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" בכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו. והגמרא (ברכות ס:) מפרשת שאע"פ שאינו מברך "הטוב והמטיב" כמו על בשורה טובה אלא "דיין האמת" מ"מ צריך לקבל את הפורענות בשמחה ובלב שלם.

ואע"פ שהגמרא לומדת חיוב זה מכמה פסוקים מ"מ הרמב"ם בפה"מ ביאר שאין צריך על זה ראייה משום שמסברא יודעים שכל מה שה' עושה הוא לטובה וז"ל וזה דבר שכלי אצל בעלי השכל ואפילו לא הורה הכתוב עליו לפי שיש דברים רבים נראים בתחלתן טובים ויהיה אחריתם רעה רבה ועל כן אין ראוי למשכיל להשתומם עד תבא עליו צרה גדולה מפני שאינו ידועה סופה עכ"ל. והיינו שכדי לחזק את עצמו האדם צריך לחשוב שבסוף הכל יהיה לטובה.

והוסיף ע"ז הכתב סופר (ויקרא ז, י"א) שבסוף האדם יזכה להבין ולראות איך הכל היה לטובה. וז"ל באמת צריך שיודה לה' גם על שהיה בסכנה כי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד כדי שישוב מדרכו הרעה או שיבא לו טובה לבסוף.... על הרוב אין אדם יודע מה טובה יש בזה שבא לידי סכנה רק שמאמין בה' שמאתו לא תצא הרעות והכל לטוב לו. וצריך להאמין דבר זה ולהודות לה' ולברכו. ומי שעושה ככה מגלה ה' עיניו שבעיניו יראה ובלבבו יבין איך נצמח מהרעה המדומה טובה אמיתית. ולזה שמכבד ה' על הרע לפום ראות עיניו שהוא רע בזה עושה דרך כי יראהו ה' בישועתו כי הראה זו הטבה היא עכ"ל.

וכן ביאר המסילת ישרים (פי"ט) שכדי שהצרות והדחקים לא יהיו קשי ומניעה אל האהבה צריך להשיב לעצמו כן וז"ל אפילו הצער ההוא

והדחק הנראה בעיניו רעה איננו באמת אלא טובה אמתית וכמשל הרופא החותך את הבשר או את האיבר שנפסד כדי שיבריא שאר הגוף ולא ימות שאע"פ שהמעשה אכזרי לכאורה אינו אלא רחמנות באמת להיטיבו באחריתו ולא יסיר החולה אהבתו מהרופא בעבור זה המעשה אלא אדרבא יוסיף לאהבה אותו. כן הדבר הזה כשיחשוב האדם שכל מה שהקב"ה עושה עמו לטובתו הוא עושה בין שיהיה בגופו בין שיהיה בממונו ואע"פ שהוא אינו רואה ואינו מבין איך זה הוא טובתו ודאי טובתו הוא הנה לא תחלש אהבתו מפני כל דחק או כל צער אלא אדרבא תגבר ונוספה בו תמיד עכ"ל.

ואין הפירוש שמודים על הרע עצמו שהרי ודאי האדם צריך להתפלל לה' להציל אותו מכל צרה ונסיון מ"מ אחרי שכבר נמצא באותו מצב יכול להתרומם ולהודות על התוצאות הטובות שודאי יבאו לו מחמת זה הן כפרת עוונות הן עלייתו הרוחנית. וכן מבואר ברבנו יונה בשערי תשובה (שער ב') שאחרי שביאר (סק"ג) תועלת היסורים לכפר על חטאיו וכדי להזכירו ולהשיבו מדרכיו הרעים כתב עוד (סק"ד) שאם מחמת זה באמת הטיב דרכיו צריך לשמח על יסוריו ולהודות על זה וז"ל וכאשר יקבל האדם את מוסר השם ויטיב דרכיו ומעלליו ראוי לו שישמח ביסוריו לפי שהואילוהו תועלות נשגבות, ויש לו להודות להי"ת עליהם כמו על שאר הצלחות שנאמר (תהלים קט"ז, י"ג) "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא" ונאמר "צרה ויכון אמצא ובשם ה' אקרא" עכ"ל. והרבנו בחיי (יתרו כ', ב') ביאר שבזה עצמו נבדלים הכלל ישראל מאומות העולם שאינם יודעים להודות כאשר נמצאים בעת צרה.

וכן ביאר החובת הלבבות (חשבון הנפש פ"ג חשבון כ"ז) שכל הסבל והיסורים צריכים דעת לקבלם ברצון שרק אז מכפרים^ה וז"ל והסבל הטוב מדה טובה, והסבל שבעליו מוכרח בו אין לבעליו שכר עליו ואין מחילה בו עכ"ל. ולזה צריך לשנן לעצמו תועלת יסורים מפגעי העולם כדי למחול על חטאיו או על דרך הנסיון כדי להגדיל שכרו. וז"ל הסבל על מה שחסר או על העדר דבר אהוב. ואיזה מהם שיהיה יכול שתתחייב בו על הדרך הענש ומוחלים בו עונך, או שיהיה התחלה מן האלקים לך על דרך הנסיון והמבחן וירבה בזה הבורא שכרך ויגדיל גמולך עליו עכ"ל. ועיי שיפנים ידעה זו ודאי יקל עליו בעלות על לבו צערו וז"ל על כן, אחי, אל תתעלם לפקד מחשבתך תמיד בענין הזה, ואז יחזק סבלך לאלקים ויקל מעליך בהעלות על לבך צער הרעה ומרירות הסבל, ויורה רצונך הטוב בגזרת האלקים והתנחמך בו ובטחונך עליו.. עכ"ל.

וכן הביא מרן הגאון גרשום אדלשטיין שליט"א בדרכי חיזוק (302) שמרן הגרא"מ שך זצ"ל היה אומר כי ייסורים שכבר היו לאדם שווים מיליונים וצריך לשמוח בהם, אמנם לכתחילה קשה לסבול ייסורים אבל בדיעבד לאחר שהייסורים היו כבר הרי זה מיליונים! שהייסורים ממרקים וזוכה בהם לעולם הבא.

ובעצם השפת אמת (חנוכה תרל"א, בר ג') מגדיר שזה עצמו החילוק בין הלל להודאה שהלל הוא מי שמופרש מעוה"ז ומשבח ע"י שרואה גבורת ה' ונפלאותיו אבל הודאה שהיא כאשר האדם היה מתוך נסיונות עוה"ז וזכה להתגבר על היצה"ר ומודה שהיה שוה כדי להגיע תיקון שלו וז"ל כי לשון הודאה הוא על מה שהיה נראה לא טוב והאדם מודה שהוא טוב

^ה כן משמע בגמרא (ברכות ה.) יכול אפילו לא קבלם מאהבה ת"ל "אם תשים אשם נפשו" מה אשם לדעת אף יסורין לדעת.

וחסד... נראה כי הודיה הוא אחר התיקון שהאדם גבר על היצה"ר ולא נדבק בעוה"ז אף שהיה לו כמה נסיונות. ואז מודה על הנסיון שהיה צר לו אז מודה עתה עכ"ל.

דרגת צדיקים שרוצים נסיונות

והמסילת ישרים (שם) הוסיף שיש עוד דרגה שהחסידים באמת שמחים במצב של נסיון אחרי שכבר בא אליו משום שיש להם הזדמנות להראות את הקב"ה כמה אוהבים אותו שמוכנים למסור את נפשם עבורו וז"ל וכל מה שיתגברו עכובים נגדם עד שיצטרכו הם יותר כח להעבירם, הנה יאמץ לבם וישמחו להראות תוקף אמונתם, כשר צבא הרשום בגבורה אשר יבחר לו תמיד במלחמה החזקה יותר להראות תקפו בנצחונה, וכבר מורגל זה הענין בכל אוהב בשר ודם שישמח כי יזדמן לו מה שיוכל להראות בו אל אשר הוא אוהב עד היכן מגיע עוצם אהבתו עכ"ל.

הודאה מצילה

ומלבד המעלה גדולה להודות לה' בעת צרה מתבאר מדברי רבותינו שבכח הודאה זו להביא את הישועה כמו שכתב הרבנו יונה בשערי תשובה (ד', י"ב) שקבלת הדין באהבה מעביר את הצרה וז"ל ואם תמצא את החוטא תלאה ותקרה אותו צרה ויצדיק עליו את הדין ויקבל המוסר באהבה יהיה זה לו למגן מן היסורים הרבים הראויים לבוא עליו כמו שנאמר (תהילים ע"ו, י"א) כי חמת אדם תודך שארית חמות תחגור. פרוש, כאשר צער האדם יודה אותך כלומר שיודה אותך האדם בעת צערו... שארית חמות, שהיו מפתחות לבוא על האדם.. תחגור ותעכב אותם ולא תביאם עכ"ל ע"ש עוד.

ובגמרא (פסחים ק"ז) נאמר לגבי הלל נביאים שביניהן תקנו להן לישראל שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק וכל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן. הבן איש חי פירש בבן יהוידע. וז"ל "על כל צרה שלא תבוא" וכווננו בזה שתהיה בו תועלת באמירתו גם כן בעבור על כל צרה שתהיה נגזרת בעולם שלא תבא עליהם שיגאלו ממנה בשביל ההלל כי זכות זה של אמירת ההלל דוחה הצרה מעליהם גם אם מוכרח שתבא עליהם יהיו נגאלים ממנה תכף עכ"ל.

והביאור בזה נראה משום שהצרה בא בעיקר כדי לעורר את האדם לחזור בתשובה ולפנות אל ה' ועכשיו שפיר הוא מקיים את זה על ידי ההודאה ולכן שוב אין צורך בצרה. ושמעתי להסביר עוד בשם הגר"ש ארוש שליט"א שכאשר האדם מודה על הצרה שהוא דבר של מסירות נפש נגד השכל לכן זוכה להנהגה מעל הטבע ונסים להתנצל מכל צרה.

ולפי זה אפשר לבאר כמה פסוקים: "אודך כי עניתני ותהי לי לישועה" (תהילים קי"ח, כ"א) דהיינו שההודאה על עינוי היא עצמה תהיה לי לישועה. וכן פירש החת"ס בדרשות (עמ' קפ"ה) וז"ל פירוש מיד כי עניתני הייתי מתחיל להודות כי ידעתי שסופו ישועה כי טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו לסבול יסורי עולם הזה בשמחה כי טוב אחריתם עכ"ל. וכן משמע מהפסוקים הקודמים: שדוקא משום "יסר יסרני קה ולמות לא נתתני" לכן "פתחו לי שערי צדק אבא בס אודה קה".

וכן "עזי וזמרת קה ותהי לי לישועה" (שמות ט"ו, ב). וכן "מהלל אקרא ה' ומאיבי אושע" (תהילים י"ח, ד) כמו שפרשו שם המצודות והמלבי"ם.

ובספר שמש בגבורתו (ח"א עמ' 445) על הגרש"ד פנקוס זצ"ל מובא מה שאמר לחולה לפני הניתוח שהדרך הטובה לצאת בשלום היא לזכור כל

הטובות שה' עשה לו עד הלום הזה וז"ל "יש דעות בין הגדולים, מה אדם צריך לחשוב בזמן כזה של סכנה. יש דעה שעל האדם להעלות את זכר חטאיו ולשוב עליהם בתשובה, להתחרט ולהצטער. לעומת זאת יש אומרים, שעליו להעלות במחשבתו את כל הטובות שה' עשה עמו בכל חייו עד הנה, להודות על כל טובה וטובה, ולומר לפניו: כל כך הרבה טובות עשית עמדי, אנא עשה עמי עוד אחת...! וזו הדרך שיותר נראית בעיני עכ"ל.

הודאה מונעת הצרה שתבוא

ומבואר מכמה פסוקים שהתכלית של הצלה מן הצרה הוא כדי שהאדם יודה על הצלה כמו שנאמר (תהילים קמ"ב, ה') "הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך בי יכתירו צדיקים כי תגמל עלי". וכן "הושיענו ה' אלקינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך" (תהילים ק"ו, מ"ז). וכן "הושיעני מפי אריה ומקרני רמים עניתני. אספרה שמך לאחי בתוך קהל אהלך" (תהילים כ"ב, כ"ב-ג).

ולפי"ז אפשר להוסיף שאם האדם כבר מקדים להודות לה' א"כ שוב אין צורך שיבוא עליו שום צרה כלל ונמצא שע"י הודאה האדם מונע שיבוא עליו כל מיני צר.

וכן מבואר בלבוש (א"ח מ"ו, ס"א) שע"י אמירת מאה ברכות מונע מגפה על זה עצמו שאינו מברך כראוי לה' שזה הטעם שתיקן דוד המלך ע"ה לברך את המאה ברכות וז"ל ולא היו יודעין על מה היו מתים עד שחקר והבין ברוח הקודש שעליו שהיה מפני שלא היו משבחין ומברכין כראוי לה' ית' על כל טובותיו שהשפיע עליהן על כן היו מתים בעונש זה. לפיכך

עמד הוא ותקן להם לישראל מאה ברכות שיברכו בכל יום כנגד המאה שמותו ומאן פסקו למות עכ"ל.

נשמת כל חי בעת צרה

הכף החיים (רפ"א, סק"ח) הביא שבעל "פלא יועץ" כתב בחסד לאלפים (סק"ד) וז"ל קבלה בידינו מרי יהודה החסיד ששבח נשמת כל חי מסוגל על כל צרה שלא תבוא לקבל האדם על עצמו כשייהי ניצול ממנה לומר נשמת כל חי בתודה וקול זמרה בפני עשרה ובו נצולו רבים עכ"ל. וצריך ביאור שאע"פ שבתחילה מזכירים "ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע פודה ומציל ועונה ומרחם בכל עת צרה וצוקה אין לנו מלך עוז וסמוך אלא אתה" מ"מ כל שאר תפילה זו היא שבח והדואה על טובות הבורא. ולפי היסוד הנ"ל מיושב שההודאה גופא על הטובות היא מביאה את הישועה.

זכות בעת חולי

וכעין זה ביאר המלבי"ם (תהילים ל', י') דברי דוד המלך "מה בצע בדמי ברדתי אל שחת היודך עפר הגיד אמיתך" דמה בצע בשתיקתי כי כל זמן שאני חי אודיע האמיתיות מכבוד ה' והשגחתו ונפלאותיו אבל במותי "האגיד אמיתך" ולכן "שמע ה' וחנני" להקימני מחולי "וה' היה עוזר לי" שאוכל להודות לך. והיינו שזכות ההודאה מציל את האדם מהחולי ואדרבה ע"ז יוכל להמשיך להודות ביתר שאת. וכן פירש המלבי"ם במה שאמר (תהילים ו', ו') דוד המלך "כי אין במות זכרך בשאול מי יודה לך".

וכן דייק המלבי"ם (ישעיהו ל"ח, י"ח) מתפילת חזיקהו המלך שאמר "כי לא שאול תודך מות יהלך לא ישברו יודרי בור אל אמתך" וז"ל כי

ההודאה להדות לך על טובך לא יצויר רק אם אהיה קיים לא אם אהיה
נפסד בשאול, ולהלך לספר שבחי מעשיך גם כן רק החי יוכל להלל
מעשיך עכ"ל.

ובזה אפשר לבאר נוסח ברכת רפאנו בשמונה עשרה "רפאנו ה' ונרפא
הושיענו ונושעה כי תהילתנו אתה". והיינו שזה הנתנית טעם שה' ירפא
אותנו ש"תהילתנו אתה", שכיון שכל הזמן אנחנו מודים לך אז נזכה
להתרפאות ונוסיף להודות לך.

מעלות ההודאה לה'

אמונה וביטחון בה'

גילוי של השגחה פרטית

כאשר האדם עובד לראות את טובות הבורא בחייו הפרטיים ובחי הכלל מגלה השגחת פרטית נפלאה ומדויקת ובזה מתחזק באמונה וביטחון שהכל רק מה'.¹ וכן ראיתי בשם החיד"א על הפסוק (משלי כ"ז, כ"א) "מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו" כמו שהכור מברר את הזהב מכל מיני פסולת שדבקו בו כך ה"מהללו", ההודאה והלל של יהודי מבררים ומנקים את היהודי מכל מיני פסולת קטנות הדעת ופחיתות.

שויתי לה' נגדי תמיד ודבקות בה'

כאשר האדם מודה לה' בכל רגע על כל פרט יכול להגיע בזה לדרגה של "שויתי ה' לנגדי תמיד" שהרי טובות ה' הן גם תמידיות.

ולכן על ידי שאדם נותן את הדעת להכיר את חסדי המקום יכול לזכות לדבוק בה' תמיד וכמו שפירש רש"י (דברים כ"ט, ג') וז"ל ולא נתן לכם לב לדעת להכיר את חסדי הקדוש ברוך הוא ולידבק בו עכ"ל. מבואר שדבקות בה' אינו דבר רחוק התלוי בפרישות מעולמנו הגשמי אלא דוקא אפשר להשיגו ע"י הכרה בחסדי המקום.

¹ ובזה יש לבאר המהלך בברכת אבות בשמנה עשרה "קל עליון גומל חסדים טובים קונה הכל". אע"פ שהקב"ה הוא קל עליון ורחוק מכל השגה מ"מ מתגלה ומתקרב אלינו דוקא ע"י שגומל לנו חסדים בלי הפסק. ודוקא "טובים" שהוא הדבר הכי טוב לאדם אע"פ שלפעמים לא רואה את זה בעליל. ועי"ז האדם מגלה שהקב"ה קונה הכל שהוא ית' המקור לכל הטובות ומשתעבד אליו ית'.

קשר עם הבורא ית'

אם האדם מתייחס אל הבורא ית' על כל פרט מהחיים שלו ומכיר לו טובה ממילא מרגיש קשר מיוחד אל ה'. ולפי זה אפשר לבאר שבתפילת העמידה, החתימה של ברכה היחידה שהיא כולה בלשון נוכח היא בברכת הודאה שחותמים "הטוב שמך ולך נאה להודות".

הפרי חדש (א"ה מ"ו, ס"א) והפמ"ג (א"א סק"א) הביאו גירסא בדברי הרמב"ם (תפילה פ"ז ה"ו) בברכת השחר "שעשית לי כל צרכי" בלשון נכח. ותמהו עליו שהלא כל הברכות מתחילות בלשון נוכח אבל הסוף הוא תמיד בלשון נסתר שכן הקב"ה נמצא ומלא כל הארץ ונסתר מעין כל חי. ונראה ליישב גירסא זו שדוקא בברכה זו כאשר האדם מתבונן שהקב"ה בהשגחתו הפרטית וברוב חסדיו הכין לו במתנת חנם כל צרכיו בין בגשמיות בין ברוחניות כדי שימלא תפקידו בעולם ודאי שאז מרגיש קירבה עצומה לבורא ושייך לברך בלשון נוכח.

וכן נראה לפרש את הפסוק (תהילים קמ"ז, ז') "ענו לה' בתודה" שלכאורה מה שייך לשון "עניה" שעל מי ועל מה עונים ולכן המצודות פירש שהוא מלשון הרמת קול. אך אפשר לפרש כפשוטו שזו התגובה והתשובה שעונים על הטובה שה' נותן לנו.

והגר"ש פינקוס זצ"ל כתב בהקדמת ספרו "תפארת תורה" וז"ל מהות היהדות היא כריתת ברית עם השי"ת. כאשר נושא אדם אשה, מהות הקשר היא כריתת ברית, לא חוזה עבודה, שהיא תביא לו מעשה ידיה והוא יתן לה מזונות, היא תנקה את הבית, והוא יביא לה תכשיטים, מי שחושב כך פשיטא שאין זו מהות האישות כלל. כן לענין מתן תורה מי שסובר שיש כאן חוזה עבודה בין הקב"ה ובנו, אנו נעשה

את המצוות והקב"ה יתן לנו חיים וכל צרכינו, זה היפך כל מהות היהדות עכ"ל. והוסיף וז"ל הצורה היסודית של היהודי, הוא שמתפלל השלש תפילות ומאה ברכות. לא כולם מתמידים בלימוד אבל כל יהודי נכנס לבית הכנסת להתפלל ומברך על מזונו, ממש כמו זוג בבית, שתמיד יש שיחה ותקשורת ביניהם, וראה כמה נפלא שדוקא התפילות והברכות אינן מצוות מן התורה, אלא תקנת האבות ותקנת חז"ל, וכמו הכתובה, ששם כתובים חיובי הבעל מן הדין ולמה לא כתוב גם שידברו אחד עם השני, אלא זה אינו אלא מחיובי הקשר אלא עצם מהות הקשר, ואדרבה, אם זה בא מטעם חיוב אין לזה ערך, אלא צריך לבוא בטבע מחמת הקירוב וכן התפילות באו מכח ישראל עצמם, להחזיק קשר של קיימא עם השי"ת בכל שעות היום עכ"ל.

ולפי המבואר ע"י עבודת הודאה לה' האדם יכול לייצר ולבנות את הקשר המהותי הזה עם הקב"ה שזה כל תכליתנו עלי אדמות.

כל דעביד רחמנא לטב עביד

וביותר אחרי שרואה גודל חסדיו וטובותיו ית' מתחזק באמונה שכל מה דרחמנא עביד לטבא עביד ואפילו בדברים שבהתחלה לא נראה כן.

עצה לחיזוק בביטחון על העתיד

החפץ חיים זצ"ל בקונטרס נפוצות ישראל (פ"ט) המובא בספרו "שם עולם" (ח"ב) כתב שאם האדם דואג על עתיד פרנסתו העצה להתחזק היא דוקא ההתבוננות בחסדים ה' שעשה לו עד אותו יום שכמו כן ימשיך לעשות בעתיד וז"ל והנה העצה לחזק נפשו בענין זה הוא שיתבונן תמיד על זמן העבר מימי חייו כמה עשריות שנים חיה עד כה, ובחסד ה' לא היה חסר לו אפילו יום אחד מאכילה ושתייה ומלבוש וכדומה, ואם כן

מה לו לדאוג על זמן של להבא, שאינו יודע מספר ימי חייו אפילו על יום אחד, מסתמא כשם שעזרו הי"ת ברחמיו עד כה, יעזרנו גם כן מעתה ולהבא עכ"ל.

ונראה שזה גם מדויק בנוסח בהמ"ז "ובטובו הגדול תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד". והיינו שע"י שמתבוננים שאע"פ שלא היינו ראויים אלא מטובו הגדול ית' עד עכשיו לא חסר לנו מזון כך גם לעתיד לא יחסר לנו לעולם ועד כי טובו ית' אין לו סוף.

מנוחת נפש

ועל ידי כל זה ודאי שמסיר מלבו כל דאגה ויכול להיות במנוחת נפש כיון שיודע ברור שהקב"ה דואג לו על כל פרט על הצד היותר טוב.

אהבת ה'

האבן עזרא (שמות ל"א, י"ה) כתב וז"ל ושרש כל המצות עד שיאהב את ה' וידבק בו וזה לא יהיה שלם אם לא יכיר מעשה ה' בעליונים ובשפלים וידע דרכיו עכ"ל. והרמב"ם (סה"מ מצוה ג' ויסה"ת פ"ב ה"ב) ביאר שהדרך לקנות אהבת ה' הוא ע"י שמתבונן בגדלות הבורא בבריאה ובחכמתו הנפלא בתורה ובמצות. ואם התבוננות הכללית בבריאה ובתורה מביא את האדם לאהבת ה' כ"ש שאם מתבונן ומודה על הטובות הפרטיות שה' עושה עמו שהן יותר קרובות אליו אז יאהב את ה' יותר. ובפרט שבזה מגלה שה' חושב עליו כל הזמן וכביכול תופס מקום אצלו ית'.

וכן כתב בפירוש מרן החפץ חיים זצ"ל בסי' שמירת הלשון (חתימת הספר פ"ב) שחובה בכל יום כדי לקיים מצות אהבת ה' ולא תהיה מעיד עדות שקר בעת ק"ש שעכ"פ פעם אחת ביום יקיים דברי החובת הלבבות (אהבת

ה' פ"ג) להתבונן בהתמדת טובותיו מיום היותו על הארץ לא לפי מעשיו ומסתיר עונותיו מבני אדם ומאריך לו.

שמחה

הרבנו בחיי (דברים כ"ח, מ"ז) למד גודל חובת השמחה בעבודת ה' ממה שהזהירה התורה בקללות בפרשת כי תבוא "תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה ובטוב לבב". ואם התורה מצווה אותנו על שמחה זאת אומרת שאין זה סתם הרגשה או תחושה אלא ע"י עבודתו האדם יכול להביא את עצמו למדרגה זו. וע"י עבודת התודה שהאדם מגלה שהקב"ה נותן לו כל פרט הנצרך לו אע"פ שאינו חייב לנו כלום, ממילא מרגיש שכל דבר שהוא מקבל היא מתנה מיוחדת וחדשה ממלך מלכי המלכים ובוזה יכול להיות "שמח בחלקו". וביותר, ע"י מרגיש שנמצא בעולם חדש שהקב"ה מלווה אותו תמיד וקירבה זו ודאי ממלא אותו בשמחה.

וכן ביאר החובת הלבבות (סוף פתיחת שער הבחינה) וז"ל וכשמעירים את בעלי הטובות להכיר אופני יתרון ומגלים להם מה שנעלם מדעתם מהן, יגדל שבחם ותרבה הודאתם למטיב להם ויגיעו בזה אל התענוג וההנאה בהן בעולם הזה ולשכר טוב לעולם הבא עכ"ל. ומבואר עוד מדבריו גודל חסד ה' שלא רק שע"י הודאה יכול להתענג על ה' בעולם הזה אלא שמההודאה עצמה יקבל עוד שכר מושלם בעולם הבא.

וכן כאשר האדם מרגיש כל הזמן כמה הקב"ה אוהב אותו ומשפיע לו טובה א"כ אם יש לו איזה נסיון או דבר שלא יצא כפי רצונו מ"מ השמחה משכיחה לו כל צר וכמשל לאחד שזכה בפיס שאם בדרך לקחת את ממונו אינו מתחשב באם מי שהוא דחף אותו או כ"ב.

שמחה במצות

ידוע שכל מה שהאריז"ל זכה הוא בעבור מה ששמח במצות. ובכוזרי (מאמר שני, מה) מבואר שעיקר השמחה במצוה הוא בזה עצמו שמודה לה' על שזיכה אותו לקיים מצוה זו. וכן הביא המשנה ברורה (ה' סק"א) בשם הספר החסידים שזה עיקר הכוונה בברכת המצות וז"ל כשהוא נוטל ידיו או שמברך על הפרות או על המצות השגורות בפי כל אדם יכון לבו לשם בוראו אשר הפליא חסדו עמו ונתן לו הפרות או הלחם להנות מהם וצוהו על המצות. ולא יעשה כאדם העושה דבר במנהג ומוציא דברים מפיו בלי הגיון הלב. ועל דבר זה חרה אף ה' בעמו ושלח לנו ביד ישעיה ואמר "יען כי ניגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני" עכ"ל.

הכנעה

כאשר האדם מודה מונח בזה הכרה שקיבל מתנה שלא היתה מגיעה לו. ולכן ע"י שאדם מודה תמיד לה' ממילא מכניע את עצמו אליו ית' ומשתעבד בכל אבריו להיות עבד ה'.

ורמוז לזה במה שביארו חז"ל (מגילה יח.) לגבי בתפילת שמונה עשרה שברכת הודאה לא נחשבת להפסק בין ברכת כהנים לברכת עבודה משום שהודאה ועבודה חדא מילתא היא. ולזה מבואר מה שפירש האבודרהם שבחזרת הש"ץ הצבור צריכים לומר בעצמם המודים דרבנן משום דלא שייך שליחות על הודאה וז"ל וכשיגיע ש"ץ למודים וכוורע כל העם שוחין ואומרין הודאה קטנה המתחלת כמו כן במודים שאין דרך העבד להודות לרבו ולומר לו אדוני אתה ע"י שליח אלא כל אדם צריך לקבל בפיו על

מלכות שמים ואם יקבל ע"י שליח אינה קבלה גמורה שיוכל להכחיש ולומר לא שלחתי עכ"ל.

וכן מבואר בט"ז (א"ה קי"ג, סק"ד) שהכנעה הוא אחד מן הפירושים של "מודים" וז"ל נ"ל שתיבת מודים יש לו פ' פירושים האחד דרך שבח והלל והב' דרך הכנעה וזה מצינו בגמרא באמרם פלוני מודה לפלוני זה דרך הכנעה כלומר בזה מכניע עצמו החולק עליו במקום אחר עכ"ל.

וכן יש להביא פירוש רש"י (סוכה מה: ד"ה ולך אנו משבחים) שמודים הוא מלשון הכרה לאמת וז"ל מודים לאו לשון הוד אלא לשון תודה שאנו מודים בו ולא כופרים עכ"ל.

וכבר ביאר זה בארוכה הגר"י הוטנר זצ"ל בפחד יצחק (הנוכה מאמר ב' פ"ב) וז"ל בבנין המילים של לשון הקודש נודמנו לפונדק אחד שני מושגים: הבעת החזקת טובה, והסכמה לדעת הצד השני. לשני המושגים הללו יש בלשון הקודש ביטוי משותף: הודאה. הודאת בעל דין פירושה הסכמה לדבריו של הצד השני. הודאה על העבר פירושה הבעת החזקת טובה על מעשה חסד. הסברת השיתוף הזה היא, כי בתכונת נפשו של אדם טמונה היא השאיפה לחיות סמוכה על שלחן עצמה, מבלי להזדקק לעזרתו של הזולת. ובשעה שאדם מביע את הכרת טובתו ונותן לו תודה, באותה שעה יש כאן הודאת בעל דין כי בפעם הזאת אמנם לא עלתה בידו והיה עליו להשתמש בטובתו של חברו. באפן שהרש הנפשי העמוק של כל הבעת תודה הוא מעשה הודאה. ועל אחת כמה וכמה שכך הוא הענין בבין אדם למקום. עיר פרא אדם יולד. ובטבע הפרא של כל אדם גנוזה היא ההנחה של כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. ובשעה שהוא מקריב את תודתו למקום הרי זו הודאה כי לית ליה מגרמיה כלום עכ"ל.

וכן שמעתי מהג"ר צבי ברגמן שליט"א שחתימת הברכה היחידה בשמנה עשרה בלשון נוכח היא "הטוב שמך ולך נאה להודות" שהוא צריך דוקא לפנות אל ה' כדי להפקיע טבע האדם שמתבייש להודות שקיבל טובה שזה טבע בבריאה אפילו בצומח וכמבואר בירושלמי (ע"ה פ"א) שהביאו התוס' (קידושין לו: ד"ה כל) שאם הרכיבו נטיעה אפשר לבדוק אם יונקת מהזקנה כשנוטה לצד אחר דהאי מאן דאכיל מחבריה בהית לאיסתכולי ביה.

עיקר ההודאה

וביותר ההכנעה הבאה מן ההודאה היא העיקר שאף על פי שודאי עצם ההודאה לה' בפה הוא דבר חשוב ועיקרי כמו שביארנו באריכות מ"מ עבודת ההודאה אינה מסתיימת בזה ואדרבה העיקר הוא ההכרת הטוב ואהבה לה' על רוב טובותיו והשגחתו הפרטית מצד א' ומצד שני ההכנעה והשתעבדות לה' הבאה מכח זה. וכן כתב להדיא הגרש"ר הירש זצ"ל בסידורו (מודים עמ' פ"ה) וז"ל הודאה, תודה אין יוצאים ידי חובתה במילים בלבד. מהשורש "ידה" נגזר גם "יד", הוראתה בעיקר: לתת לה' את היד, דהיינו להתמסר לו בכל פעילותינו עכ"ל.

וכן ביאר החובת הלבבות (עבודת אלקים פ"ו) שכמה שהאדם קיבל טובה יותר מיוחדת כנגד זה מתווסף אליו חיוב עבודה יתר להי"ת. והיינו שאפילו בעצם הכנעה לא מספיק אלא צריך להביא לידי שינוי מעשי.

וכן ביאר המשגיח ר' ירוחם זצ"ל בדעת חכמה ומוסר (ה"א ס' מ"א) וז"ל והביאור אמיתי של הכרת הטוב הוא **עבודת והשתעבדות לבעל הטובה**. וכן מפורש בחוה"ל שתיכף אחר שער הבחינה סמך שער עבודת האלקים, דאחרי שיבחין האדם ויבין טובו גדלו וחסדו ממילא תצא מזה עבודת

והכרת הטוב להבורא ית', כמו שמבאר הוא עצמו בפתיחתו לשער עבודת האלקים, כל כל מטיב חייבים אנו להודות לו, כי זהו בבחינת כל נברא, שהוטבע בטבעו להודות ולשעבד עצמו לבעל הטובה עכ"ל.

וכן דייק הגר"א קוץ זצ"ל בנביא מיכה (ו, ו') שאע"פ שהעם הביאו אלפי קרבנות של הודאה מתוך הכנעה שנאמר "במה אקדם ה' אכף לאקלי מרום האקדמנו בעולות בעגלים בני שנה" מ"מ נאמר "הירצה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי" אלא העיקר הוא השינוי למעשה שנאמר "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לך עם אלקיך".

זריזות בעבודת ה'

המסילת ישרים (פ"ה) כתב שע"י הסתכלות בטובות הבורא קונה מידת הזריזות משום שאחרי שרואה כ"כ הרבה טובות מהבורא ית' אז רוצה לגמול לו טובה ע"י שמקיים רצונו ית'.

והמהר"ל העיר בגור אריה (מסעי ל"ג, א') על מה שהתורה האריכה לפרט מסעות בני ישראל במדבר וביאר וז"ל י"ל שכמו שהאב מספר כמה טורח הגיע לו עד בואו למקום הזה והודיע לו איך היה מטפל עמו משום אהבתו אליו כך ה' ית' היה מטפל עם ישראל בשביל אהבתו אליהם ובשביל כך יזכרו ישראל הטובות שעשה להם ויעבדו אותו בלב שלם עכ"ל. והיינו שזיכרון חסדי המקום מזרז את האדם גם באיכות לעבוד את ה' בלב שלם.

ובזה ביאר גם כן המהר"ל (ויגש מ"ו, כ"ט) מה שיעקב אבינו קרא דוקא קריאת שמע בשעה שפגש את יוסף כדי להביע השתעבדות ואהבתו למקום על חסד הגדול שגמל לו וז"ל לפי שכאשר בא יעקב וראה את יוסף בנו מלך בא בלבו אהבתו ויראתו של הקב"ה איך מדותיו הם טובות ושלמות ומשלם שכר טוב ליראיו. וזהו מדת החסדים אשר יקר להם טוב מתדבקים אל הקב"ה על הטובות והאמת שעשה עמם. וזהו קריאת שמע שבו נזכר ייחוד מלכות שמים ואהבתו עכ"ל.

תשובה

ועצם האפשרות לחזור בתשובה היא מתנה עצומה שנתן לנו הבורא וכמו שהדגיש הרבנו יונה בתחילת ספרו שערי תשובה (א', א') וז"ל מן הטובות אשר היטיב הי"ת עם ברואיו כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפו עכ"ל. ועצם ההודאה לה' מביאה את האדם לחזור בתשובה:

מזמור שיר ליום השבת. טוב להודות לה' (תהילים צ"ב). ודרשו חז"ל טוב להתוודות שכן אמר אדם הראשון אחרי שחזר בתשובה מהחטא. ומשמע שיש קשר בין הודאה לוידוי.

ואפשר לבאר משום שע"י שהאדם מודה ומגלה חסדי הבורא עליו שרוצה רק את טובתנו ממילא מתחיל להתעורר על שהתרחק מהאב רחמן ומעורר בלבו רצון להתקרב אליו ולעזוב את מעשיו הרעים. ובזה רמזו מה שקוראים סמוך לראש השנה את פרשת ביכורים (כי תבא) כי שרש מצוה זו הכרת הטוב לבורא.

וכן הדגיש ענין זה הרבנו יונה (שער א', י"ב) בסוד היגון שהוא איך חטא נגד הבורא המטיב אליו בכל דבר וז"ל ויותר מהמה ראוי שיצטער ויאנח מי שהמרה את הי"ת והשחית והתיעב עלילה לפניו ולא זכר יוצרו אשר בראו יש מאין, וחסד עשה עמו, וידו תנחחו בכל עת, ונוצר נפשו בכל רגע ואיך מלאו לבו להכעיס לפניו ואיך טח מראות עיני החוטא מהשכיל לבבו. והמשכיל אשר נפקחו עיניו יוחקו הדברים האלה בלבבו ויבאו חדרי רוחו עכ"ל.

וכן מבואר בספר החרדים (פ"ט ט"ג) שע"י הודאה תמידית על מה שה' גמלו מעת יצרו בבטן אמו אז יכנע לפניו ויבוש וישוב בתשובה שלמה.

וכן מבואר במגילת איכה שתחילת מהלך חזרת תשובה על חורבן בהמ"ק היא דוקא ע"י זכירת חסדי ה' כמבואר בפסוקים (איכה ג', כ"א-כ"ה) "זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל: חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו. חדשים לבקרים רבה אמונתך. חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לו. טוב ה' לקוו לנפש תדרשנו".

נכבדות

הר' צדוק מלובלין בצדקת הצדיק (אות נ"ד) כתב דכשם שחייב האדם להאמין בה' כך צריך אח"כ להאמין בעצמו. וכידוע דרך היצר להביא את האדם לידי יאוש שאינו חשוב ואין שום נפקא מינה במעשיו וכביכול כאילו הקב"ה עזבו והשאיר אותו למקרים וטבע העולם. אמנם כאשר האדם ערני להודות כסדר להקב"ה על כל טובה שמקבל ממנו מגלה כמה הבורא ית' חושב עליו וטורח בשבילו אפי' על פרט קטן שבקטנים. ובזה מגלה כמה הוא חשוב בעיני ה' עד שיכול לומר בשבילי נברא העולם

שאדרבה הקב"ה מתאוה לשמוע את תפילותיו ויש לו נחת רוח מכל מעשה טוב שהוא עושה.

כח לעמוד בניסיון

ועי"ז ודאי שהאדם משתמר מן החטא שאינו רוצה לאבד את מעלתו וכ"ש שאחרי שחש את רוב טובות הבורא ממילא מתבייש להיות כפוי טובה לבגוד בו ולעשות את עצת היצר. וכבר הבאנו קודם בשם האור החיים (עקב ח', י"ה) שהדרך שהיצר נכנס לבן אדם הוא דוקא ע"י שמשכח ממנו טובות הבורא. ומצד שני הפלא יועץ (זכירה) כתב שע"י שהאדם רושם את כל הטובות שה' עושה עמו וקורא בהם לפרקים מתחזק במלחמת היצר וז"ל ובזה ירא נפלאות מה כחו יפה לנצח את יצרו מעט מעט יגרשנו אם אבן הוא נמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ ומצא כדי גאלתו עכ"ל.

ובמה שמשה רבנו הוכיח את בני ישראל בתחילת ספר דברים ביאר הרמב"ן וז"ל וטרם שיתחיל בביאור התורה התחיל להוכיחם ולהזכיר להם עונותיהם כמה ימרוהו במדבר וכמה התנהג עמם הקב"ה במדת הרחמים וזה להודיע חסדיו עמהם. ועוד שיוכחו בדבריו שלא יחזרו לקלקולם פן יספו בכל חטאתם. ולחזק לבם, בהודיעו אותם כי במדת רחמים יתנהג עמהם לעולם עכ"ל. ויש לדייק מדבריו שהטעם הראשון למה הוכיח משה רבנו את ישראל אינו דוקא ככדי שלא יחזרו לסורם באופן נקודתי אלא להודיע להם חסדי המקום עמהם והוא מפני שזה השרש לתקן כל מעשיהם לטובה למעלה נשגבה.

הכרת הטוב לזולת

אדם שמכיר טובה ומודה על כל דבר שהוא מקבל מה' מכניע את עצמו ומתרגל שכל דבר אינו מובן מאליו. ועי"ז יוכל גם כן לגלות הטובה שבכל דבר שמקבל מחבירו ולהודות לו ולהכיר לו טובה. וכן להיפך אם מתרגל להודות לזולת יוכל להודות לה' ששניהם תלויים זה בזה כמו שאמרו חז"ל שהכופר בטובתו של חבירו סופו לכפור בהקב"ה.

עבודת הודאה לה' למעשה

על מה להודות

עבודת הודאה לה' גם בדור שלנו

אמנם הוכחנו מדברי כל רבותינו על חובה ומעלת הודאה לה' אבל עדיין האדם יכול לחשוב שהדברים רחוקים מהדור החומרי שלנו שרץ כל הזמן מתוך שגרה מבלי להתבונן. על זה כתב המשגיח הרה"ג שלמה וולבה זצ"ל בדעת שלמה (זמן מתן תורתנו עמ' ל') וז"ל ואם תאמר - הלא בדור יתום אנו חיים. רבי בו המסירים מדרכי ה' וקשה לראות ולהכיר ולפקוח העינים - הרי "עד דוד ודור אמונתו": אמונת הבורא עולם, זיין געטריישאפט, לעולם מתחדשת מדור לדור, ובכל דור ודור אפשר למצוא את הדרך המתאימה להכיר בעולם כל מה שצריכים בכדי להתקרב אליו יתברך. אם רק האדם אינו כפוי טובה לבורא עולם, ואף רוצה להודות לו - יתבונן רק בכל הטובה הכפולה ומכופלת למקום עלינו בכל דרו ודור, ואף בדור יתום וכל שכן בדור יתום עכ"ל

הודאה על הטובות הכלליות

בריאה

וכדי להתלמד למעשה בעבודת ההודאה שתהיה בלב נרגש ולא רק משפה ולחוץ צריך להתבונן קצת בחסדי המקום וכמו שהביא הרבנו יונה (שער ג', י"ז) שלא מספיק לזכור חסדי המקום אלא שצריך להתבונן בהם.

והדבר הראשון שצריך להודות עליו הוא על עצם החיים שהוא הדבר הראשון שמזכירים ב"מודים" "על החיים המסורים בידך". וכמו שאחז"ל (ב"ר י"ד, ט') שיש לקלס לה' על כל נשימה ונשימה שהוא נושם להודות לה'. והוא מה שאנו מברכים בתחילת היום "כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך" כי בכל רגע שיש לנו זכות לחיות ואפילו כאשר הוא גוסס צריך להודות לה' כי זה תכלית החיים.

ובעצם צריך להודות על מה שהקב"ה הביא אותו לחיים וכמו שהביא החובת הלבבות (שער השבון הנפש) שזה החשבון הראשון שהאדם צריך לעשות עם בוראו וז"ל ויחשוב בתחלת היותו ויציאתו מלא מציאה אל מציאה והעתקתו מאין ליש ללא יתרון שקדם לו אך חסד אלקים וטובו ונדבתו. ויראה בשכלו כי הוא חשוב בעיניו ונשא במדרגתו ומעולה במתכונתו מן הבהמה והצמח והמוצק יתחייב להודות לבוראו ית' עכ"ל.

ושוב צריך להתבונן בכל אבר ואבר שה' נתן לו וכמה טובה שיש בכל אחד במה שיכול להשתמש באופן מושלם. ובחובת הלבבות (השבון הנפש פ"א) ביאר שזה החשבון השני שצריך לעשות עם נפשו בגודל טובות האלקים עליו בחבור גופו והשלמת צורתו ומהותו ותבנית אבריו. וכן ביאר הרד"ק (תהילים קל"ט, י"ד) וז"ל בי נתת הנפש המשכלת יותר על שאר החיים והיא תדע מעשיך הנפלאים ותודה לך עליהם. ונוראות היצירה הם נגלים לחכמים כי כל אבר ואבר נברא בחכמה ועל תכונה שנברא הוא לצורך ותועלת. וכל אדם צריך להתבונן בהם ומתוך כך יכיר נפלאות היותר ויודה לו עליהם עכ"ל.

ובאופן כללי כל אדם יש לו להודות על עצם זה שהוא זכה לכח השכל ודיבור ונבדל משאר בעלי חיים. וכן בעצם הבריאה כבר האריך החובת

הלבבות (שער הבחינה פ"ה) לתאר בפרטי פרטים את נפלאות הבורא בגוף האדם ונפשו.

והמשגיח הרה"ג שלמה וולבה זצ"ל בדעת שלמה (זמן מתן תורתנו עמ' כ"ט) כתב וז"ל "כי טוב ה', לעולם חסדו, ועד דור ודור אמונתו". ולאדם המכיר טובה לה' - לו מתגלה "טוב ה'", עולם חדש מתגלה לפני עיניו. ולמה לנו לא מתחדש כלום בהסתכלנו בברואי ה' הנפלאים ? מפני שבעינינו שכבה עבה של חלודה מכסה ארץ, חלודת ההרגל וכפיית הטוב. איננו עומדים על-יד הבריאה ממש לראות תמיד או לכל הפחות לעתים בחוש את חידוש העולם. ולו עמדנו פעם על-יד הבריאה, היה מתגלה לפנינו "טוב ה' - לעולם חסדו", חסדו הנצחי עם הבריאה המהווה והמחדש תמיד עכ"ל.

וביאר עוד שתחילת עבודה היא לעקור הכפיית טובה על ידי שמכיר שיש בריאה והוא נברא שיש לו בורא וז"ל ראשית העבודה היא - לעקור את המרד של כפיית הטוב משרשו בלב, ולהתייזב על יד בריאת כל דבר, לתאר לפני עיניו בריאתו. וכך טבעו חז"ל מטבע כל הברכות: בורא פרי העץ, בורא פרי האדמה וכו' - להכיר שהדברים **ברואים הם**, לא קדומים. וכשמכירים אך את זה, כבר נדע כי עלינו לעבוד ולהכיר טובה למי שבראנו ושם אותנו בתוך עולם עשיר כזה עכ"ל.

כלל ישראל

וכן כלל ישראל חייב להודות על מה שהקב"ה הוציאנו ממצרים ומ"ט שערי טומאה ונתן לנו כלי חמדתו תורתנו הקדושה והכניס לנו לארץ ישראל.

הודאה על הטובות הפרטיות

אמנם החובת הלבבות (עבודת אלקים פ"ו) מבאר שכל שהטובות יותר פרטיות אז יותר מחויב להודות. וכן הוכיח (חשבון הנפש פ"ב) וז"ל וכל אחד ואחד מהם מצווה לחשוב עם נפשו במה שהוא חייב בו מעבודת הבורא יתעלה כפי הכרתו בטובות הבורא הכוללות והמיוחדות כמו שאמר הכתוב (דברים י"א) וידעתם היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר לא ראו וגו' כי עיניכם הראויות וגו' רוצה לומר כי טענת הבורא כראותכם מפני שאתם ראיתם אותם בעיניכם ואתם המיוחדים בטובות הגדולות מבלעדיהם והנצלים ממכות מצרים וקרח ולא הם ועל כן חייבים אתם בעבודה עליהם עכ"ל.

וכן ביאר בספר "משנה ראשונה" בהקדמה לפירושו על המשניות על חיוב ההודות על הטובות הפרטיות בגשמיות וכ"ש ברוחניות וז"ל "אשירה לה' בחיי אזמרה לאלקי בחיי" (תהילים) בספר "משנה ראשונה" לדעתי הוא ענין שצריך האדם להודות למקום ב"ה על חייו ועל שהספיק לו צרכיו כדי חייו. ויש לך אדם שחנן ה' אותו עושר וכבוד הרבה עודף מכדי חייו זה צריך להוסיף להלל ולהודות על תוספת הטובה כמו שמצינו שתקנו חז"ל בברכת בורא נפשות רבות וחסרונם על כל מה שברא להחיות וכי' והא שאמר אשירה לה' בחיי שהספיק לי כדי חי ומלבד זה צריך ליתן הודאה על התוספת והיינו אזמרה בעודי וכי'. ולפי שענין זה נוהג בין בצרכי הגוף ובין בצרכי הנשמה יש לך אדם ששכלו רחב בתורה לחדש חידושים ולעשות ציצין ופרחים בתורה זה צריך להודות על חלקו מבלד הברכה הכוללת ששם חלקי מיושבי בהמ"ד על התוספת צריך הודאה בפני עצמה. וכן ביראת שמים יש אדם שחננו ה' בידעת אלקות לדעת גדלותו ית' ורוממותו יותר משאר כל אדם כש"כ

ואת יראתי אתן בלבם ונאמר ואתן להם לב לדעת אותי. זה הוא חלק שאין שיעור לזכותו וזה ודאי צריך להודות יותר ויותר... ובהיות כן צריך כל אדם לראות את עצמו כמה מעלות טובות למקום עליו והחסדים העודפים לו יותר מכל האדם עכ"ל.

ובזה כל אחד צריך להתבונן בטובות הפרטיות שה' נתן לו ולמשפחתו במשך כל חייו ובחיים של יום יום. וטובות ה' הם בלי סוף ותמידיות עד שהאור החיים הקדוש (משפטים כ"ב) ביאר הטעם ששומר של הקדש פטור משום דנחשב כל הזמן "בעלים עמו" במה שהקב"ה מטיב לו ואדם משועבד אליו בהכרת הטוב.

ומספיק להתבונן קצת בהשכמת הבקר בברכת השחר כדי להתמלאות הודאה לבורא ית' איך כל הגוף שלנו בריא ותקין בכל פרט. וכן בברכת המזון איך הקב"ה מפרנס אותנו בכל צרכינו. וכן במשך היום יש לשים לב ולרשום כל פעם שמזדמן השגחה הפרטית המיוחדת ועי"ז מתחילים להרגיש בחוש את יד ה' המלווה אותנו תמיד.

ואפילו בשעת הנסיון אין לשכוח מלזכור את הדברים הטובים כדי להקל את הנסיון וכמו שראיתי סיפור על אדמו"ר שבילל הסדר נכדו משך המפה של השלחן והפיל את הכל והאדמו"ר נתן הודאה לבורא על

¹ וכן הוכיח עוד וז"ל וכבר מצינו כענין זה שאומר בית ישראל ברכו את ה' בית אהרן ברכו את ה' בית הלוי ברכו והלא כולם ישראל הם וכיון שאומר בית ישראל ברכו הרי כולם בכלל ולמה חזר ופורטם אלא שבית ישראל מברכין ברכה אחת בלבד שלא עשני עובד כוכבים ובית אהרן מלבד זה צריכים לברך שקדשנו בקדושתו של אהרן וכן בית הלוי בזמן שבהמ"ק קיים אמר להם משה המעט מכם כי הבדיל אתכם מעדת ישראל ומאר עוד יראי הק ברכו היא המעלה הגדולה מכולם שהגיעו לידיעת אלקות עכ"ל.

עצם זה שזכה לנכד מתוק ובזה הצליח להתגבר על הכעס כיון שהגדיל הטובה עד שלא ראה כבר את הנסיון.

תורה

תכלית התורה להודות לה'

והר' צדוק הכהן בספרו רסיסי לילה (אות נ"ח) כתב שתכלית תורה שבעל פה הוא להגיע להודות לה'.

וכן מבואר מדברי רב נסים גאון (סוף ברכות) בשם הירושלמי בפירוש מאמר חז"ל שתלמידי חכמים אין להן מנוחה. וז"ל כי זו היגיעה שהן יגעין היא שמשבחין ומקלסין וגורסין בתורה עכ"ל והיינו שלימוד התורה מביא אותם להודות לה'. והוא משום שע"י שהאדם מתעמק בלימוד תורה מגלה את החכמת האין סופית של בורא עולם ובזה מכיר יותר את גדלותו וממילא את גודל רחמנותו שמתייחס אלינו ומטיב לנו יום במה שנותן לנו הזכות להתעסק בתורתו הקדושה. וכן התורה מרוממת ומזככת את האדם שיוכל להתעלות למדרגה של מלאכים ולהתענג על ה'. וכן הלומד רואה השגחה פרטית מיוחדת כדי להבין בגדר ד"ת עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר.

וכבר האריכו הפוסקים (א"ח ס' מ"ז) בגודל חובה לברך ברכת התורה בשמחה להודות על המתנה הגדולה והנצחית של קבלת התורה. וכבר ביארנו כפשוטו של לשון חז"ל שבגלל שלא ברכו בתורה תחילה נחרב בהמ"ק. והיינו משום שחסר בעיקר התכלית הלימוד עצמו שיביא אותו להכרה בגדולת הבורא והודאה אליו.

והגמרא (שבת קיח:) מביאה מה שהאמורים גילו מה היה זכותם המיוחד ואביי אמר "תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן". וצריך ביאור למה אביי בחר דוקא זכות זה יותר מעצם הלימוד שהלא מי גדול באמוראים כמו אביי שעל ידי קושיותיו התרחבה הבנה וכמו שהגמרא (ב"ב קלד.) מגדירה את הלימוד כהיות דאביי ורבא. ולפי הנ"ל יש לבאר שודאי אין מעלה כמו הלימוד תורה עצמו מ"מ התכלית של הלימוד הוא מה שמכיר יותר את בוראו ומתקרב אליו ע"י שמודה אליו וזה עצמו מעלת השמחה של סיום מסכת במה שמוציא את זה לפועל. ומעלה יתירה באביי שהיה שמח ומודה לה' על הצלחת חבירו בלימוד.

חלקו המיוחד בתורה

ובלימוד תורה יש ענין מיוחד להודות על חלקו בתורה כמו שאמר ר' נחוניא בן הקנה במשנה (ברכות כח:) שכל יום ביציאתו מבהמ"ד נותן הודאה על חלקו. וכן נפסק בש"ע (א"ח ק"י, ס"ח) וז"ל וביציאתו יאמר מודה אני לפניך ה' אלקי ששמת חלקי מישובי בית המדרש עכ"ל.

הנסיים הגלויים מגלים על הנסתרים

הרמב"ן (סוף בא) כבר ייסד שמהניסים הגדולים אפשר להכיר את הניסים הנסתרים. וכן בתחילת העבודת ההודאה צריך להסתכל ולהודות על הניסים הגלויים שה' עשה לנו במשך החיים. ושוב יש לחפש הניסים הנסתרים אבל שבקצת התבוננות אפשר להכירם. ובסוף האדם יכול להגיע לדרגה שמודה לה' גם על הדברים השגרתיים. ואדרבה לאדם יותר טוב ונוח כשנמצא בשגרה טובה שהכל בסדר וה' מציל אותו

מלהיכנס לניסיון. ואפילו אם האדם נמצא בניסיון מ"מ כבר קנה לעצמו
עין טובה לראות שהכל לטובה.

וכן נאמר (בראשית ל"ט, ג') על יוסף הצדיק "וירא אדניו כי ה' אתו"
שהיה מתפלל לה' ומודה לו על כל צעד ושעל שהיה מכיר שכל פעולה
קטנה שהיה עושה אינה אלא בעזרת היי"ת כמבואר במדרש רבה (במדבר
י"ד, ג') וז"ל אמר רבי אבין הלוי בן רבי, יוסף להקב"ה על כל דבר ודבר
שהיה עושה היה אדוניו רואה אותו מלחש בפיו והוא אומר לו מה אתה
אומר והוא משיבו ואומר אני מברך להקב"ה עכ"ל. וכן פירש בתנחומא
(וישב ח') וז"ל וירא אדניו כי ה' אתו וגו' וכי פוטיפר רשע היה רואה
שהקב"ה הוא עמו, ומה הוא כי ה' אתו אלא שלא היה שמו של הקב"ה
זז מפיו. היה נכנס לשמשו, והוא היה מלחש ואומר: רבון העולם, אתה
הוא בטחוני, אתה הוא פטרוני, תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני
כל רואי ובעיני פוטיפר אדוני. ופוטיפר אומר לו: מה אתה מלחש, שמא
כשפים אתה עושה לי. והוא משיבו, לא, אלא אני מתפלל שאמצא חן
בעיניך, לפיכך כתיב "וירא אדניו כי ה' אתו עכ"ל

וכן מבואר בצוואה של בעל יסוד ושרש ועבודה שזה עצמו רצה
להנחיל לצאצאיו כיסוד חייו שהיה מודה לה' על כל פרט ופרט אפילו
קטן כגון שנזכר בזמן מועט על הדבר ששכח ליטול שאז לא היה לו כל
כך טרחא לחזור לקחתו.

והביאור הלכה (א, ס"א ד"ה שיהא) הביא מהירושלמי שכל אדם לפני כל
אחת מג' התפילות צריך להודות לה' על שהביא אותו בריא ושלים לאותו
פרק זמן.

ובזה יש לפרש מה שאומרים "ולשוננו רנה כהמון גליו" (תפילת נשמת).
ונראה לבאר הדמיון לגלים ע"פ מש"כ בירושלמי (שקלים פ"ו ה"א, טז): "מה
הים הזה בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים...". וה"נ בין הגלים הגדולים
שהם השבח ושירה על הניסים הגדולים ומתנות מיוחדות שמקבלים מה'
ומודים לו ע"י תפילות ארוכות ומיוחדות יש ג"כ גלים קטנים שהם
התפילות קצרות בכל רגע ובאמצע היום שעל ידם צריך להודות על
הדברים הקטנים בעינינו שהן החסדים שמקבלים מה' כל הזמן ולא
צריך לחכות לזה עד התפילה הקבועה. והיינו כנ"ל שהגלים הגדולים
צריכים לעורר אותנו מדי פעם כדי שיהיו ביניהם גלים קטנים.

חיוב יתר להודות בזמן השלוח

טבע האדם שרק כאשר מגיע לו טובה מיוחדת מעל הטבע שמרגיש
חייב להודות אבל כאשר עולם במנהגו נוהג אינו רואה דבר מיוחד
ואדרבה מרגיש שהכל מגיע לו. אמנם האלשיך (צו ז', י"א ד"ה והענין) מבאר
לנו שמי שנמצא במצב של שלוח ונחת חיובו מכופל להודות לה' על זה
עצמו שמנע ממנו שהצטרך להיות במצב של חולי או קושי ויציל אותו
ממנו. וז"ל כי הנה לפי האמת יותר חייב להודות אשר בנחת ולא בצער
הנחה ה' אל מחוז חפצם בים או במדבר מאשר ראה רעה והצילו ה' כי
הלא זה לא גדלה טובתו כאשר מי שלא ראה רעה כי הלא נצטער סער
מתחולל טרם ינצל אך אשר לא ראה גשם ולא ראה רוח סועה מסער
ובשובה ונחת הנחה ה' ההוא יתחייב הודאה כפולה ומכופלת עד אין קץ.
כי לא בלבד הצילו ה' כי אם גם חס עליו בל ירגיש אפילו מציאות צער
כלל. וכן חולה שלא בלבד הציל הוא יתברך ממות נפשו כי אם גם לא
הכביד עליו חליו וריפאו יותר חייב לו יתברך עכ"ל. וכן פירש הרב משה
חגאזי זצ"ל בשו"ת שתי הלחם (הקדמה) את מזמור (תהילים קי"ז) של ד'

שצריכים להודות שמי שחכם התבונן שאע"פ שלא היה לו צער בעת נסיעתו בים או במדבר כ"ש שצריך להודות על שלא הוצרך לידי כך.

הודאה על עצם זכות להודות

וחז"ל (סוטה מ.) תקנו לנו בנוסח מודים של שמונה עשרה בחזרת הש"ץ "על שאנחנו מודים לך" דהיינו שיש להודות על עצם זה שיש לנו זכות להכיר טובות ה' ולהודות לו כי עי"ז אנחנו דבוקים בה' כמו שפרש"י. וכן מפרש האלשיך את הפסוק "הודו לה' קראו בשמו" שיש להודות לה' על עצם זה שיכולים לקראו בשמו.

ושמעתי הארה מהגר"י ייקובס שליט"א שאין זה סתם הודאה על עוד פרט אחד אלא יש כאן הודאה הבאה מהכרה עמוקה על זה עצמו שהודאה לה' נותן לאדם מציאות ותפיסת עולם אחרת לגמרי.

כללים בהודאה

אמונה בהשגחת פרטית ועין טובה: תנאי להודאה

כדי שהאדם יוכל להודות לה' דרוש מקודם שני תנאים עיקריים: א' שיהיה לו עין טובה להכיר שעכשיו קיבל איזה טובה מיוחדת כי האדם מתוך הרגלו^ה לא שם לב שכל פרטי מהחיים אינו מובן מאליו שיהיה לו. ועוד שלפעמים צריך התבוננות כדי לגלות שדבר מסוים הוא טובה מיוחדת. וכן מבואר בגמרא (ברכות נה.) שאורח טוב מהו אומר כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילי כמה בשר הביא לפני כמה יין הביא לפני כמה גלוסקאות הביא לפני וכל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי אבל אורח רע מהו אומר מה טורח טרח בעל הבית זה פת אחת אכלתי חתיכה אחת אכלתי כוס אחד שתיתי כל טורח שטרח בעל הבית זה לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו. ופירש הגר"א שהאדם הוא האורח בעולם של הקב"ה שצריך עין טובה כדי להכיר שהכל עשה לו בשבילו ולא כמו האורח רע שאינו מבחין שיש השגחה פרטית מיוחדת כיון שגם אחרים נהנים כמותו.

וזה מאומנות ההודאה שהאדם קונה לעצמו שנהיה מומחה לגלות כל הפרטי פרטים שבטובה. וכן מצינו אצל רחל אמנו שכאשר זכתה להוליד את יוסף אחרי הרבה צער ותפילות לא שכחה להודות אפילו על דבר קטן שעכשיו יכולה לתלות בבנו אם נשבר כלי כדי שלא יכעס עליה בעלה כמו שפירש רש"י (ויצא ל', כ"ג).

^ה ואפשר שבעצם כח הרגל הוא גם מחסדי ה' כדי שהאדם לא ירגיש נהמא דכיסופא ברבוי הטובות שמקבל יום יום אלא אדרבה יטרח כדי להכיר את הטובה ואז לא יתבייש בשכרו.

ושנית, אחרי שהכיר שקיבל טובה צריך שיהיה לו אמונה בהשגחת פרטית לשייך טובה זו להקב"ה ולא לחשוב שהוא מקרה בעלמא וטבע ומנהגו של עולם אלא הקב"ה ברוב חכמתו ובעצתו הנפלאה זימן לו בדיוק טובה זו אליו ואפילו אם זה מהדברים הקיימים בטבע אצל שאר בני אדם כמו עצם החיים וכל החושים מ"מ הלא עינינו רואות שבמין רגע הכל יכול להפסיק אצל א' מהם. וכן כתב בבן יהוידע (ברכות ז:) וז"ל כי המודה לה' ית' על הטובה שהגיעה לו הרי זה יש לו אמונה בהשגחה דלא אזיל בתר דיעות הנפסדים המכחישינן בהשגחה ותולין הכל בטבע עכ"ל. ובזה יש לבאר מה שהסמיך הרמב"ן (סוף פרשת בא) "שאיין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד" למה שכתב קודם שכוונת היצירה שנודה לאלקנו שבראנו.

ומאיך גיסא כמה שהאדם ירבה להודות לה' על כל טובה שמקבל זה עצמו יחזק אותו לחיות עם יותר אמונה בהשגחת פרטית וזה עצמו ירגיל אותו להתבונן בכל דבר לגלות כמה טובות מקבל מה' בכל רגע.

פרט וכלל

וכן חשוב בהודאה לפרט כל טובה בפני עצמה כמו שלומדים מהגדה של פסח ב"דיינו" שמפרטים כל אחת מהמעלות הטובות שנתן לנו הקב"ה. ובסוף שוב מחברים הכל ביחד כדי להגדיל עוד יותר את ההודאה.

ומרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל בספרו על תפילה "אמלא פי תהלתך" (מודים) ביאר בענין זה וז"ל וכדי להחדיר בלבו ולהרגיש חיוב הודאה כפי כל כמה שיוסף בשבחים לתאר את כל הפרטים את חיובו להודות, זה

יוסיף בלבו להרגיש ולבטא חיוב הודאתו, ולכן מצינו בברכות הודאה ובתפילה ובברכת המזון שמאריכים בה יותר משאר ברכות עכ"ל.

ויש מעלה גדולה בכל מה שמפרט יותר ההודאה כמו שמצינו בברכת הנהנין שכל שהברכה יותר מפורטת מעלתה גדולה כמו ברכת "המוציא" או "הגפן". והוא מפני שמגלה כמה הוא מבחין בהשגחה פרטית המדויקת שבטובה שהוא קיבל. וכן ביאר הפחד יצחק (ר"ה רשימות א', ו') שאע"פ שהשבח של בריאת פרי העץ הוא כאין ואפס לגבי השבח של בריאת כל העולם במה שמברך "שהכל נהיה בדברו" מ"מ אין בה אלא גילוי כוח הדעת סתם ולא גילוי כוח הדעת של הבחנה כמו בברכת "בורא פרי העץ".

וכן מצינו בחז"ל (ברכות נט): בנוסח ברכת הגשמים "מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדתנו". וכן על עצם החיים אחז"ל (ב"ר י"ד, ט') שיש לקלס להקב"ה על כל נשימה ונשימה שהוא נושם.

להודות אפילו על הפרטים קטנים

ואפילו כאשר האדם מקבל טובה גדולה אין לו לשכוח להודות גם על הפרטים הקטנים. וכן יש ללמוד מרחל אמנו שכאשר זכתה להוליד בן אחרי כמה שנים של צפיה ותפילות "ותאמר אסף אלקים את חרפתי" (ויצא ל', כ"ג). ופירש רש"י וז"ל כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלות סרחונה. משיש לה בן תולה בו: מי שבר כלי זה, בנד. מי אכל תאנים אלו, בנד עכ"ל. וצריך ביאור למה רחל הודה דוקא על דבר פעוט כזה בשעה זו שהתגשם הבטחה להעמיד אחד מן השבטי קה מעל הטבע אחרי כמה שנים של תפילות וצפייה אלא רחל אמנו מלמדת אותנו שגם בזמן שהאדם מקבל אדם טובה צריך להודות אפילו על הפרט הכי קטן.

להודות על כל הסיבות

וכן יש להתבונן בכל הסיבות שהקב"ה גלגל עד שבאה הטובה לידנו שמראה על כמה "טרחות" בהשגחה פרטית מיוחדת ועצה נפלאה תכנן לזמן את הטובה לידנו.

וכן דייק ר' ירוחם זצ"ל בדעת תורה (דברים ח"ב עמ' ל"ה) שמפרשת ביכורים (כי תבא) שלא מספיק להודות על עצם הטובה שקבלו כמו הביכורים או כזית לחם אלא צריך להודות על כל הפרטים וסיבות שה' זימן כדי להגיע לזה כמו יציאת מצרים וההבטחה לאבותינו וז"ל מבהיל להתבונן, גודל הענין וחיוב של היות מכיר בטוב. לא מספיק לו להיות מודה על קבלת החסד שהוא עומד עכשיו עליה- מחויב הוא גם להכיר ולהיות מודה על כל הסיבות וההשתלשלויות, מאז ומראשית, אשר הביאוהו בקבלת זה החסד של עכשיו, מתחיל הוא מאז יעקב אבינו, ואשר עשה לו לבן הארמי אשר בקש לעקור את הכל, לולי הקב"ה הצילנו מידו, והולך ומספר על כל מעשי ירידת אבותינו במצרים ויציאתנו משם, כל רבות הפרטים עד הביאנו אל המקום הזה, עד נתן לנו את האדמה הזאת, ועתה הנה הבאתי וגוי עכ"ל. וכן דייק ממה שקבעו חז"ל בנוסח ברכת המזון שלא רק שמודה על עצם המזון אלא הולך ומודה על יציאת מצרים, נתנית התורה וברית מילה שבזה זכו לנתנית ארץ ישראל.

ובזה נראה לבאר דברי הרמב"ן (סוף בא) "וכוונת כל המצות שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו והיא כוונת היצירה שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה ואין קל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו. וכוונת רוממות קול בתפלות וכוונת בתי כנסיות וזכות תפלת הרבים זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לקל

שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו". ולכאורה צריך ביאור למה הרמב"ן רק הדגיש שיש להודות לה' על שבראנו והלא יש להודות לה' על כל טובה שגמל לנו. ולפי היסוד הנ"ל יש לבאר שודאי שיש להודות באופן פרטי על כל טובה בפני עצמה מ"מ תמיד צריך לזכור הסיבה הראשונה שהביאנו לזה שהיא עצם מה שהקב"ה ברא אותנו והביאנו עד הלום.

הודאה מביאה לזכור ולהודות על שאר הטובות

ובאופן קצת אחר יש לבאר מה שמוסיפים להודות על דברים אחרים שכאשר האדם מתחיל להודות לה' על דבר אחד ממילא מתעורר להכיר ולזכור שאר הטובות. וכן פסק הש"ע (ק"י"ה ס"ה) לגבי ברכת "שעשה לי נס במקום הזה" שמי שנעשו לו נסים הרבה בהגיעו לאחד מכל המקומות שנעשה לו נס צריך להזכיר כל שאר המקומות ויכלול כולם בברכה אחת.

ובזה פירש הרד"ק את הפסוק "אודה ה' בכל לבי אספרה כל נפלאותיך" (תהילים ט', ב') וז"ל כי על פלא אחד יספר אדם הפלאים אחרים שעברו עכ"ל.

לזכור את עבר מה היה לולי הטובה

והרבנו בחיי (וישלה ל"ב, יא) עה"פ "כי במקלי עברתי את הירדן הזה" דייק שיש להזכיר ימי הרע בימי הטובה כדי להגדיל את ההודאה.

וכן ביאר ר' ירוחם זצ"ל בדעת תורה (דברים ה"ב עמ' ל"ה) לגבי מצות סיפור יציאת מצרים וז"ל אמר (פסחים קטז.) שמתחיל בגנות ומסיים בשבח. ואילו היתה מצות סיפור יציאת מצרים ענין של אמונה גרידא מה לו בהזכירו ענין תחילת הגנות? אבל המצוה היא להזכיר חסדי

המקום, ועי"ז להיות חבול לו ית' על כל הטובות שעשה, הנה ודאי כי בזכרו את הגנות דמקודם, מגדיל בזה את יתרון הטוב אשר קבלנו באחרית, וזה ודאי מגדיל חסדי המקום אלינו, וחיוב העבודה לו ית' על כל אלה עכ"ל.

להודות תיכף ומיד

ושמעתי מהגר"י לוגסי שליט"א שהעיר שצריך להזדרז להודות לה' מיד אחרי שמקבלים את הטובה ממנו ולא להשאיר את זה לאחר זמן שהרי אין זה מדרך ארץ שאם אדם ניגש ועושה לנו טובה שנודה לו רק לאחר זמן.

וכן יש לדייק מאליעזר עבד אברהם שבו הדגיש הכתוב שמיד שהתקיים בקשתו לה' במציאתו את רבקה מיד "ויקד האיש ארצה וישתחו לה". ויאמר ברוך ה' אלקי אדני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני אנכי בדרך נחני ה' בית אחי אדני". וכן מיד שנתבשר שמסכימים לשלוח את רבקה מיד הודה לה' כמו שנאמר (היי שרה כ"ד, נ"ב) "ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה לה". והיינו ש. ודוא ממנו למדו חז"ל חובת ההודאה כמובא ברש"י וז"ל מכאן שמודים על בשורה טובה עכ"ל. ואפשר דלזה האריכה תורה בשיחת של עבדי אבות שודאי שענין זה למד מאברהם אבינו כי יסוד האמונה משותת על הודאה מידיית לבורא על כל צעד ושעל.

הודאה בלב שלם

הרי זידל אפשטיין זצ"ל כתב בספר הערות (הקדמה לס' דברים) תמה שאם הכרת הטוב לבורא הוא יסוד עיקרי בעבודת ה' למה התורה הקדושה

מגלה לנו את זה ע"י פרשת ביכורים רק בסוף חמשה חומשי תורה בפרשת כי תבוא וביאר וז"ל מוכרח לומר שזה גופא למוד מן התורה שאע"פ שהחיוב הוא בהקדם הכי אפשרי, אין האדם מוכשר מקודם ויתכן שצריך לחכות עד רוב שנותיו שיוכל לבא לידי הכרה גמורה וחזקה ורק אז תצא הכרת הטוב וההודאה ש"איני כפוי טובה" מעומק הלב ואמיתות הכרתו. ובנכון חתה התורה עד סוף התורה מפני זה הלמוד אע"פ שצריך לזכור ולהודות מקודם עכ"ל. מבואר ששלמות ההודאה היא ע"י הכרת פנימית מתוך הלב. ואע"פ שאין זה אלא בסוף ימיו כשיכול להסתכל על כל התמונה באופן מושלם מ"מ אם האדם מתבונן ומנתח את כל הפרטים יכול ודאי לעורר את לבו להודאה יותר מושלמת.

מתי להודות

מאה ברכות

כבר האריכו כל רבותינו במשך הדורות בגודל מעלת חיוב לברך מאה ברכות בכל יום עד שמגיע עד כסא הכבוד כש"כ הרבנו אפרים בעל התוספות "ושבת עד ה' אליקד" בגמטריא מאה. ובעלי התוס' (דברים י', י"ב) כתבו "מודים" בגמטריא מאה כנגד מאה ברכות. היינו שיסודם הודאה לה'.

ובלבוש (א"ה מ"ו, ס"א) מבואר דטעם שתיקן דוד המלך ע"ה לברך את המאה ברכות כדי לעצור את המגפה שבאה מחמת זה עצמו שלא היו מודים לה' כראוי וז"ל ולא היו יודעין על מה היו מתים עד שחקר והבין ברוח הקודש שעליו שהיה מפני שלא היו משבחין ומברכין כראוי לה' ית' על כל טובותיו שהשפיע עליהן על כן היו מתים בעונש זה. לפיכך עמד הוא ותקן להם לישראל מאה ברכות שיברכו בכל יום כנגד המאה שמתו ומאן פסקו למות עכ"ל.

ומרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל בספרו ימלא פי תהלתך (תפילה, מאה ברכות) דייק וז"ל והנה מהא דתקנו מאה ברכות על שהיו מתים מאה נפשות ולא תיקנו לומר דברי תורה וכדו', למדנו דהברכה להקב"ה הוי דבר חשוב מאד, ואפשר לפרש זה לפי מש"כ הרמב"ן (בא י"ג, ט"ז) ואין קל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו וכו' עכ"ל.

ובגמרא (מנחות מג:) הביא שר' מאיר דרש על הפסוק "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה" אל תקרא מה אלא מאה. והיינו

שע"י מאה ברכות שהאדם מזכיר וממליך את הקב"ה בהזכרת שם ומלכות במשך כל היום בזה יוכל להשיג יראת שמים.

ולפי זה נראה לי לדרוש גם בפסוק (תהילים קט"ז, י"ב) "מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי" על תקרא "מה" בשאילה איך אפשר להשיב לה' על רוב הטובות שעושה לי במיוחד אלא "מאה" דהיינו שהמאה ברכות הן הדרך שה' נתן לנו כדי להשיב לו טובה.

אמנם כדי שאמירת המאה ברכות בכל יום תביא אותנו ליראת שמים והכרת הטוב לבורא ית' צריך קודם הברכה להתבונן על הטובה והנאה מיוחדת שה' זימן אותנו בהשגחה פרטית מיוחדת. ואדרבה עי"ז דוקא יכול להנות באמת^ט וכמו שביאר הכוזרי (מאמר שלישי ט"ז-י"ז) שאם לא מתבונן מקודם דומה לשיכור שאינו נהנה במה שאוכל ושותה וז"ל ההזדמנות להנאה והרגשתה ושיחשוב בהעדרה קודם לכן כופל ההנאה. וזה מתועלת הברכות לפי שהוא רגיל בהם בכונה והכנה, מפני שהם מציירות מן ההנאה בנפש והשבח עליה לפי שחננה וכבר היה מזומן להעדרה, ואז תגדל השמחה בה עכ"ל.

ובפרט צריך להתבונן בברכות השחר שכל אחת בפני עצמה היא עולם שלם של טובה. ועי"ז מתחילים את היום מתוך הודאה לה' וקובעים שזה שאיפתנו למשך כל היום.

ובכוזרי (מאמר שלישי י"א) כתב שמאה ברכות הוא שיעור למטה שלפחות צריך לקיים אבל ודאי שאין סוף ואין גבול להודאה לה' על כל פרט

^טבגמרא (בבא קמא טז.) מבואר שמי שאינו כורע במודים שדרו נעשה לאחר שבע שנים כנחש. ושמעתי לפרש משום שהאדם שאינו מכיר בטובה שמקבל אין לו שום טעם בחיים שהכל שוה כעפר כמו לנחש.

אע"פ שלא תקנו בדוקא ע"ז ברכה וז"ל וכבר קבלנו כי המעט שבשעורים אשר יצא הישראלי בהם ידי חובתו מהתשבחות הם מאה ברכות לא פחות מהם המפורסמות. ואחר כן ישתדל להשלימם בריחנים ומאכלים ושמועות ומראות יברך עליהם, וכל אשר יוסיף יהיה תוספת מקרבת אל האלקים. וכמו שאמר דוד פי יספר צדקתך כל היום תשועתך כי לא ידעתי ספורות, ר"ל כי שבחך לא יכללהו המנין אבל אקבלנו עלי על ימי ולא אמנע ממנו תמיד עכ"ל. וכן משמע מלשון השולחן ערוך (א"ח מ"ו, ס"ג). "חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות לפחות".

יסוד קבלת עול מלכות שמים בקריאת שמע

הרשב"א (ה"ה ס' נ"ה) ביאר בכוונת פרשה ראשונה של קריאת שמע שעיקר הקבלת עול מלכות שמים באלקינו היא להכיר שהקב"ה משגיח על הכל אפילו בפרטים הקטנים והוא מנהיגנו ולא שר או מלאך. וגם שהוא הבדילנו לשמו ולקחנו לחלקו. ושהוא ית' אחד ואין עוד. ואחר שנדע ונסכים על זה אז באמת ראוי לאהוב אותו בכל לבבנו ובכל נפשנו ובכל מאדנו כי משלו הכל ומשלו נתן לו כמאמר דוד מלך ישראל ע"ה (דהי"א כ"ט, י"ד) "כי ממך הכל ומידך נתנו לך".

ושמעתי מהגר"ש ברוודה זצ"ל שדייק שמדברי הרשב"א מבואר שהכרה שכל מה שאנחנו מקבלים מה' בהשגחתו המדויקת מביאה אותנו לאהבת ה' ולעבודה שלמה. וכדי שהאדם יוכל לעמוד על זה בפועל בחיים הפרטים שלו הוא דוקא ע"י שמודה לה' תמיד בכל פרט.

והאור החיים הק' (ואתחנן ו', ד') דייק שלא נאמר "ה' אלקינו אחד" אלא הכתוב חילק לב' "ה' אלקינו, ה' אחד" לומר שגם לולי אחדותו ית' יש סיבה מצד עצמה לקבל עול מלכותו מצד טובו ית' וז"ל ואם היה אומר

הכתוב ה' אלקינו אחד, היה שנשמע כי מה שהם מקבלין אלקותו עליהם הוא ליהותו אחד ואין עוד מלבדו יתחייב העבד לעבוד את רבו ואין מנוס ממנו לרצונו ושלא לרצונו, ולא כן אנו עם אלקינו שאנו חפצים באלקותו אהבת הטוב במה שהוא טוב נוסף על היותו אחד ומיוחד עכ"ל.

תפילין

וגם כשמקיים כל בקר מצות תפילין מונח בזה זיכרון חסדי המקום וכמו שפסק השולחן ערוך (כ"ה, ס"ד) וז"ל כדי שנזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מורים על יחודו ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו עכ"ל.

לכוין בתפילה

ברכת מודים

ביערות דבש (ה"א דרוש א' בביאור תפילת שמ"ע) כתב וז"ל ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת וכו', יתן לה' שבח על כל נפלאותיו כין אין בעל הנס מכיר בניסו ובכל יום יקרה לאיש הישראלי נסים רבים ואין מרגיש כדכתיב "לעושה נפלאות גדולות לבדו" כי הקב"ה מכיר בנפלאות וניסים ואין בן אדם מכיר ולולי ניסי ה' כבר חס ושלום תמנו לגוע עכ"ל.

ועל חשיבות אמירת מודים בשמנה עשרה אפשר ללמוד מדברי הסמ"ק שהביא הבית יוסף (א"ח ס' ק"א) ס"א שאם אינו יכול לכוין בכל הברכות יכוין באבות ומודים ואם אינו יכול לכוין בשניהם יכוין באבות. והב"י כתב שצריך תלמוד מנין לו דעדיף מודים טפי משאר הברכות. ובקהלת יעקב (ברכות ס' כ"ז) הביא בשם הרוקח הספר החסדים (ס' קנ"ח) והאגודה (ברכות ס' ק"ט) שכנראה כן גרסו בגמרא (ברכות לד:) שיכון באבות או

במודים. וכן הביא המשנה ברורה (סק"ג) שלכתחילה יש לכוין ב"מודים" כמו ב"אבות". ולפי הנ"ל מבואר שזה מעיקר תכלית התפילה להודות לה' ולכוין הכוונה במודים מעכבת.

מזמור לתודה על נסים שבכל יום

חז"ל תקנו לומר בכל יום "מזמור לתודה" כחלק מפסוקי דזמרה. והיינו שבעצם כל האדם חייב להביא קרבן תודה אלא שיוצא ידי חובה ע"י מזמור זה. ולכאורה צריך ביאור שזה שייך דוקא על ארבע שצריכים להודות ולהביא קרבן תודה ומה שייכות לזה אלינו לומר כן בכל יום. אמנם כבר הבאנו בשם האלשיך שאם האדם נכנס למצב של צרה וניצל אמנם חייב להודות כ"ש שאם לא הזדקק להצטער בזה שצריך להודות לה'. והקב הישר (פ"ה) הוסיף שאפילו הדברים שבהשקפה ראשונה נראים לנו רעים הם בעצם לטובתנו ואפילו לבסוף מתגלה ענין זה ולזה צריך כל האדם להודות במזמור לתודה וז"ל וזה הדרך לכל הירא וחרד לומר על כל סיבה ומאורע שתבוא גם זו לטובה, אף שהוא לפי שעה דבר שאינו טובה אף על פי כן ישמח בלבבו ויקבע בדעתו שהיא לטובה ולכפרה על חטאיו ופשעיו על העבר ואזהרה ואתראה על להבא. ועל הרוב ענין זה זה בעצמו הוא ולבסוף "לטובתו תשבר רגל פרתו" ובסוף המעשה נגלה הנס למפרע. ועל זה תקנו חכמינו ז"ל לומר בכל יום "מזמור לתודה" כי בכל יום ויום אנו צריכים ליתן שבח והודיה הוא יוצא יחי חובת הבאת תודה כי אין האדם מרגיש בניסו בכל יום עכ"ל. וכן כתב עוד (פ"ה) וז"ל ובאמירת מזמור זה תהיה כונתו בלבבו כלו מביא תודה בית ה' כמו שהיה מנהג הקדמונים ז"ל שבכל ענין ומאורע שארע להם היו נותנים שבח והודיה והכירו מיד שהוא השגחת הבורא ית' והיה קשור תמיד בלבם לבלתי לשכח השגחת הקב"ה עכ"ל.

וכן מבואר במדרש שוחד טוב (תהילים ק"ו) וז"ל הרבה נסים ונפלאות אתה עשית עמנו ואתה עושה בכל יום ויום ואין אדם יודע, ומי יודע אתה ה' וכו', לעושה נפלאות גדולות לבדו מה כתיב לגזור ים סוף לגזרים נותן לחם לכל בשר הפרנסה הזו שקולה כנגד הים שנקרע ללמדך מה הפרנסה הזו א"א לעולם בלא היא כך א"א לעולם בלא ניסין ובלא פלאין. כיצד אדם נתון ע"ג המטה והנחש בארץ לפניו ובא לעמוד והרגיש בו הנחש כיון שבא ליתן רגלו עליו ברח הנחש מפניו ואינו יודע מה פלא עשה הקב"ה עמו עכ"ל.

להתבונן קודם התפילה

עצה טובה היא לחשוב קודם התפילה על הטובות המיוחדות שקרו לנו באותו יום או בעבר כדי להודות לה' במיוחד ולכוין במודים, במזמור לתודה, "ועתה אנחנו מודים לך" שב"ויברך דוד". ושמעתי שהמשגיח הרה"ג שלמה וולבה זצ"ל קודם תפילת שחרית היה מתבונן על שמונה דברים של השגחה פרטית שארעו לו בחייו.

וכן יש לכוין בהודאה כוללת שב"ברוך אלקינו שברא לנו לכבודו" על עצם בריאתו יש מאין כצלם אלקים ועל שנבחרנו לעם סגולה ע"י נתינת התורה ועל זכות עצומה שהתורה תהיה עצם חיותנו בחיי היום יום.

להביע תודה ע"י חיזוק במעשים טובים

אמנם יש להודות בפה מלא על הטובות ונסים שהקב"ה עושה עם האדם אך יש עוד צורה של הודאה וזכרון חסדיו ע"י שמתחזק בעשיית מעשים טובים כזכרון לזה. וכן הביא הקב הישר (פ"ה) מהקדמת של בעל שבט המוסר שחיבר ספריו כהודאה וזכרון על הנס שהתרפא אחרי שכבר ישב כגוסס על עשר דוי. וכן מצינו בהקדמה של הפני יהושע שחיבר ספרו

כהודאה על הנס שניצל משריפת ביתו. וכתב הקב הישר וז"ל וכה יעשה האדם כי אין לך אדם שלא נעשה נס בפרט בזמנים אשר הצרות מתגברים ותקראנה מלחמות עצומות חרב ורעב מצור ומצוק חלאים רבים. ומי אשר האיר עליו הקב"ה חוט של חסד והצילו מכל הפגעים הנזכרים לעיל יהיה לו לזכרון תמיד חסדי ה' ולא להיות מכפויי טובה. ולא זו בלבד אלא כל מי אשר משפיע עליו שפע של ברכה שזכה לישב בביתו בהשקט ובבטח ופרנסתו היא סדורה שצריך ליתן שבח והודיה למקום על זה עכ"ל. ונראה לדייק שכמו שחיוב הודאה היא גם על מי שחייו סדורים על מי מנוחות חייב גם כן צריך לעשות מעשה טוב כאות וזכרון על זה עצמו ולא רק מי שנעשה לו נס.

להודות ביום שאירע לו נס

החפץ חיים זצ"ל כתב במשנה ברורה (רי"ה, ססקל"ב) בשם אחרונים על הנהגות ביום שנעשה לו נס וז"ל מי שנעשה לו נס יש לו להפריש צדקה כפי השגת ידו ויחלק ללומדי תורה ויאמר "הריני נותן זה לצדקה ויהי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חיב בזמן המקדש" וראוי לומר פרשת תודה. וטוב וראוי לו לתקן איזה צרכי רבים בעיר. ובכל שנה ביום הזה יתבודד להודות להשם יתברך ולשמח ולספר חסדו עכ"ל. מבואר שההודאה מביאה לידי שמחה במה שמכיר את גודל חסד ה' שנעשה לו. ושוב השמחה פורצת גדריה ומספר לאחרים וכמו שדייקנו במזמור לתודה שעיקרה ההודאה שהוזכרה היא היוצא פועל מההודאה במה שמעורר את אחרים לעבוד גם הם את ה' בשמחה.

ונראה שלאו דוקא שנעשה לו נס מיוחד אלא כל שהאדם קיבל טובה מיוחדת או שהיה לו השגחת פרטית מיוחדת ירשום לו כדי שבכל שנה יוכל לזכור ביומו להודות במיוחד לה' ולהתחזק בזוכרו את חסדיו ית'.

לעשות סימן לזכור את הנס

ובתורת תמימה (שלה ט"ו, ל"ט סס"ק קכ"ו) הביא בשם גר"א שדוד המלך עשה בגד מהשה כדי לזכור תמיד חסדי ה' והנס שנעשה לו וז"ל שמעתי בשם הגר"א לפרש לשון הכתוב (שמואל א' י"ז, ל"ד) "ויאמר דוד אל שאול רועה היה עבדך לאביו בצאן ובא הארי ואת הדוב ונשא זה מהעדר" והכתיב "זה" והקרי "שה" ולא נתבאר הענין. ואמר הגר"א כי נמצא במדרש אגדה, כיון שראה דוד שנעשה לו נס ע"י שה זה כי ע"י כן לא פגעו בו הארי והדוב, שחט אותה והפשיט את עורה ועשה בגד ממנה והיה לבוש אותה תמיד כדי שיזכור תמיד הנס שנעשה לו, ולכן ניחא גם הקרי גם הכתיב שאמר לשאול ונשא שה זה, כלומר שהראה לו הבגד שהוא לבוש כדי שיזכור חסדי ה', ועל זה הוא בטוח מאימת גלית הפלשתי דאיירי ביה אז עכ"ל.

מהות שמחת חתן וכלה

מבואר בגמרא (ברכות ו): שנאמרו חמשה קולות לגבי שמחת חתן וכלה. והמהרש"א (כתובות ח.) ביאר שכנגד זה קבעו חז"ל בנוסח ברכה אחרונה שבו' ברכות: קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים מחופתם. אך העיר שבקול החמישי נאמר בפסוק (ירמיה ל"ג, י"א) "קול אמרים הדו את ה' צבקות כי טוב ה' כי לעולם חסדו" ובמקום זה אומרים "קול מצהלות חתנים מחופתם". והוא מפני שהחתנים מברכים ומודים בקולם לה'. והיינו שמהות השמחה של חתן וכלה היא במה שמגלים את הארת פנים של השגחה פרטית גלויה שהביאם לזיווגם ומודים לה' על זה.

והתבוננות בטובות ה' מביא לאדם שמחה בחלקו והיא הכנה לכל ייחס עם הזולת וכמו שהביא בספר רפדוני בתפוחים (אגדה ומוסר ה"א, עמ' מ"ז) להגר"ש אריאלי שליט"א וז"ל אדם גדול יעץ לחתן ביום חופתו שישב ויעשה חשבון הנפש של כל הטובות שעשה עמו ה' כל ימיו, כי זהו יסוד לכל החיים וכמו שיבואר, וביותר שהולך עכשיו להתחבר לזולת והיו כאיש אחד, צריך שיהיה מושרש אצלו השמחה והאושר על חלקו, כי אם יש לו מרירות הלב אינו יכול להתחבר ולהתאחד עם אשתו עכ"ל.

הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל.

מועדים

שלוש רגלים

ומהלך זה של הודאה מלווה אותנו במשך כל השנה: הספורנו (אמור) מבאר כל ענין שלש רגלים שהם הודאה לה' בכל שלב מסוים של התבואה: זריעה, קצירה ואסיפה.

פסח

ויש לבאר עוד שפסח הוא חג האמונה וכמו שכבר הבאנו בראש דברנו שאחד מן יסודות יציאת מצרים הוא כדי לייצר הכרת הטוב לבורא ית' על שהציל אותנו ממות לחיים ועי"ז נקבל ברצון עול גזרותיו.

וכן בענין ההגדה שעיקרה הם הדרשות של הפסוקים של פרשת ביכורים שכידוע יסודם הכרת הטוב לבורא עולם. וכ"כ האבודרהם די"מ שהגדה הוא לשון הודאה ושבח להקב"ה על שהוציאנו מארץ מצרים כמו שמתרגם הירושלמי הגדתי היום לה' אלקיך (דברים כו, ג) שבחית יומא דין. והמהר"ל (גבורות ה' פ"א) הוסיף שההגדה אינה מדין שבח המקום שהרי מי ימלל גבורות ה' אלא דין עלינו להכיר טובה אפי' על מקצת שלא נהיה כפוי טובה על הניסים ונפלאות שעשה לנו. וכ"כ הרמב"ם (מ"ע קנ"ז) שכל המוסיף להודות לו ית' על מה שגמלנו מחדיו יהיה יותר טוב. וכן מבואר בגמ' (פסחים קטז.) שאמר דרו עבד רב נחמן דבעי להודוי ולשבחווי דבזה משמע דפטרן מאמירת מה נשתנה שזה גופא מהות הלילה. ולפ"ז יש לפרש "שאפילו כולנו חכמים מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים" משום שכולנו חייבים להודות. ושור"ר שכן פירש

האבודרהם עצמו שאפי' יודעים מה שהולכים לומר מ"מ צריך לספר בשמחה ובהודאה.

ובדעת תורה (דברים ה"ב עמ' ל"ה) בשביבי דעת (ס' ט"ו) ר' ירוחם זצ"ל ביאר שהעולם תפסו את הטפל שאין העיקר המצוה של הזכירה והסיפור בענין האמונה שיציאת מצרים הוא יסוד האמונה על מציאות והשגחת ה' אלא העיקר הוא להזכיר ולהכיר חסדי המקום שמיד שמע את תפילות בני ישראל והוציאם בתכלית ההטבה שלקח אותנו לעם סגולתו ונתן לנו את התורה. אך כ"ז צריך להביא לידי הכרה שאנחנו קנוים אליו ועבדיו.

שבועות

שבועות הוא חג הביכורים שיסודם הכרת הטוב כמו שביארנו גם בתחילת דברנו. וכן בשבועות מודים על מה שזכינו לקבל את התורה הקדושה שהיא המתנה הגנוזה והמיוחדת של הקב"ה.

סוכות

וכן בסוכות שהוא חג האסיף האדם מתעורר בהכרת הטוב על כל הטוב שגמלו ה' במשך השנה כאשר אוסף כל התבואה לתוך ביתו. והרשב"ם (אמור כ"ג, מ"ג) ביאר שזה היסוד של מצות סוכה לצאת מדרך קבע לדירת ארעי כדי שלא נכשל לומר שהכל בכוחי ועצם ידי אלא לזכור שבעצם היינו במדבר בלי כלום ועכשיו זכינו לנחלה ולמלאות הבתים מתבואה ולהודות לה' על כל הטובות האלה וז"ל למען תזכרו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא ישוב ובלא נחלה, ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתיכם מלאים כל טוב, ואל תאמרו בלבבכם כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה עכ"ל.

בחז"ל מובא שבסוכות יש מצוה מיוחדת להיות בשמחה יותר משאר הרגלים. ודוקא כאן שהאדם יוצא לדירת ארעי להכיר שהכל מתנת חנם של הקב"ה אז יכול לשמוח באמת במה שמגלה כמה הקב"ה דאג לו במשך כל השנה בכל הטובות שחנן לנו.

ראש השנה ויום כיפור

וכן בראש השנה כדי שנוכל להמליך את הקב"ה על כל איברנו ועל כל העולם צריך קודם את הכרה עצמה שהוא משגיח על הכל ונותן לכל בריותיו את הכל הנצרך להם בחסד וברחמים. וכן ביארו בעלי מוסר שכאשר "אני לדודי" ומרגיש שכל מה שיש לי ממנו ית' אז "דודי לי". ולכן מקדימים לומר "אבינו" ל"מלכנו" משום שע"י שרואים כל הטובות שה' גומל עלינו כאב רחמן אז נוכל לקבל את "מלכנו".

וכבר הבאנו שהודאה מביאה לידי תשובה כמו שדרשו חז"ל על הפסוק "טוב להודות לה'" "טוב להתוודות" משום שהכרת הטובות האין סופיות של הקב"ה מכניע את האדם ומעורר אותו לקיים רצונו כדי להשיב לו ית'.

וכן פותחים בני עדות המזרח לפני כל נדרי בפיוט "לך קלי" של ר' יהודה הלוי שמתאר שכל מה שיש לנו מהי"ת: "לך לבי וכליותי, לך רוחי ונשמתי. לך ידי לך רגלי וממך תכונתי. לך עצמי לך דמי ועורי עם גויתי. לך עיני ורעיוני וצורתי ותבניתי. לך רוחי לך כחי..." ורק אח"כ "לך תודה יחידתי" והולך ומתוודה.

חנוכה

וחנוכה קבעו אותו ליום טוב של הלל והודאה כלשון הגמ' (שבת כא:):
ומשמע שזה מהות כל היום ולא רק בזמן שאומר הלל או "על הנסים".

ובמה שהאדם מהלל ומודה לה' בימי חנוכה טמון כח עצום שיכול
לזכות להארה של נס מעל הטבע שהיה לכלל ישראל בימים ההם בזמן
הזה וכמו שהביא השפת אמת (חנוכה תרל"א, נר א') בשם הח' הרי"ם וז"ל
שתקנו שע"י הלל והודאה יעורר האדם הארת הימים שיהיו נפתחים
ומאירים לו עכ"ל. והיינו שע"י ההלל והודאה חלה קדושת יום טוב
לימים האלה.

ובגמרא (שבת כא:): מבואר ששמונת ימי חנוכה חז"ל עשאו ימים
טובים בהלל והודאה. ורש"י פירש לקרות הלל ולומר על הנסים
בהודאה. אמנם מדברי הרמב"ם^א (חנוכה פ"ג ה"ג) שהשמיט כאן אמירת
"על הנסים" משמע שהדין הודאה מתקיים ע"י עצם הדלקת הנרות. וכן
משמע מנוסח שאומרים בזמן הדלקה "הנרות הללו קדש הם ואין לנו
רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד כדי להודות לשמך". וכבר
העירו האחרונים שלכאורה הוא הפסק בקיום מצות הדלקה. אמנם לפי
המבואר מיושב שלא נחשב הפסק שההודאה היא חלק ותכלית של
המצוה עצמה.

וכן ביאר בזה המנחת שלמה (פ' נ"ח) וז"ל דהדלקת נר חנוכה היא
עצמה ההודאה והלל כלומר שע"י זה יתן אל לבו להודות לה' על הנסים

^א וז"ל ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו
שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל והמדליקין בהן הנרות
בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משנות הלילות להראות ולגלות הנס
עכ"ל.

הגדולים שעשה לנו בנצחון המלחמה" ובוה ביאר כמה ענינים וז"ל וזה מה שאומרים בנוסח על הנסים בתפלה ובבהמ"ז בסיום ההזכרה של הסנים והישועות "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול" ואין אומרים להדליק נרות ולהודות ומשום שכל עיקר ההדלקה היא להודות ולהלל ולפרסם נס הישועה. ומכיון שזהו עיקר התקנה שפיר חייבות גם נשים בהדלקת נר חנוכה כאנשים שגם הן צריכות להודות וכמו שאמרו בגמרא הטעם שאף הן היו באותו הנס כלומר נס ההצלה ע"י המלחמה. ואפשר שמטעם זה גם נהגו להדליק בבהכ"נ אע"פ שהוא רק מנהג ולא מצוה ולא מצינו שמברכים על מנהג חוץ מאמריית הלל בר"ח דהוא כש"כ שההדלקה היא כאמירת הלל עכ"ל.

פורים

וכן בפורים עיקרו הוא להודות לה' ולפרסם את הנס הנסתר בתוך הטבע שהקב"ה הציל את עמו ישראל מחיים למות וכמו שכתב הרמב"ם (סוף הקדמה ליד חזקה) וז"ל תקנו וצווה לקרות המגילה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה ותשועות שעשה לנו היה קרוב לשועינו כדי לברכו ולהללו וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה "כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו"

וכבר רבו הפירושים במה שאמרו חז"ל שבפורים חייב איניש לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. ואפשר לבאר מצד שחייב אדם לברך על הרע כעל הטוב שבפורים יכול להגיע לדרגה שמודה לה' על ארור המן דהיינו על הרע כיון שיודע שבסוף נהפוך הוא והכל נהיה לטובה.

תשעה באב

ואפילו במודעים של ריחוק כמו תשעה באב מצינו במגילת איכה שתחילת החזרת תשובה מתחילה במה שמכירים את חסדי המקום וכמו שבאירנו במעלת הודאה שמביאה לידי תשובה שכן כתוב (איכה ג', כ"א-כ"ה) "זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל: חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו. חדשים לבקרים רבה אמונתך. חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לו. טוב ה' לקוו לנפש תדרשנו".

בית המקדש

מהותו מקום להודות לה'

הגמרא (ברכות נח.) דורשת הפסוק של "ויברך דוד" (ד"ה א' כ"ט) "וההוד" זו בית המקדש. וביאר בח' אמרי נועם בשם הגר"א וז"ל שבמקדש אומרים שירות ותשבחות". והיינו הוד מלשון הודאה. ונראה שזה מהות הבית המקדש שיהיה מקום מיוחד לבריות כדי להודות ולשבח לה' וכעין מה שביאר הרמב"ן (סוף פ' בא) בכוונת בית כנסיות וז"ל וכוונת רוממות קול בתפלות וכוונת בתי כנסיות וזכות תפלת הרבים זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לקל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו עכ"ל.

וכן מבואר במזמור לתודה עצמו (תהילים ק', ד') שזה המפתח להכנס לבית ה': "באו שעריו בתודה חצרתיו בתהלה הודו לו ברכו שמו".

תכלית קרבן התמיד

והאברבנאל (שמות כ"ט, לה) ביאר בטעם הקרבת ב' התמידים בכל יום כהודיה לה' א' בבקר כנגד ב' חסדים הגדולים שעשה ה' עם ישראל:

א' נפשי של מעמד הר סיני וא' יותר גשמי את יציאת מצרים. והמנחה של עשירת האיפה כדי להודות על המן שהיה באותה מידה. והכל בשמחה ולכן הוסיף שהיא בלולה בשמן ובניסוך היין.

והוסיף עוד פירוש שהוא משום שצריך להודות על החיות ועל הפרנסה וז"ל והיה מהראוי שעמו וחסידיו יהללוהו וישבחוהו על זה בכל יום. ולכך צוה ית' בתמידין שיהיה כבש א' בבקר להודות לה' שיעיר את האדם בבקר בבקר להחיותו והכבש השני בין הערבים מפני נשמתו שהיא בידו נפקדת בלילה כאלו הכבש במקום המקריב עצמו והוא מורה שגופו וכל כחותיו מזומנים לעבודת יוצרו על החיים והחסד שעושה עמו. ומנחתו ונסכו היו באים להודות לפני ית' על הפרנסה שהוא נותן לחם לכל בשר וכן להודות על שמן ויין עכ"ל.

ואע"פ שהקרבן הוא מעשה של הודאה מ"מ עצם ההודאה מתוך הלב גדולה יותר וכמבואר בפסוק (תהילים ס"ט, ל"א-ב) "אהללה שם אלקים בשיר ואגדלנו בתודה. ותיטב לה' משור פר מקרן מפריס" ופרשו חז"ל (ע"ז ח.). שהוא הקרבן שהביא אדם הראשון אחר שחזר בתשובה. ונראה לבאר שקרבן תודה רק מקריבים אחרי שנעשה נס וטובה לבן אדם אבל ההודיה שייכת אפילו בעת צרה וניסיון שמודה שגם זה לטובתו ולכן מדויק בפסוק כאן שההלל והודאה היא שם אלקים שהוא מידת הדין.

מצות ביכורים ונטעי רבעי

וכן ביארו הרמב"ן (ויקרא י"ט, כ"ג) והחינוך (מצות רמ"ז) שמהות מצות ביכורים ונטעי רבעי הוא לבוא דוקא לבית המקדש כדי להודות לה' וכלשון החינוך "לכן צונו להעלותן ולאכל אותן במקום שבחר מימי קדם לעבודתו ברוך הוא כי שם ציוה ה' את הברכה".

תכלית ג' רגלים

וכן מבואר בפסוק שהתכלית עליית לרגל היא הודאה לה' כדכתיב (תהילים קכ"ב, ד') "ששם עלו שבטים שבטי קה עדות לישראל להדות לשם ה'". והמלבי"ם הוסיף שההודיה לה' מאחדות את הכלל ישראל וז"ל עדות לישראל שהם גוי אחד מתאחדים במה שכולם מתקבצים שם בשלש מועדי השנה לתכלית אחד להודות לשם ה', עד שהתכלית הזו להודות לשם ה' הוא הכח הפנימי הקושר האיברים הפרטים, והוא חיי הגויה הכללית עכ"ל.

מעשה אבות סימן לבנים

וכן מעשה אבות סימן לבנים שמצינו אצל יעקב אבינו שבנה מזבח בשכם כדי להודות לה' על הנסים ונפלאות שנעשו לו עם לבן ועשיו וכן עשה משה רבנו וכפרש"י (וישלה ל"ג, כ') וז"ל על שם שהיה הקב"ו V עמו והצילו קרא שם המזבח על שם הנס להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת השם... וכן מצינו במשה "ויקרא שמו ה' נסי" (שמות י"ז, ט"ו) לא שהמזבח קרו ה' אלא על שם הנס קרא שם המזבח להזכיר שבחו של הקב"ו "ה' הוא נסי" עכ"ל.

מקום הקירבה הוא המקום להודות

אמנם הבית המקדש אינו רק היכי תמצא של קביעות מקום אחד להודאה לה' אלא זה המקום היותר מוכן לזה שהרי ההודאה מושלמת היא במה שמתקרב למטיב להגיד לו תודה וכן כאן הבהמ"ק הוא מקום השרת השכינה ולכן צריך לבוא להודות לה' במקום שאפשר יותר להתקרב אליו ית'. וכן ביאר הרד"ק (תהילים ט', ט"ו) על הפסוק "למען אספרה כל תהלתך בשערי בת ציון אגילה בישועתך" וז"ל אספרה כל

תהלתך בשערי בת ציון כי שם תהיה ההודאה והשירים יאמרו שם כי
שם ישכון הכבוד עכ"ל.

לעתיד לבוא

ואע"פ שעכשיו הבהמ"ק נחרב מ"מ צריך להמשיך לעבוד על הודיה
לה' כי הדבר הראשון שנעשה בבהמ"ק השלישי הוא להביא קרבן תודה
ולהודות לה' כמבואר בנביא (ירמיה ל"ב י-ע"א) "כה אמר ה' עוד ישמע
במקום הזה אשר אתם אמרים חרב הוא מאין אדם ומאין בהמה בערי
היהודה בוחצות ירושלים הנשמות מאין אדם ומאין יושב ומאין בהמה.
קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה אמרים הודו את ה' צבקות כי
טוב ה' עי לעולם חסדו מביאים תודה בית ה' כי אשיב את שבות הארץ
כבראשנה אמר ה'".

לפרסם את הנס

חובת ומעלת פירסום הנס

במזמור (תהילים ק"ז) שנלמד ממנו על ארבע שצריכים להודות מבואר שההודאה צריכה להיות דוקא ברוב עם כדי לפרסם נפלאות ה' ברבים כמו שנאמר "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם. וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו".

וכבר דייקו המפרשים שבקרבן תודה יש ארבעים לחמים שצריכים לאוכלם ביום אחד כדי שלא יפסלו בלינה. ודבר זה הוא בלתי אפשרי אא"כ מזמין אנשים אחרים כדי שיאכלו עמו וממילא יספר להם סיבת הקרבן על הנס שה' עשה עמו ובזה התפרסם שמו ית' ברבים.

ובזה פירש הנצי"ב מה שנאמר (תהילים קט"ז, י"ז) "לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא" שכאשר אדם מביא קרבן תודה על כל תגמול ה' אז קורא בשם ה' שהוא כמו שפירש הרמב"ן אצל אברהם אבינו שמפרסם את שם ה' ברבים.

וכן מבואר גדול ענין זה בזהר הקדוש (פ' בא) המודפס בהגדות של פסח שהקב"ה מביא את כל המלאכים כדי שישמעו איך עם ישראל מספרים בשבחו של מקום על הניסים שעשה להם.

וכן מצינו לבעל המחבר "חיי אדם" שבסוף ספרו האריך לפרט הנס שנעשה לו ולמשפחתו כאשר היה פיצוץ בשכונתו וכהודאה לה' קיבל על עצמו ועל זרעו לעשות באותו יום זכר לנס וגם כתב שם פירוש על מזמור לתודה וז"ל ולמען לספר נפלאות ה' כדכתיב "זכר עשה לנפלאותיו"

קבלתי עלי ועל זרעי בלא נדר יום ט"ו כסלו אחר שהוא בלאו הכי במדינותנו בהרבה קהילות יום תענית לחברא קדישא גומלי חסדים, לעשותו כמעט חציו לה' על כל פנים ומי שיוכל יתענה. ובלילה אחריו נתאסף יחד תכך אחר מעריב וידליקו נרות כמו ביום טוב ולומר שיר היחוד כלו בנעימה ובמתון ושיר הכבוד בזמרה. ואחרי זה מזמורי תהילים במתון ואלו הם: קי"א, קי"ו, קי"ז, כ"ג, ל"ד, ס"ו, ק', ק"ג, קכ"א, ק"ל, קל"ד, קל"ח, קל"ט, קמ"ג, קמ"ח, ק"נ. ואחרי זה לעשות סעודה ללומדי תורה לפי שאפשר ולתן צדקה כברכת ה' כפי השגת ידו. ה' ירפא שב עמו. ברוך שהחיני וקימני לזמן הזה, וראיתי שנגמר חברי "חיי אדם" אמרתי אודה לה' כי טוב, אבוא ביתו בעולות ואזבחה לו תודה. ויהי רצון שתהיה אמירה נחשבת לקרבן כאלו הקרבתי תודה ואמרתי אליו המזמור. וזה פרושו... עכ"ל.

סעודת הודיה

הגמרא (ברכות מז.) מביאה שכאשר רב זירא נחלה רבי אבהו קיבל על עצמו שאם תתרפא יעשה סעודה לת"ח וכן היה. ומבואר כאן ענין של סעודת הודיה שזה גם כן כדי לפרסם את הנס ברבים מתוך שמחה שלמה כאשר גם הגוף משתתף בזה ע"י האכילה. ויש כאן חידוש נוסף שאדם מודה לה' על הטובה שקיבל חבירו כמו כאן שרבי אבהו עשה את הסעודה על מה שרב זירא התרפא.

עיקר הודאה

ויש להוסיף שזה עיקר תכלית של הודאה לפרסם גדלותו ית'. ובזה ביאר המלבי"ם את הפסוק (תהילים כ"ו, ז') "להשמיע בקול תודה ולספר כל נפלאותיך" וז"ל להשמיע בקול תודה על הטובות והחסדים, ולספר

בנפלאותיך שעיקר ההודאה היא מה שאוכל לספר נפלאותיך שעייז יראו בני אדם גדולת ה' עכ"ל. וכן מדגישים בנוסח "מודים" בשמנה עשרה שלא רק "נודה לך" אלא גם "נספר תהלתך".

וב"מזמור לתודה" עצמו (תהילים ק') יש דבר תמוה מאד שלא מוזכר בפירוש ענין ההודאה לה'. אמנם כל המזמור הוא הערה והזמנה לאחרים לעבוד את ה' בשמחה ולהללו. והמשגיח זצ"ל בדעת שלמה (זמן מתן תורתנו עמ' כ"ט) ביאר וז"ל לקרוא לכל הבריאה להריע לבורא עולם יכול רק מי שמלא הכרת הטוב ותודה על כל גדות הלב עכ"ל. ולפי היסוד הנ"ל יש לבאר עוד שזה עצמה תכלית של הודאה במה שמעורר את אחרים להלל ולהודות לה'.

וכן יש לבאר מה שנאמר בפרשת ביכורים "וענית" בקול רם כיון שעיקר הבאת הביכורים היא כדי לומר שאיננו כפוי טובה ולכן צריך דוקא לפרסם את הודאה בקול רם. ולפי זה מובן מה שהביאו חז"ל (ביכורים פ"ג) שקיימו מצוה זו בפאר וברוב עם שכל הכלל ישראל ואפי' המלך היו יוצאים לקבל פני המביאים את הביכורים.

כתיבת פנקס

חובת שמירה ע"י הכתיבה

כבר הבאנו את דברי ספר החרדים (פ"ט, כ"ג) שחובת על האדם לזכור בכל יום את חסדי ה' עמו. אמנם אם לא יכתוב אותם איך יזכור אותם. ולזה שמעתי לבאר שלכן אמר הכתוב "מי חכם וישמור אלה והתבוננו חסדי ה'". והיינו שאע"פ שבשעת הנס האדם מתפעל וחושב שלעולם לא ישכח ולא תסור מלבו את הרגשת הכרת הטוב לבורא על נס או טובה שעשה לו מ"מ החכם הרואה את הנולד יודע שבמשך הזמן כל ההתלהבות הזאת נעלמת ולכן עושה מעשה שמירה ע"י שכותב את הדברים. ובזה יוכל לחזור כסדר להחיות את הרגשת הכרת הטוב לבורא. ויש עוד תועלת שע"י שמתבונן במרחק זמן יכול לגלות עוד פרטים של טובות והשגחת פרטית שלא שם לב עליהן בתחלה או שרק אח"כ התגלו טובתם.

וכן כתב מפורש הפלא יועץ (זכירה) וז"ל וגם חסדי ה' יזכור כעל כל טוב אשר גמל אתו מיום היותו ויודה כפי כחו. ומה טוב ומה נעים שיקבל לעשות איזה דבר כפי מה שארע לו לזכור לנפלאותיו ית' ויכנע ויאמר קטנתי מכל החסדים. וגם ראוי לזכור תמיד רוממות ה' והשגחתו הפרטית. וכהנה וכהנה זכירות טובות לפי מה שהוא אדם ולפי מה שצריך לו שתקפו יצרו את הכל ירשם בכתב ויום ליום יוסיף דעת יוסיף לכתוב והיה עמו קרא בו חק ולא יעבר. רק את זה יקבל עליו בכל תקף ברב עז ותעצומות שלא יעבר מלקרוא ולזכור בפה ולב את הרשום בכתב יום ליום או פעם בשבוע או לפחות פעם אחת בחדש. ובזה ירא נפלאות מה כחו יפה לנצח את יצרו מעט מעט יגרשנו אם אבן הוא נמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ ומצא כדי גאלתו עכ"ל.

עצה כדי לעמוד נגד היאוש והיצה"ר

ומבואר מדברי הפלא יועץ שהעצה זו לכתוב טובות הבורא והשגחתו הפרטית זה הכלי זיין כדי לחזק את עצמו לנצח את מלחמת היצר ע"י שרואה שהקב"ה עומד לצדו כדי לעזרו שהרי יסוד ניצחון היצר הוא במה שהאדם מתייאש במלחמה בחושבו שהקב"ה עזבו להיות לבד משא"כ עכשיו שרואה לנגד עיניו איך הקב"ה עזר לו עד הלום וא"כ ודאי שיעזור לו גם בניסיון שעומד באותו רגע.

וכן ראיתי מביאים (חי בתודה עמ' 185) סיפור מהגרש"ז אויערבך זצ"ל (חכמת הנפש היהודית בדרכו של הגרש"ז"א) שהגיע אליו ראש כולל מפורסם אשר רבץ תחת הדאגה והלחץ על עול ככללי בהחזקת מוסדותיו עד שהראופים קבעו שלא מתאים לו וחייב לפרוש. אמנם הגרש"ז זצ"ל הוכיחו שהרי תמיד הוא רואה איך ישועת ה' באה להצילו מכל התקופות קשות שהיו לו. וכדי לחזק בו מידת הביטחון נתן לו עצה שכל פעם שרואה ישועה ירשום אותה בפנקס. ולפני ברכת "מודים" בשמנה עשרה התבונן במה שכתב בפנקס כדי שהניסים והישועות לא ישארו בגדר מחשבה אלא יאמרו בפה מלא. ואם יעשה כן מובטח לו שהדאגות יעלמו כלא היו.

דיוק מדברי הרמב"ן

ובספר "לחנך בשמחה" (עמ' רמ"ד) דייק הגר"י זילברשטיין שליט"א מדברי הרמב"ן (סוף בא) שצריך לכתוב ענין יציאת מצרים ואמונת ה' בכל מקום כדי לזכרו תמיד וא"כ גם בטובות הפרטיות שה' עושה לאדם צריך לכותבם כדי לזכרם תמיד.